

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA PSYCHOLOGIE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jak se žije dospělým dětem alkoholiků

How Do The Adult Children of Alcoholics live

autorka: Mgr. Jana Navrátilová Štoková

vedoucí práce: PhDr. Markéta Niederlová, PhD.

Praha 2010

PODĚKOVÁNÍ

Především chci poděkovat všem mým respondentům, kteří mi dovolili nahlédnout do svých životních příběhů. Velmi děkuji za jejich čas, ochotu, otevřenost a důvěru. Ráda bych poděkovala PhDr. Markétě Niederlové, Ph.D. za to, že souhlasila s vedením mé diplomové práce a poskytovala mi velmi užitečnou zpětnou vazbu a praktické připomínky, mému muži děkuji za obětavou technickou podporu a Mgr. Petře Svobodové za jazykovou korekturu a podněty k zamyšlení. V neposlední řadě děkuji PhDr. Zdeňce Košatecké, která je mým průvodcem při zkoumání příběhu vlastního.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Poděbradech dne 20.11.2010

.....

Podpis

ABSTRAKT

Diplomová práce „Jak se žije dospělým dětem alkoholiků“ se zabývá problematikou dospělých, kteří mají zkušenost dětství prožitého v rodině s rodičem-alkoholikem. Jedná se o kvalitativní studii, jejímž cílem je odpovědět na následující otázky:

Jak vlastně vypadá dětství, dospívání a následně dospělý život lidí, kteří mají za sebou zkušenost dítěte alkoholika?

Jak vypadá takové rodinné prostředí?

Existují nějaká témata společná těm, kteří vyrůstali v takovém prostředí?

Teoretická část obsahuje dosavadní poznatky studií, které se tématem dospělých dětí alkoholiků zabývají. Popisuje charakteristiky jak rodinného prostředí, tak způsoby uvažování a prožívání dospělých dětí alkoholiků.

Metodologická část obsahuje definici výzkumného problému, metody získávání vzorku (samovýběr), metodu získávání dat (nestrukturované interview) a způsob jejich zpracování (narrativní analýza, metody zachycení vzorců).

Analytická část obsahuje samotné zpracování dat pěti respondentů. Jednotlivé příběhy jsou nahlíženy jako určité životní konfigurace. Následně je uvedeno 28 témat, která jsou v různé míře respondentům výzkumu společná.

ABSTRACT

Thesis "How do the adult children of alcoholics live" deals with adults who have lived experience of childhood in a family with parent-alcoholic. This is a qualitative study whose aim is to answer the following questions:

How do the childhood, adolescence and later adult life of people who have the experience of being the child of an alcoholic parent look like?

How does a family environment look like?

Are there some themes common to those who grew up in such environment?

The theoretical part contains the current study findings, which are dealing with topic of adult children of alcoholics parents. Describes characteristics as family environment, and ways of thinking and experience of adult children of alcoholics.

The methodological section provides a definition of research problem, methods of obtaining the sample of respondents (selfselection), the method of data collecting (unstructured interview), and method of their processing (narrative analysis, trapping patterns).

The analytical part contains the actual data processing of five respondents. The individual stories are viewed as life configurations. Further is introduced 28 topics which are common to research respondents to a different extent.

Klíčová slova: Dospělé děti alkoholiků, rodinné prostředí alkoholika, pití, alkohol, popření, chaos, spoluzávislost, trauma, role

Key words: Adult children of alcoholics, the alcoholic family environment, drinking, alcohol, denial, chaos, codependence, trauma, roles

Obsah

1 Úvod.....	5
2 Teoretická část	6
2.1 Alkoholismus.....	6
2.2 Význam rodinného prostředí.....	8
2.3 Rodinné prostředí alkoholika.....	10
2.3.1 Popření.....	10
2.3.2 Spoluzávislost.....	11
2.3.3 Kontrola	12
2.3.4 Chaos.....	13
2.3.5 Nepředvídatelnost a napětí.....	13
2.3.6 Stud.....	13
2.3.7 Role a konfuze rolí.....	14
2.4 Vliv alkoholismu na vývoj dítěte.....	15
2.4.1 Osobnost alkoholika.....	16
2.4.2 Dítě v rodině alkoholika	16
2.4.3 Vliv rodičovského alkoholismu na individuální vývoj.....	17
2.4.4 Trauma a obranné mechanismy.....	18
2.5 Dospělé děti alkoholiků.....	20
2.5.1 Woititzové charakteristiky DDA.....	20
2.5.2 Riziko závislosti na alkoholu.....	25
2.5.3 Dichotomické uvažování.....	25
2.5.4 Emoční prožívání.....	26
2.5.5 Sebeobviňování a pocity zodpovědnosti.....	27
2.5.6 Sebevědomí.....	27
2.5.7 Deprese.....	29
2.5.8 Resilience.....	29
2.5.9 Identita.....	30
2.5.10 Shrnutí.....	31
3 Metodologická část.....	32
3.1 Výzkumný problém.....	32
3.2 Výzkumný vzorek a data.....	33
3.3 Metoda získávání dat	34
3.4 Analýza dat.....	35
4 Analytická část.....	37
4.1 Příběh první: „Nešťastný otec“.....	38
4.2 Příběh druhý: K tomu hezkému přes ty nejstrmější kopce.....	41
4.3 Příběh třetí: Uvědomění, zmatek a těžkost života	46
4.4 Příběh čtvrtý: Drsná ženská.....	50
4.5 Příběh pátý: Zatni zuby a táhni (Popelka, která si musí všechno vybojovat sama).....	54
4.6 Shrnutí.....	59
4.7 Témata.....	59
4.8 Děti alkoholiků.....	61
4.8.1 Vzpomínky na dětství.....	61
4.8.2 Vzpomínky na traumatické události.....	63
4.8.3 Popření.....	65
4.8.4 Pseudodůvody pití.....	67

4.8.5	Spoluzávislost druhého rodiče.....	68
4.8.6	Naprostá konfuze rolí rodič-dítě a pocity zodpovědnosti.....	69
4.8.7	Násilí: Mezi rodiči i na dětech.....	71
4.8.8	Zesměšňování a ponižování dětí.....	72
4.8.9	Pocity spojené s alkoholismem rodiče.....	73
4.8.10	Partnerské potíže mezi rodiči / rozvod.....	76
4.9	Osobnost DDA.....	78
4.9.1	Aktuální pocity a prožívání / sebereflexe.....	78
4.9.2	Sebevědomí.....	82
4.9.3	Rodič jako memento: Rodinné stigma.....	83
4.9.4	Vztah k rodičům: Odpuštění.....	84
4.9.5	Dobré stránky rodičů.....	85
4.9.6	Očekávaná pomoc od rodičů.....	86
4.9.7	Postoj k alkoholikům	87
4.9.8	Vztah k alkoholu a jiným návykovým látkám.....	88
4.9.9	Stávající partnerství.....	89
4.9.10	Vztah k sourozencům.....	91
4.9.11	Závislost sourozenců.....	91
4.9.12	Vztah k vlastním dětem.....	92
4.9.13	Budoucí perspektiva.....	93
4.9.14	Co je normální?.....	93
4.9.15	Somatizace.....	94
4.9.16	„Dospělé“ zážitky s rodičem alkoholikem.....	95
4.9.17	Smrt rodiče alkoholika.....	96
5	Závěr.....	99
6	Diskuse.....	102
	Literatura:.....	104

1 Úvod

Alkohol, alkoholismus, závislost jsou témata v odborné literatuře často uváděná. Řada autorů se zamýšlí nad tím, jak a proč vzniká závislost, jaký má mechanismus, jak funguje alkohol, co jeho užívání způsobuje, jaká je osobnost alkoholika, případně, jak trpí rodinní příslušníci v rodině alkoholika. Podstatně méně úvah a odborné literatury se zabývá tím, jaké důsledky má pro vývoj dítě a jeho dospělou osobnost fakt, že bylo vychovááno alkoholikem. Můžeme se dočíst, že u dětí z rodin alkoholiků, vzniká závislost na alkoholu rychleji a v mladším věku, že tři ze čtyř těchto dětí mají sklon užívat alkohol v nadměrné míře, že si za své partnery mnohem častěji vybírají alkoholiky, a že mají tedy vyšší pravděpodobnost stát se alkoholiky (Fuchsová, 2008). Po přečtení takových prognóz si člověk, který vyrůstal v takovém prostředí, musí připadat předem odsouzen k následování „rodinné tradice“.

Jak se s takovým stigmatem vyrovnat? Jak vlastně vypadá dětství, dospívání a následně dospělý život lidí, kteří mají za sebou zkušenost dítěte alkoholika? Jak vypadá takové rodinné prostředí? Jak je člověk zpětně vnímá? Jak moc se cítí alkoholem ohrožen? Jaká byla jeho cesta k vlastní identitě?

To jsou otázky, které si kladu ve své diplomové práci, na které bych chtěla odpovědět a odpovědi ilustrovat na životních příbězích mých respondentů. Současně doufám, že najdu společná témata dospělých dětí alkoholiků, která se budou objevovat v našich rozhovorech.

2 Teoretická část

Cílem mé diplomové práce není pátrat po příčinách vzniku alkoholismu či vykládat téma závislosti obecně, proto se o nich zmíním pouze okrajově. Jako podstatnější vnímám charakteristiku rodinného prostředí alkoholika se všemi patologiemi, jeho vliv na vývoj dítěte a důsledky v dospělém životě.

2.1 Alkoholismus

Kapitolu o alkoholismu bych ráda uvedla následující citací:

Na další planetě bydlel pijan. Návštěva u něho byla velice krátká, ale malého prince hodně rozesmutnila.

„Co tady děláš?“ řekl pijanovi, který seděl mlčky před řadou prázdných a řadou plných lahví.

„Piji,“ odpověděl pochmurně pijan.

„A proč piješ?“ zeptal se malý princ.

„Abych zapomněl,“ řekl pijan.

„Nač abys zapomněl?“ vyzvídal malý princ a užuž ho začínal litovat.

„Abych zapomněl, že se stydím,“ přiznal pijan a sklonil hlavu.

„A zač se stydíš?“ vyptával se dále malý princ, protože by mu byl rád pomohl.

„Stydím se, že piji!“ dodal pijan a nadobro se odmlčel.

A malý princ zmaten odešel. (de Saint-Exupéry, 1995, s.46)

Neznám krásnější popis bludného kruhu závislosti.

V České republice je na alkoholismus od roku 1979 nahlíženo jako na nemoc. Podle oficiální definice Světové zdravotnické organizace je *„alkoholik takový člověk, jehož závislost na alkoholu dosáhla takového stupně, že mu to působí zřetelné poruchy a újmu ve společenských vztazích, ve společenské činnosti a na tělesném i duševním zdraví“* (www.alkoholik.cz).

Ühlinger a Tschui (2009), podobně jako řada dalších autorů, tvrdí, že příčin

alkoholismu je mnoho. Nadměrné pití alkoholu podporuje několik faktorů: charakteristické rysy osobnosti jedince, psychoaktivní vlastnosti alkoholového nápoje a konečně prostředí, v němž k jeho konzumaci dochází. Samotní alkoholici uvádějí celou škálu důvodů a příčin svého pití, nikoli však příčin alkoholismu. Ten popírají. Pijí, protože jsou unavení, potřebují se uvolnit, pobavit, mají partnerské potíže, pracovní neshody, problémy s dětmi, potřebují usnout... Je toho na ně zkrátka moc. Alkohol „pomáhá“ především v jedné věci - a tou je eliminace úzkosti. Přináší dočasný pocit úlevy, potěšení a zbavuje bolesti. I piják v *Malém princ*i věděl, že pije, protože chce zapomenout ...

Obecně lze za příznaky patologické závislosti ve vztahu k psychoaktivní látce považovat:

- bažení (neodolatelná chuť vůči předmětu závislosti)
- vytláčování a zanedbávání jiných potřeb, např. přátel, koníčků,...
- snížené sebeovládání specificky ve vztahu k předmětu závislosti, tj. například užívání látky i přes jasné vědomí její škodlivosti
- zvyšování tolerance, tj., že osoba „snese“ čím dál větší množství a účinek je ve vztahu k množství čím dál menší, takže se zvyšuje spotřeba
- abstinční příznaky po vysazení ¹

Nechci pátrat po tom, proč někdo pije víc, někdo méně, proč se z některých lidí stanou alkoholici a z jiných ne, přestože pijí denně. Příčiny vzniku alkoholismu nejsou tématem mé práce. Spokojím se s tím, že příčiny alkoholismu jsou různé a alkoholikem je jedinec, který za své pití platí ještě něčím jiným, než jen penězi. Touží po jediném - a to napít se, přičemž v různé míře zanedbává děti, partnera, práci, zdraví... Jako problém vnímá pití především jeho blízké okolí.

Alkoholismus je v současné době chápáný jako nemoc. Ühlinger a Tschui (2009) uvádějí, že alkoholik není slabá bytost. Nejrozšířenější mylná představa je ta, že ukončení závislosti na alkoholu je otázkou vůle. Neschopnost přestat pít ale není důsledkem nedostatku vůle nebo charakterová chyba. Jakmile vznikne závislost, tělo si žádá svou dávku alkoholu. Když organismus trpí abstinencí, objevují se různé symptomy: třes, pocení, nespavost, nevolnost nebo v neposlední řadě úzkost, kterou alkoholik nemůže utišit jinak, než že se

---

¹ Získáno ze <http://cs.wikipedia.org/wiki/zavislost>

znovu napije. Alkohol, k němuž se uchýloval, aby se vypořádal s touto úzkostí, se stal teď jeho příčinou. Můžeme tomuto mechanismu porozumět, pochopit ho a dokonce pochopit i složitost situace, ve které se alkoholik ocitá. To ale nic nemění na faktu, že alkoholismus má devastující účinky nejen na konzumenta samotného, ale především na jeho okolí, na děti, kterým nezbyvá nic jiného než všemu pouze přihlížet a vydržet to. Osobnosti alkoholika a projevům jeho chování v rámci rodinné interakce se budu věnovat v jedné z dalších kapitol práce.

2.2 Význam rodinného prostředí

„Rodina má v naší společnosti ústřední význam pro duševní vývoj dítěte. Přirozeným, spontánním způsobem plní v rámci této sociální jednotky každý jednotlivý člen jistou roli a naplňuje vitální potřeby dítěte – fyzické, afektivní, intelektuální, i morální“ (Langmeier, Matějček, 1963, str.56).

Zdravá rodina by měla umět naplňovat vyváženou měrou potřeby všech jejích členů, respektovat jejich vývojově se měnící potřeby a být prostupná okolnímu světu. Myslím, že nikdo nezpochybnuje ústřední úlohu rodinného prostředí v uspokojivém duševním vývoji dítěte.

Každý z rodičů hraje ve vývoji dítěte jinou roli. Raný vztah matka-dítě můžeme označit pro další vývoj dítěte za nejdůležitější. V bezpočtu publikací nalezneme výklad teorie attachmentu. Pro ilustraci uvádím následující:

„Bowlby (1980) zdůrazňuje význam připoutání tím, že poznamenává, že cílem života je primárně emoční vazba. Dodává, že lidskému chování lze nejlépe porozumět v kontextu primárního připoutání“ (Brown, 1988, str.30).²

„Život dítěte a jeho schopnost navazovat vztahy s ostatními začíná vztahem k matce a staví na organických, biologických a v neposlední řadě na psychologických základech. [...] Podle něj [Bowlbyho] připoutání, jehož je novorozenec schopný, není výsledkem učení. Je to vrozená reakce, projev instinktů malého človíčka. Prostřednictvím smyslového kontaktu, vůně, zvuku hlasu, dotyků, něžných gest se utváří celý svět vjemů, do něhož zapustí kořeny; z toho

---

² Bowlby underscores the significance of attachment as he notes that the goal of life is a primary affectional bond. He adds that the individual actions can be best understood as they relate to attachment behavior.

vyrůstá vrozená schopnost připoutat se“ (Rufo, 2009, str.17).

Při procesu socializace prochází dítě v kojeneckém a batolecím věku jednotlivými fázemi vývoje mezilidské komunikace, navazování sociálních vztahů a s tím souvisejícím emočním vývojem. Této problematice se věnoval René Spitz (Langmeier, Krejčířová, 1998). V prvním stádiu vývoje od narození do tří měsíců nemá ještě dítě rozlišený vztah k objektům okolního světa. Od tří do zhruba šesti až osmi měsíců života prochází dítě obdobím, kdy si začíná vytvářet trvalejší vztah k tváři jako prvnímu znaku člověka. Reaguje na spatření obličeje a odlišuje je od všech ostatních okolních předmětů. Postupně od šestého měsíce začíná rozlišovat mezi tváří známou a cizí a začíná dávat najevo úzkost při odloučení od matky. Od té doby začne matka zaujímat v citovém životě dítěte jedinečné místo. Místo, které náleží matce a které, jestliže zůstane prázdné, nemůže být naplněno ničím a nikým jiným. Jestliže matka není vždy k dispozici, chová se nepředvídatelně, nestále, nejistě nebo je emočně nezralá, dítě trpí úzkostí. Jestliže nejsou uspokojeny nejhlubší pudové potřeby lásky a bezpečí dítěte, zůstává úzkost osmého měsíce úzkostí měsíce devátého, desátého ...

Vztahu matky a dítěte se věnovalo mnoho vědců. Specifický vztah k jedné osobě kolem sedmého měsíce života dítěte potvrzuje studie Schafera a Callendera z roku 1959. Postupné vytváření specifického vztahu k matce za normálních okolností podrobně studovala Margareta Mahlerová (1975). Longitudinálně sledovala páry matka-dítě během prvního roku života dítěte Mary Ainsworthová (1978, 1989; in Langmeier, Krejčířová, 1998).

Všichni odborníci se shodují na tom, že vztah s matkou je velmi významný. Každé dítě je při narození vybaveno prostředky s psychologické interakci s prostředím a tyto své dispozice rozvine během prvního roku života. Na konci prvního roku existuje už relativně stálý vztah dítěte k osobám, které o ně pečují. Podmínkou úspěšnosti složitého vývoje je dostatečná podnětnost prostředí, jeho strukturovanost a přehlednost. Zejména tu musí být osoba, která zajišťuje kontinuitu něžné, láskyplné a citlivé péče. To je zárukou pocitu bezpečí, které je předpokladem zdravého duševního vývoje v dalších letech. Jedině tehdy, je-li dítěti dopřáno se připoutat k matce, bezpodmínečně jí důvěřovat, spolehnout se na ni a rozumět jí, může se pomalu pouštět poznávat svět, který je zpočátku nepřehledný a děsivý. S matkou v zádech je však tento úkol poznávání sociální reality a orientace v ní mnohem snazší.

Vývoj dítěte pochopitelně kojeneckým věkem nekončí, ovšem pro další vývoj mezilidských vztahů, emoční stability a duševního zdraví, je první rok považován za stěžejní.

2.3 Rodinné prostředí alkoholika

Jaroslav Skála, nestor českých adiktologů, již v roce 1987 píše o rodině s alkoholikem takto: *„Tam, kde je některý z členů rodiny na alkoholu závislý, má to za následek určitou homeostázu. Alkohol se stal organizujícím principem, který umožňuje stabilitu rodiny, i když zdaleka ne uspokojivou. Nezřídká představuje abúzus alkoholu pokus jednoho člena rodiny řešit problém, který se týká celé rodiny. Abúzus však brání pružnému a tvůrčímu rozhodování, sám se stává problémem a brzdí pokrok ve zdolávání vývojových stádií, typických pro rodinný život“* (Skála, 1987, in Ripková, 2007, s.16).

Alkohol se tedy stává problémem a problematické je pak následně rodinné prostředí. V literatuře (Brown, 1988; Woititz, 1983; Ühlinger a Tschui, 2009) je rodinné prostředí alkoholika popisováno jako prostředí chaosu, nestálosti, nepředvídatelnosti, nejasnosti rolí, libovůle, neustálé změny hranic, hádek, nelogického uvažování, násilí a někdy i incestu. Alkoholik se stává, v rámci rodinného systému, osobou číslo jedna. On stanovuje a mění pravidla, kterým se ostatní neustále přizpůsobují. On vytváří situace, na které ostatní reagují. Potřeby ostatních členů rodiny, a zejména dětí, jsou vždy druhotné a jsou regulovány potřebami alkoholika.

2.3.1 Popření

Rodina je ovládaná přítomností alkoholismu a současně jeho popřením. Alkoholismus se stává velkým rodinným tajemstvím a je popírán nejen uvnitř rodinného systému, ale i navenek. Toto popření se stává ústředním organizačním principem celého rodinného systému. Dochází tak k situaci, kdy jsou všichni členové rodiny ovládaní realitou alkoholismu, ale současně tuto realitu odmítají. Fakt, že odmítá přijmout alkoholik realitu toho, že pije, je běžné. Je ale nesmírně obtížné pro ostatní členy rodiny přijmout fakt, že i oni jsou ovládaní alkoholem. Svoje chování, myšlení, rozhodování přizpůsobují tak, aby odpovídalo rodinnému příběhu. Centrální „vírou“ alkoholika a jeho rodiny je, že existuje nějaký problém, který pití způsobil. Hledají a nacházejí vysvětlení a důvody alkoholismu, čímž ho udržují, současně ho ale odmítají. Alkoholik tvrdí, že svoje pití kontroluje. Když ostatním dojde, že to tomu tak není, zachovávají se stejně jako alkoholik sám. Začnou si myslet,

že oni mohou pití alkoholika kontrolovat. Centrální „vírou“ alkoholika a jeho rodiny je, že existuje nějaký problém, který pití způsobil.

Stupeň popření se v jednotlivých rodinách různí. Brown (1988) uvádí, že v některých rodinách jakoby alkoholismus byl „neexistujícím problémem“. Není připuštěn ani jako možnost potíží. Zvýšená konzumace alkoholu je připisována jiným osobním potížím. Alkohol tak není problémem natož pak alkoholismus. O krok dál jsou rodiny, kterým už alkohol život komplikuje, ale realitu alkoholismu odmítají. Jsou vůči excesům alkoholika tolerantní a alkohol přijímají jako součást rodinné tradice a nevnímají ho jako problém. Zřídka pak je alkoholismus blízkého přiznán, ale i přesto odmítají ostatní členové rodiny přijmout fakt, že jsou sami alkoholem ovlivněni. Největším rizikem popření, jak uvádí Brown (1988), je „postoupení“ tohoto problému další generaci, tedy dětem.

Ve své bakalářské práci mapuje reakce dětí na alkoholismus rodiče Ripková (2007) v rozhovorech s dospělými dětmi alkoholiků. Při zkoumání vzorku pěti respondentů objevuje naprosté popření - tzn. mlčení o alkoholismu a to zejména před alkoholikem, když nepije.

Důsledky mechanismu popření se vynořují v dospělosti v podobě neschopnosti nebo obtíží v důvěrování vlastnímu pohledu na realitu. Realita zkušeností dospělého dítěte alkoholika (dále jen DDA) se značně různí od toho, co jim bylo nebo je jejich rodiči alkoholiky jako realita předkládáno. Ony musely sdílet toto popření a respektovat přesvědčení rodičů, aby přežily. Naučily se netestovat realitu, na nic se neptat a nic nedělat. Popření jako takové se tedy netýká pouze konzumace alkoholu a alkoholismu rodiče, ale především popřením reality jako takové. *„Během našeho dospívání jsme byli nuceni popírat realitu toho, co se doma dělo. Museli jsme odmítat svoje vlastní pocity spojené s naší zkušeností, s tím, co jsme viděli a zažili. Museli jsme odmítat sami sebe“* (Burney, 2010).³

2.3.2 Spoluzávislost

Jestliže si blízcí začnou myslet, že mohou kontrolovat pití alkoholika, začne se roztáčet kolotoč spoluzávislosti. Spoluzávislý je člověk, který snáší následky závislosti svého partnera nebo rodiče. Neustále se přizpůsobuje obtížné situaci, kterou zavinil ten druhý, ale on sám ji přitom nemůže ovlivnit. *„Zatímco alkoholik má závislost na látce zvané alkohol, jeho blízcí jsou závislí na problémech vyvolaných jeho alkoholismem“* (Ühlinger a Tschui, 2009,

---

³ We were forced to grow up denying the reality about what was happening in our homes. We were forced to deny our feelings about what we were experiencing and seeing and sensing. We were forced to deny our selves.

s.55). Spoluzávislý věnuje maximum času a energie na pomoc alkoholikovi a řešení jeho potíží. Začne si myslet, že se stal obětí, ale není ochoten z tohoto kolotoče vystoupit „v zájmu rodiny, dětí a zdraví alkoholika“. Spoluzávislý si nepřipouští, že největší službu jak alkoholikovi, tak sobě prokáže tím, že ho nechá, aby si se svým problémem poradil sám. Otázkou pak je, z čeho plyne závislost spoluzávislého na roli oběti.

V obecnější rovině jsou spoluzávislí takoví jedinci, „kteří organizují svůj život – rozhodnutí, vnímání, víru a hodnoty – kolem někoho nebo něčeho jiného“ (Brown, 1988, s.59).⁴

Je důležité zdůraznit, že závislost a spoluzávislost jsou v určitých vývojových stádiích součástí vývoje každého jedince a nemusejí mít vždycky negativní nebo dysfunkční vliv na osobnost. V rodinách alkoholika je však závislost a spoluzávislost velmi destruktivní. Alkoholická závislost a spoluzávislost znamená naprostou ztrátu vědomí a pocitu autonomního já. Já, které reguluje blízkost a vzdálenost k ostatním (Miller, 1988). Lidé, kteří většinu svého dětství pouze reagovali na ostatní místo toho, aby byli proaktivní a rozhodovali se na základě svých vlastních pocitů a emocí, ztratili vědomí nezávislého já. V mnoha případech je pak falešné vědomí já postaveno na záměně rolí a pocitu zodpovědnosti.

Na spoluzávislost lze také nahlížet jako na obranný mechanismus, který umožňuje dítěti v rodině alkoholika přežít. Burney (2010) zdůrazňuje, že se jedná pouze o fyzické přežití, které je ale vykoupeno vnitřním zraněním.

2.3.3 Kontrola

Centrální postavení alkoholismu a jeho popírání je podporováno silnou vírou v kontrolu. Toto přesvědčení je dvojího charakteru: 1. já nejsem alkoholik, 2. své pití mohu kontrolovat. Tato přesvědčení tvoří jádro identity alkoholika a strukturu interpretace sebe sama. Informace, které k němu z vnějšího světa přicházejí, musejí být změněny, ignorovány nebo odmítnuty. Následně pak je tímto postojem ovlivněna identita celé rodiny. Existuje řada klinických důkazů (Brown, 1988), které podporují hypotézu, že neúspěšný boj s alkoholismem je internalizován dětmi. Děti pak věří, že mohou zvládat chaos a konflikty

---

4 Who organize their lives – decision making, perceptions, beliefs, values – around someone or something else.

tím, že budou kontrolovat sebe i ostatní. Daleko v pozadí jejich víry v kontrolu jsou pocity zoufalství, bezmoci a tužeb, které jsou popírány v zájmu přežití.

2.3.4 Chaos

Wilson & Orford (1978) označili rodinnou atmosféru jako zdroj informace o alkoholismu rodiče a chaos je v tomto případě nejvýraznějším rysem této atmosféry (Brown, 1988). Ocitá-li se člověk v situaci chaosu, je neustále ve střehu. Tento stav lze popsat jako neustálou bdělost, připravenost a nedůvěru k okolí. Přestože je nemožné odhadnout, co se bude dít, dítě, potažmo DDA, se o to neustále pokouší a to je velmi vyčerpávající. Ocitá se pak v bezvýchodné situaci, zažívá bezmoc a téměř trvalou úzkost.

2.3.5 Nepředvídatelnost a napětí

Rodičovské nekonzistentní jednání a logika brání ustavení stabilního a předvídatelného rodinného systému. Děti se nemohou cítit bezpečně a svobodně věnovat pozornost sobě a svému vlastnímu vývoji, protože prostředí kolem nich se konstantně mění. Děti pak mají potíže s nastavením standardů chování a jednání, jestliže chování jejich rodičů je velmi nepředvídatelné a nejednotné. Jednání dětí, které je jednoho dne oceňováno, může být druhý den trestáno jako nepřijatelné. Děti nemají možnost naučit se odhadovat konsekvence svého vlastního jednání v interpersonálních vztazích (Brown, 1998). Nepředvídatelnost reakcí rodičů udržuje dítě v téměř trvalém napětí. Takové napětí může vyústit ve velký vztek a agresivní chování.

2.3.6 Stud

Brown (1998) uvádí, že při své práci se skupinou dospělých dětí alkoholiků tito dospělí při popisu rodinné atmosféry nejčastěji prožívají ponížení a stud. „*Vždycky se budu stydět za to stigma, že jsem dítětem otce-alkoholika*“ (Brown, 1998, s.57).⁵

---

5 I always felt such shame and embarrassment at the stigma of being the child of an alcoholic father.

Dítě alkoholika je svědkem mnoha situací, ve kterých rodič pod vlivem alkoholu jedná a chová se způsobem, který ho jako člověka degraduje. Ocítá se mimo svou kontrolu, potácí se, zvrací, leží na zemi... V takových situacích se dítě stydí za svého rodiče. Stydí se za to, že ho v takovém stavu vidí ostatní.

2.3.7 Role a konfuze rolí

Tradiční rozdělení rolí rodič-dítě je v rodině porušeno. Dítě se dostává do situace, kdy musí pečovat o svého opilého rodiče, případně svoje sourozence a jeho vlastní potřeby nejsou naplněny. Jestliže pak alkoholik, zaujat svým pitím a svými potřebami, věnuje svému dítěti pozornost, tak pouze proto, aby se mu dostalo potvrzení o jeho vlastní hodnotě rodiče. Není to projevem zájmu o dítě ani empatická odpověď na jeho potřeby (Brown, 1998).

Vedle tradičních rolí rodič-dítě má každý jedinec ještě další konkrétní roli v rodinném systému, která je podmíněna a ovlivněna ostatními členy.

Satirová (in Powell, 2006) integrovala koncept teorie rolí do své práce s dysfunkční rodinou. Věřící, komunikace v rodině, verbální i neverbální, je signifikantním vyjádřením vlastní sebehodnoty mezi členy rodinného systému. Satirová rozlišuje čtyři role, z nichž každá předpokládá jiný styl komunikace. Jsou to: usmiřovač, viník, nejzodpovědnější, bezvýznamný. Tyto čtyři role se vyskytují zejména v době, kdy je rodina v krizi, např. vyrovnává se se závislostí.

Lawson a Lawson (1998) vysvětlují, že „survivor roles“⁶ jsou maskami, za kterými jedinec schovává aktuální pravdivé emoce (Powell, 2006). Tyto masky udržují homeostázu rodinného systému. Existují ještě další koncepty těchto rolí.

Burnay (2004) rozlišuje také čtyři základní „survivor roles“.

Hrdinu lze charakterizovat jako „*devítiletého, kterému bude čtyřicet*“.⁷ Takové dítě na sebe bere rodičovskou zodpovědnost, stává se zodpovědným a předčasně dospělým. Je velmi aktivní, společenské a pomáhá udržovat iluzi normality rodinného systému. Rodičům slouží jako potvrzení jejich úspěchu. V dospělosti jsou to lidé poměrně rigidní, kontrolující, soudící ostatní i sebe. Hrdinové většinou dosáhnou úspěchu, ale nezdíka jsou odděleni od svého vnitřního prožívání a tím se stávají nejistými.

---

6 Role, které pomáhají přežít.

7 The nine years-old going on forty.

Obětní beránek je nejčastěji ten, který nese na svých bedrech symptomy dysfunkčního rodinného systému a je pseudodůvodem rodinné hanby. Paradoxně je obětní beránek emočně nejpravdivějším dítětem v rodině. Je tím, kdo ventiluje napětí a vztek, který ostatní členové rodiny ignorují. Nezřídka před přicházejícím konfliktem onemocní nebo se začne chovat deviantním způsobem. Naneštěstí jsou obětní beránci těmi, kteří pod tíhou vnitřního zmatku a zklamání končí svůj život sebevraždou.

Usmírovač, hlídač, opatrovač⁸ nebo klaun představuje dítě, které se cítí zodpovědné za emoční pohodu rodiny. Často se jedná o nejmladší dítě v rodině. Takové dítě se snaží upoutat pozornost samo na sebe, aby tak zmírnilo emoční chaos v rodině spojený s rodičem alkoholikem. V dospělosti je ceněno pro svoji, dobrosrdečnost, schopnost naslouchat druhým, ale právě proto, že veškerá jeho snaha a sebeidentifikace je spojená s potřebami ostatních, často neví, jak naplňovat svoje vlastní potřeby. Výsledkem je pak tendence trpět nízkým sebevědomím (Powell, 2006).

Ztracené dítě⁹ se snaží uniknout před realitou tím, že se snaží být neviditelné. Stejně jako usmírovač často trpí nedostatkem sebedůvěry a sebevědomí. Má obavy z intimity a často je sociálně izolované, čímž se chrání před zraněními (Powell, 2006).

Obdobnou klasifikaci stylů zvládnání¹⁰ v alkoholické rodině vytvořili Black (1981) a Wegscheider (1981). Black identifikoval tři klíčové role – odpovědné dítě, usmírovač a přizpůsobivé dítě. Wegscheider rozlišil čtyři role, jimiž jsou hrdina, obětní beránek, maskot a ztracené dítě (Brown, 1988). Uvedené klasifikace jsou užitečné při popisu rodinného prostředí alkoholika, dobře vykreslují strategie, pomocí které se dítě s alkoholismem rodiče vyrovnává. Bohužel ale dále nenabízejí jakýsi návod ke změně.

2.4 Vliv alkoholismu na vývoj dítěte

„Důsledky většiny zkušeností nejsou obecné a jednoznačné, ale závisí na interpretaci dítěte. Tato interpretace se různí a závisí na kognitivním zrání dítěte, na jeho očekávání, víře a momentální náladě“ (Brown, 1988, s.27).¹¹

---

8 Placater, mascot, caretaker (Powell, 2006)

9 Lost child, adjuster (Powell, 2006)

10 Coping styles

11 „The effects of most experiences are not fixed but depended on the child's interpretation. The interpretation will vary with the child's cognitive maturity, expectations, beliefs and momentary feeling state.

2.4.1 Osobnost alkoholika

Jak již jsem uvedla v úvodu své práce, nechci pátrat po příčinách alkoholismu. Vzhledem k faktu, že příčin alkoholismu je mnoho, jsou jednou z příčin i osobní dispozice jedince a ty jsou diskutabilní. Každý rodič-nealkoholik má určitý temperament, vlastnosti, dovednost a schopnosti, charakter, které ovlivňují vývoj dítěte. Stejně tak i rodič-alkoholik. Osobnost rodiče-alkoholika je ale ještě ovlivňována alkoholem, jehož důsledky na duševní rovině lze poměrně jednoduše vyjmenovat. „*Na duševním zdraví se závislost projevuje výkyvy nálad, depresí, úzkostí, duševní unaveností, zhoršením charakteru, zmateností, nezájmem o okolí, žárlivostí, sobeckostí, nespolehlivostí, nedostatkem odpovědnosti, citovou labilitou, výčitkami svědomí*“ (Vavřínová, 2008, s. 16).

2.4.2 Dítě v rodině alkoholika

Píše-li se v učebnicích pedagogické psychologie o dětech ze znevýhodněného prostředí, jsou mezi ně řazeny děti, které žijí v domácnosti s rodičem alkoholikem. Matějček (1994) nazývá takové dospělé „rizikovými dospělými“ a charakterizuje je následovně. „*Řadí se sem všichni ti, kdo se „zvláště“ chovají, mají „zvláštní“ povahu, „zvláštní“ sklony, ať už důvody k tomu jsou jakékoli. Vnášejí určité riziko už samo o sobě do situací, v nichž působí, takže díky své přítomnosti a působnosti činí z takových situací situace rizikové*“ (Matějček, 1994, s.25).

Riziková dospělí nejsou rizikovými jen sami sobě, ale především druhým. Alkoholici jsou bezesporu rizikovými dospělými a značným rizikem pro jejich děti je, že „*lidé, kteří byli postiženi psychickou deprivací v dětství, často vyrostou v osobnosti zvláště ochuzené v citové oblasti, takže nejsou schopni lásku ani dávat, ani přijímat. Platí to o lásce milenecké a manželské, ale také o lásce k dětem*“ (Matějček, 1994, s.26).

Jestliže je problematika výzkumu DDA v našich podmínkách nemapovanou oblastí, pak výzkumy týkající se přímo dětí alkoholiků realizovány byly.

Rozsáhlou studii dětí alkoholiků realizoval v letech 1976-1980 Zdeněk Matějček se svými spolupracovníky. Tento výzkum potvrdil, že rodiny s otcem alkoholikem jsou méně stabilní, dochází v nich častěji k rozvodům a panuje v nich napjatá atmosféra. Taková zjištění nejsou z dnešního pohledu překvapivá. Zajímavým zjištěním ale je, že vedle nedostatečné

empatie mezi otcem-alkoholikem a dítětem existuje také nedostatečná empatie mezi matkou a dítětem. Děti alkoholiků mají větší obtíže v uplatnění své inteligence ve školní práci i ve společenských vztazích (Matějček a kol., 1982).

2.4.3 Vliv rodičovského alkoholismu na individuální vývoj

Na otázku, jakým způsobem ovlivňuje alkoholismus rodiče vývoj dítěte, je velmi složité odpovědět a domnívám se, že při hledání odpovědi bychom museli nahlížet jednotlivé kazuistiky každou zvlášť. Z pohledu vývojové psychologie je třeba si uvědomit, jaká jsou jednotlivá vývojová období, jaké úkoly před dětmi stojí a s jakými riziky je jejich plnění spojeno. Do jaké míry vstupují účinky alkoholu do reakcí rodiče na dítě. Na jedné straně je tedy dítě a jeho vývojová období a na druhé straně rodič, jehož alkoholismus je zapříčiněn a/nebo doprovázen poruchou osobnosti, úzkostí, depresí... Při zkoumání tohoto problému je také nutné zmapovat, kdy rodič začal pít, který z rodičů to byl a je, jak často pije, v jakém množství. Vedle dítěte a rodiče-alkoholika je tu ještě rodinný systém, který má svou dynamiku a je naplněn vztahy. V neposlední řadě pak může alkoholismus rodiče způsobovat různé zdravotní, ekonomické a sociální potíže. Je zřejmé, že dopady alkoholismu na psychiku dítěte nelze studovat izolovaně. Je ale také zřejmé, že alkoholismus rodiče deformuje rodinné vztahy, především vztah rodiče k dítěti. „*Děti vychované bez dostatečné stability, bez lásky a rodičovské péče nebo ve zmatcích rozpadající se rodiny mohou mít cestu k vytvoření vlastní rodiny znemožněnou vývojovými poruchami osobnosti, které brání vytvářet dospělé a stabilní svazky*“ (Chvála, Trapková, 2008, s.18).

2.4.4 Trauma a obranné mechanismy

Brown (1988) uvádí, že existují pochybnosti o tom, zda dítě v rodině alkoholika je obětí traumatu. Na otázku odpovídá výrokem Kaufmana (1986), který zní následovně. *„Alkoholismus působí jako stresor na jednotlivé členy rodiny i rodinu jako celek v mnoha směrech. Alkohol přímo způsobuje úbytek finančních zdrojů rodiny a narušuje jistotu zaměstnání. Alkoholické chování narušuje normální úkoly rodiny jako systému, způsobuje konflikty a vyžaduje adaptaci ostatní členů rodiny, kteří nevědí, jak reagovat odpovídajícím způsobem. Alkoholismus způsobuje řadu krizí ve struktuře a fungování rodiny, které mohou rodinu přivést do katastrofického stavu“* (in Brown, 1988, s. 29).¹²

Dítě v rodině alkoholika se ocitá v situaci, kterou nemůže svým jednáním ovlivnit, ač by si to mnohdy přálo, a která je nepředvídatelná. *„Čím více nám událost připadá neovlivnitelná, tím častěji ji vnímáme jako stresovou. [...] Zřejmou příčinou, proč jsou neovlivnitelné události stresové, je to, že je nemůžeme ovládat, řídit, mít pod kontrolou, že jim nemůžeme zabránit nebo je přerušit. [...] Možnost předvídat výskyt stresové události – i když jej jedinec nemůže ovlivnit – obvykle snižuje intenzitu stresu“* (Atkinsonová at al., 1995, s. 588-589).

Jestliže jsou tyto dvě charakteristiky obecně přijímány jako základní ukazatel stresové situace, pak samotná existence v rodině alkoholika je stresovou událostí, potažmo traumatem se všemi jeho důsledky. Trauma v rodině alkoholika je chronické. Je to zkušenost, že člověk je bezmocný a vydán všanc. Jaké má pak taková situace, do které přivedli dítě rodiče, následky pro dítě samotné? *„[...] člověk je jako bezmocný a bezbranný vydán všanc okolnostem, což způsobuje, že je natrvalo otřeseno jeho porozumění sobě samému a světu“* (Ruppert, 2008, s.29). Při dlouhodobém vystavení takové situace dochází k zásadnímu intrapsychickému procesu, který má následky do dospělosti, a tím je disociace. Následkem traumatických událostí dochází k trvalému oddělení těla a pocitů (Ruppert, 2008). Dítě ztrácí schopnost rozumět sobě, světu, ostatním. Vypěstuje si obranné mechanismy, které mu pomáhají přežít.

Problematicke traumatu se věnuje Ruppert (2008) a uvádí pět strategií, jak chránit iluzi

---

12 Alcoholism is a major stress on individual members and the total family in many ways. Alcohol is a direct economic drain on family resources, and it threatens job security. Drinking behavior may interrupt normal family tasks, cause conflict and demand adaptive responses from family members who do not know how to respond appropriately. In brief, alcoholism creates a series of escalating crises in family structure and function which may bring the family system to a catastrophic state.

integrity:

- Vyhýbání – jedná se o vyhýbání se veškerým situacím, které se podobají původnímu traumatu a mohly by vyvolávat vzpomínku na trauma. V tomto kontextu pak jedinec na otázky, které se traumatu týkají, odpovídají „Já nevím.“.
- Kontrola – souvisí s vyhýbáním se kritickým situacím. Jakmile se začnou objevovat pocity, jsou potlačovány. Základní strategií je odvracet sebe i druhé od nebezpečných pocitů, se kterými by bylo nutné se konfrontovat, a proto je nutné kontrolovat ostatní, ať už manipulací nebo přímým nakazováním toho, co mají nebo nemají dělat.
- Kompenzace – je důsledkem vyčerpání z užívání předchozích strategií. Vyhýbání a kontrola stojí jedince mnoho sil a brání spokojování vlastních potřeb. Tato strategie má nahradit to, čeho se nedostává jedinci přirozenou cestou a zároveň poskytnout úlevu. Klasickými příklady kompenzace je nadměrná konzumace jídla, pití, konzumace drog, kouření apod.
- Iluze – stává-li se realita traumatu nesnesitelná, je útěk do iluzí jedním z možných východisek. Jedná se o idealizované a falešné představy, které činí realitu krásnější a snesitelnější.
- Štěpení – přichází ke slovu, když výše zmíněné strategie nepomáhají. Je-li realita pro jedince „k nepřežití“ odsune ji do nevědomí. Dojde tak k úlevě, ale ztrácí se tím vztah k realitě, ke skutečnému prožívání a skutečnému světu.

Vzhledem k faktu, že Ruppert uvádí tyto strategie přímo v kontextu traumatu, uvádím je na prvním místě. Budeme-li uvažovat o úniku před úzkostí, která je s myšlenkami na trauma úzce spjata, tak je třeba uvést Freudovy nejčastěji se vyskytující obranné mechanismy (in Drapela, 1997). Freud je primárně spojuje se silou libida, ale myslím, že je možné aplikovat ji na jakoukoli situaci, ve které se ego chrání před ohrožujícími myšlenkami, které vyvolávají úzkost. Jsou jimi:

- Vytěsnění – jedná se o útěk od nepříjemných myšlenek
- Sublimace
- Regrese – rozumí se tím dočasné regredování k nižšímu stádiu, které je pro jedince méně stresové
- Fixace – je dlouhodobé ustrnutí ve vývojově nižším stádiu

Důsledky traumatu se pochopitelně projevují v životě dospělých dětí alkoholiků. V této podkapitole je uvádím proto, aby bylo zřejmé, že dítě v takové rodině prošlo traumatickou zkušeností.

2.5 Dospělé děti alkoholiků

Užitečnou charakteristiku dospělých dětí alkoholiků uvádí ve své knize J.G. Woititzová (1983). Její publikace na toto téma je jako jediná na našem trhu dostupná v češtině. Jejich 13 charakteristik DDA se objevuje v mnoha článcích a také v disertační práci Lisy S. Powell (2006).

2.5.1 Woititzové charakteristiky DDA

Jednotlivé charakteristiky nemusí platit bezvýhradně pro všechny DDA. Jedná se o výroky, na kterých se DDA shodly, že nejlépe postihují je samotné (Woititz, 1983).

1. DDA odhadují, co je normální¹³

Děti, které vyrůstaly v prostředí, kde hlavní roli hrál alkohol, jednoduše nemají představu o tom, co je nebo není normální. Na svoji realitu reagují a nějakým způsobem ji zvládají. Často utíkají do lepšího, klidnějšího světa fantazie, kde je všechno ideální. Jenže ani realita, se kterou se setkají v dospělosti, není ideální a to vytváří v jejich hlavě zmatek a ony si pak kladou otázky, jak je to vlastně správně a co je tedy normální? Správně tuší, že to, co zažily, nebylo v pořádku, ale teď stojí před úkolem vyznat se ve vnějším světě. V průběhu dětství prožívaly vnitřní konflikt mezi tím, co jim bylo předkládáno jako normální, ale vůči čemu prožívaly negativní emoce vzteku, beznaděje. Naučily se svoje emoce a pocity potlačovat, aby mohly „ve zdraví“ přežít. V dospělosti si pak kladou otázky, zda je v pořádku a normální dát průchod hněvu. Je normální s někým se pohádat? Je normální nesouhlasit a dát

---

13 Adult Children if Alcoholics guess at what normal is.

to najevo? Je normální dát si pivo, aniž by člověk byl okamžitě alkoholikem?

2. DDA mají potíže s dotahováním úkolů do konce¹⁴

DDA vyrůstaly v prostředí nejistoty, neplnění slibů, změn plánů. Situace v rodině se vždy řídila podle promile alkoholu v krvi rodiče. Děti se většinou nedočkají slíbeného. Nejprve se těší, pak jsou zklamané a později se „preventivně“ netěší na nic, protože nikdy nemají jistotu. Zvykají si na to, že sliby se neplní a vlastně je to jedno. Rodiče alkoholici nenaučili své děti plánování, dotahování úkolů do konce, neprožívali s nimi radost z úspěchu, neměli jednoduše čas věnovat dětem podporu a uznání. Proč tedy něco dokončit, když si toho stejně nikdo nevšimne?

3. DDA lžou v situacích, kdy by bylo stejně snadné říct pravdu¹⁵

Tento výrok pramení ve skutečnosti, že rodina alkoholika a zejména alkoholik sám nikdy nepřizná problém. Lež a zastírání je základní princip rodinné reality, ve které dítě vyrůstá. Vzhledem k nepředvídatelnému chování rodiče pod vlivem alkoholu se dítě naučilo zvažovat, co říci a co ne, aby se rodič nerozzlobil, nebyl zklamaný apod. Jediné, o co dítěti v takové situaci jde, je, aby byl klid. Proto je mnohdy snadnější a výhodnější lhát. Dítě se tak vyhne konfrontaci s rodičem, který je tak zaneprázdněn svým pitím, že nemá čas dítě vyslechnout a pochopit.

4. DDA soudí samy sebe bez milosti¹⁶

Dospělé děti alkoholiků si nikdy nepřipadají dost dobré. Rodič alkoholik je pro dítě nepředvídatelný, nesrozumitelný. Své pití omlouvá a hledá důvody nejružnější. Jedním

---

14 Children of Alcoholics have difficulty in following a project through from beginning to end.

15 Adult Children of Alcoholics lie when it would be just easy to tell the truth.

16 Adult Children of Alcoholics judge themselves without mercy.

z pseudodůvodů, které dítě slýchává je i to, že kdyby bylo hodnější, lépe se učilo, nezlobilo, neměl by rodič důvod se napít. Nedává to smysl, ale jestliže to slýcháte dostatečně dlouhou dobu, začnete tomu věřit. A protože rodič pít nepřestane, dítě vyvodí jednoduchou kauzalitu a to, že nebylo dostatečně hodné, dobré. Není v moci dítěte ovlivnit chování rodiče alkoholika, byť by si to sebevíc přálo. I když v dospělosti dosáhne úspěchu a přestože rozum říká, že je dobré, emočně není schopné to zpracovat.

5. DDA se neumějí bavit¹⁷

6. DDA se berou příliš vážně¹⁸

Dětství v rodině alkoholika není příliš veselým obdobím. Takové dítě je nuceno přemýšlet, co se doma děje, zda je nebo není rodič opilý, v jaké bude náladě, bude vůbec doma, bude doma klid nebo ne? Při takovém vypětí není čas na zábavu. Dítě není schopno na svoje starosti zapomenout a oddat se dovádění. A dospělé dítě? Woititzová odpovídá:

„Spontánní dítě uvnitř, které bylo mnoho let potlačováno, bojuje za osvobození. Tlak na to být dospělým přispívá k potlačování spontaneity. Dostáváte se do boje se sebou samým. Strach

z neznámého vítězí. Co by se stalo, kdyby vaše vnitřní dítě bylo osvobozeno? Co by to znamenalo?“ (Woititz, 1983, s. 62)¹⁹

7. DDA mají problémy v intimních vztazích²⁰

„[...] dospělé děti alkoholiků jednoduše nevědí, jak vybudovat zdravý důvěrný vztah.“ (Woititz, 1983, s. 121)²¹ Dospělé děti alkoholiků mají strach, že budou opuštěny, protože nejsou dostatečně dobré. Tato skutečnost vede ke dvěma zásadním stavům. Nejsou schopny emočně se angažovat, aby nebyly případným rozpadem vztahu zasaženy a zásadně se vyhýbají konfliktům. Konflikt je pro ně něco fatálního, je potvrzením toho, že jejich vztah nefunguje. Jako děti zažily příliš konfliktů na to, aby je jako dospělí mohl vnímat jako součást zdravého intimního vztahu. Žijí s představou, že musejí být hodní a hodný člověk přeci

17 Adult Children of Alcoholics have difficulty having fun.

18 Adult Children of Alcoholics take themselves very seriously.

19 The spontaneous child that got squashed so many years ago struggles to be released. The pressure to be adult helps to keep the child repressed

20 Adult Children of Alcoholics have difficulties with intimate relationships.

21 Adult children of alcoholics simply do not know how to have healthy, intimate relation.

nevyvolává konflikty.

8. DDA reagují nepřiměřeně na změny, nad kterými nemají kontrolu²²

Jedná se o nepřiměřenou reakci, jejíž příčina tkví v minulosti. Jako děti se DDA setkávali mnohokrát s tím, že z jejich plánů muselo sejít, sliby jim dané někdo nedodržel. Někdy může maličkost, která nevyjde, připomenout všechny ty prožité situace plné bezmoci. Jestliže se DDA chová „dospěle“ a neztrácí v takových situacích hlavu, odděluje svoje emoční prožívání, racionalizuje situace, ale frustrace se nezmenšuje.

9. DDA trvale hledají pochvalu a ujištění²³

Tento bod souvisí se sebedůvěrou a s přísným hodnocením sebe sama, které je pro DDA typické a důvěrou k ostatním. Je obtížné důvěřovat, když sdělení, která jako děti dostávali, byla značně nekonzistentní. Na druhou stranu, ale po pochvale a uznání DDA nesmírně touží, a proto je stále vyhledávají.

10. DDA cítí, že jsou jiní než ostatní²⁴

DDA zažívali jako děti pocity bazální opuštěnosti, nepochopení, odmítání, nejistoty, které činily spojení s ostatními složitě. Měly velké tajemství, které stálo v cestě k ostatním. Pro DDA je obtížné tyto pocity zcela překonat. Na cestě k ostatním by riskovali zranění.

Vzhledem k tomu, že kniha Woitizové je zatím jedinou ucelenou publikací na našem trhu, která se věnuje tématu dospělých dětí alkoholiků, považovala jsem za nutné ji uvést. V odborných kruzích však vyvolává různé reakce zejména proto, že se nejedná o výzkumnou studii, ale závěry práce se skupinami DDA. Powell (2006) namítá ve své disertační práci, že skupina DDA je zde uváděna jako homogenní skupina, která se potýká s výše uvedenými charakteristikami. Proto podrobila validitu výše uvedených charakteristik zkoumání a tu

---

22 Adult Children of Alcoholics over-react to changes over which they have no control.

23 Adult Children of Alcoholics constantly seek approval and affirmation.

24 Adult Children of Alcoholics usually feel different from other people

výsledkem své práce zpochybnila. Současně uvádí, že generalizace a široce přijímaný profil DDA v podstatě jim samotným škodí a vytváří negativní reputaci DDA. „*Výsledkem uváděných dysfunkčních charakterových rysů a rodinných rolí, které jsou asociovány s DDA a závislými rodinami je vytvářena pověst DDA, která je poškozující*“ (Powell, 2006, s.9).²⁵

Nicholas a Rasmussen (2006) uvádějí ve své studii řadu výzkumu, které přinášejí empirické důkazy o tom, že existuje pravděpodobně méně patologických následků spojených s vyrůstáním v alkoholické rodině jako takové. „*[...] výzkum nepotvrdil jednoznačnost osobnostních charakteristik DDA popisované Woititzovou [...]*“ (Nicholas, Rasmussen, 2006, s.44).²⁶

Přestože existují studie, které nepotvrzují výhradně patologický vliv rodinného prostředí alkoholika na dítě, ve většině studií jsou respondenti rozděleni do dvou skupin - a to na děti alkoholiků a děti „ne-alkoholiků“. A právě děti alkoholiků jsou pojímány jako skupina obecně postižená tím, že v takovém prostředí vyrůstala a alkohol jako takový je vnímán jako příčina potíží.

Kdo jsou tedy dospělé děti alkoholiků? „*Dospělé děti alkoholiků jsou chápány jako jedinci starší osmnácti let, kteří vyrůstali v rodině, ve které docházelo ke zneužívání alkoholu do té míry, že bylo zanedbáváno udržování rodinné jednoty. Myšlenka „dospělého“ dítěte je založena na dvojím předpokladu. Pití rodiče-alkoholika je ústředním tématem života dítěte a následky, které má vliv alkoholismu rodiče na dítě během vývoje, trvají do dospělosti*“ (Rangarajan, 2008, s.481).²⁷ I přes široce rozšířenou představu, že jedinci vystavení pití svých rodičů v průběhu dětství jsou ohroženi řadou negativních psychických obtíží v dospělosti, výzkumy prokazují, že ne všichni jedinci s takovou zkušeností jsou „postiženi“, ba naopak se u nich objevují obranné faktory, které vliv pití rodiče-alkoholika minimalizují. V tomto kontextu jsou prezentovány studie Blacka (1981), Wegscheidera (1981), Nardi (1981), El-Guebaly a Offorda (1979), kteří zjistili, že existují DDA, u nichž se namísto psychopatologie rozvinulo chování a jednání, které odpovídá charakteristikám tzv. modelového dítěte²⁸ (Brown, 1988). Jedná se o zodpovědné dítě, které je duševně zdravé, u kterého nikdo

---

25 As a result of the ACOA movement dysfunctional character traits and family survivor roles became overly associated with ACOAs and addicted families creating a damaging reputation for ACOAs.

26 Research has not confirmed unique personality characteristics of COAs as described by Woititz.

27 Adult children of alcoholics are generally conceptualized as individuals over the age of 18 raised in homes where alcohol was abused to the neglect of the maintenance of the family unit. The idea of *adult* child is based on the twin assumptions that a parent's drinking is the central factor in the life of a child of an alcoholic and has, more than any other factor, the greatest influence on outcomes of the offspring and that parental alcoholism effects persist into adulthood.

28 Model child

nepozoruje známky poškození způsobené rodinným prostředím alkoholika.

Následující podkapitoly se dotýkají témat, která se v souvislosti s osobností DDA v literatuře objevují nejčastěji. Spíše než z empirických studií vycházejí z poznatků práce se skupinami DDA.

2.5.2 Riziko závislosti na alkoholu

Ve své bakalářské práci Fuchsová (2008) uvádí, že u dětí z rodin alkoholiků vzniká závislost na alkoholu rychleji a v mladším věku, že tři ze čtyř těchto dětí mají sklon užívat alkohol v nadměrné míře, že si za své partnery mnohem častěji vybírají alkoholiky a mají větší pravděpodobnost se alkoholiky stát. Jakoby existovala přímá kauzalita mezi alkoholismem rodiče a dítěte. Jakoby dítě, které v takové rodině vyrůstá, bylo přímo a výlučně ovlivněno faktem, že rodič pije.

Ross a Hill (2001) provedli komparativní studii mezi DDA a „non-DDA“²⁹, jejímž cílem bylo zjistit, zda alkoholismus rodiče zvyšuje riziko závislosti na alkoholu potomků. Došli k závěru, že to není alkoholismus jako takový, který toto riziko zvyšuje, ale nepředvídatelnost rodiče-alkoholika, která je jedním z podstatných rysů chování alkoholika, ale nejenom jeho. Podobně je tomu i u jedinců, kteří trpí afektivní poruchou nálady, jsou závislí na jiných látkách a činnostech.

2.5.3 Dichotomické uvažování

V životě dítěte je v určitém období charakteristické dichotomické uvažování. Jedná se o období individuace mezi 25. - 36. měsícem vývoje dítěte. Je-li dosaženo plné individuace a „zrození psychologického já“, je dítě schopno plně integrovat uspokojující a frustrující vlastnosti matky (Langmeier, Krejčířová, 1988). Dichotomické uvažování v pozdějším věku je však symptomem úzkostné poruchy (Beck, 1985). Jedná se o kognitivní styl, který pomáhá zmírňovat úzkost. Pro dichotomické uvažování je charakteristické trvání na pravidlech a striktním rozdělení věcí a situací na dobrá a špatná, správná a nesprávná. Eliminuje se tím

---

²⁹ Non-DDA odpovídá dospělým, kteří nevyrostali v rodině, kde se objevovala závislost na alkoholu. Jednoduše nejsou dospělými dětmi alkoholiků.

potřeba vypořádat se situacemi, které se zdají vágní, nejasné a nepředvídatelné. Svět je zjednodušen, černo-bílý.

Takto dichotomické uvažování se objevuje u dětí alkoholiků, které věří, že někdo je viníkem jejich situace, že někdo musí být dobrý a někdo špatný. Žít s pocitem, že já jsem špatná/shpatný je velmi destruktivní, a proto je v této polaritě uvažování možné jedno jediné řešení, které prezentuje Brown (1988). Aby se dítě zbavilo pocitu, že je špatné, musí za špatného označit svého rodiče. Tato koncepce je ale nutně doprovázena pocitem ztráty, bolesti, vzteku a opuštění. Dítě, potažmo dospělý ztrácí rodiče, se kterým by se mohl identifikovat, ztrácí svoji rodinu. Takto dichotomické uvažování kategorizuje jedince v rodině na dobré a špatné, ale současně označuje členy rodiny na závislé a nezávislé, dominantní a reaktivní, ty kontrolující se a ty mimo svoji kontrolu. Tento způsob uvažování pak dospělý uplatňuje ve všech dalších situacích, interpersonálních kontaktech a vztazích. Perspektivou psychoanalýzy bychom mohli takovou situaci vidět jako uvíznutí jedince na paranoidně-schizofrenní pozici, kdy je svět ve vnímání jedince rozdělen na dobrý a špatný (Šebek, 2010).³⁰

2.5.4 Emoční prožívání

Víra v kontrolu situace jako způsobu zvládnání chaosu a konfliktů v původní rodině je strategií, kterou se DDA snaží aplikovat ve svém dospělém životě a která ovlivňuje jejich emoční prožívání. Brown (1998) dospěla na základě dlouhodobé práce s DDA k poznatku, že důraz na kontrolu reflektuje potřebu zbavit se úzkosti a strachu a současně je způsobem, jak se vypořádat s chronickým strachem z nezdaru v interpersonálních vztazích. Uvažovat racionálně znamená mít kontrolu nad situací. Spolehnout se na emoce je pro DDA téměř nemožné. Znamenalo by to nemít situaci pod kontrolou, nemít sebe pod kontrolou, být „*out of control*“ (Brown, 1998, s.118),³¹ stejně jako rodič alkoholik.

Popření jako základní charakteristika rodinného prostředí alkoholika má své důsledky v dospělém životě ve formě neschopnosti důvěřovat vlastním emocím. Rodiče předkládali dítěti situaci jinak, než jak ji samo prožívalo. Dítě se nemohlo rozhodovat na základě vlastních emocí, protože to neodpovídalo rodičovské realitě. Důsledkem tak dlouhodobého tlaku, stresu, a v podstatě důsledkem traumatu, je disociace. Dítě začne svoje emoce

---

30 poznámky z přednášky, červen 2010

31 mimo kontrolu

ignorovat, aby mohlo přežít. DDA jsou zvyklé spoléhat se na svůj rozum.

Jejich vztah k emocím je také dán zkušeností, že jejich emoční potřeby nebyly nikdy podstatné. Jak již jsem uvedla v úvodu své práce, v centru dění celého rodinného systému stál rodič-alkoholik se svými potřebami. DDA pak hodnotí své vlastní emoční potřeby jako nedůležité a jejich naplňování není možné racionálně zdůvodnit. Začne-li se pak DDA zaobírat myšlenkou na naplnění svých emočních potřeb, nejprve se ptá, zda na to má právo a zda je to legitimní.

2.5.5 Sebeobviňování a pocity zodpovědnosti

Všechny děti potřebují věřit, že jejich rodiče jsou dobří a budou se o ně starat (Kagan, 1984). Jestliže je tento základní předpoklad nějak zpochybněn, dítě velmi rychle změní svoji představu o sobě a světě tak, aby si mohlo ponechat iluzi toho, že rodiče jsou dobří. Jestliže není rodina v pořádku, pan nejsou v nepořádku rodiče, ale dítě identifikuje jako problém samo sebe (Rosen, 1985).

Brown (1998) uvádí, že témata sebeobviňování, zodpovědnosti se ve skupinách DDA stále opakují.

2.5.6 Sebevědomí

Podle Bowlbyho teorie attachmentu je právě dostupnost a citlivost primárně pečující osoby během raného dětství tím, co vytváří v dítěti vnitřní reprezentaci sama sebe. Pečující, citlivá osoba, která dokáže vnímat potřeby dítěte a reagovat odpovídajícím způsobem, ovlivňuje prožitek dítěte jako hodného pozornosti a zájmu. Jinými slovy je bezpečný primární vztah s pečující osobou základnou pro vznik kladného sebepojetí a sebevědomí. V kontextu „alkoholické“ rodiny, kdy je rodič zaměstnán buď pitím vlastním nebo pitím svého partnera, je péče o dítě limitovaná. Dítě se ocitá v situaci, kdy mu není umožněno navázat pevný a bezpečný vztah s pečující osobou.

Tématem sebevědomí dospělých dětí alkoholiků se ve své studii zabývá Rangarajan (2008). Vychází z předpokladu Carmichael-Olson a kol. (2001), kteří uvádějí, že pití rodiče-

alkoholika vede k periodické nebo chronické citové a fyzické nedostupnosti jednoho nebo obou rodičů. Dítě v takových podmínkách nemůže navázat s rodičem bezpečný pevný vztah. Důsledkem jsou pak pocity vlastní nízké sebehodnoty a nízkého sebevědomí. Otázky, které si klade Rangarajan (2008) znějí takto: „Existuje přímý vztah mezi alkoholismem rodiče a rodičovskou vazbou k dítěti? Ovlivňuje rodičovská vazba vliv alkoholismu rodiče na sebevědomí dítěte?“

Je podstatné také uvést, že do utváření vztahu mezi rodičem a dítětem vstupuje nejen alkoholismus jako takový, ale další řada stresorů, kterými jsou konflikty, hádky, násilí, nestabilita, nejistota, které vytvoření vazby zásadně ovlivňují. Dalším faktorem ovlivňujícím vztah mezi rodičem a dítětem je komunikace. Jestliže je rodič schopen otevřené komunikace, podporuje dítě ke sdělování svých vlastních pocitů, umí pojmenovat situaci jasně a přehledně, buduje tak s dítětem vztah. V rodině alkoholika je tento prostor ke komunikaci omezen a nezdá se, že dítě více než pitím rodiče-alkoholika trpí nedostatečnou komunikací s rodičem, který nepije. Dostává se pak do situace, kdy má větší vztek na rodiče-nealkoholika, protože ten má být dítěti k dispozici. „*Nesnášela jsem svého otce víc než svou matku, přestože ona byla alkoholik, protože on se mnou nemluvil a nenaslouchal tomu, jak jsem se tenkrát cítila*“,³² uvádí Rangarajan (2008, s. 483).

Je zřejmé, že v cestě přímému vlivu alkoholismu rodiče na sebevědomí dítěte stojí další faktory, které je třeba brát v potaz. Rangarajan dochází k následujícímu závěru. Na sebevědomí dítěte má větší vliv alkoholismus otce než matky. To ovšem neznamená, že alkoholismus matky nemá na dítě vliv. Pro dítě je přirozené stále usilovat o pevný vztah s matkou, a proto se k ní neustále obrací pro podporu, přestože matka-alkoholička v podstatě není k dispozici. Toto usilování a touha dítěte vede k navázání alespoň nějakého vztahu. Je-li alkoholikem otec, dítě o vztah s ním neusiluje, je-li podporováno matkou. Projevuje-li se otec-alkoholik navíc agresivně, dítě si o něm vytváří negativní obraz, který jakoukoli formu vztahu znemožňuje. Je-li tak vztah s rodiči podmínkou zdravého sebevědomí, pak tam kde vztah není, není možný růst sebevědomí.

Téma sebevědomí DDA a prokrastinace je ústředním tématem bakalářské práce Fuchsové (2008), kde autorka testuje celkem tři hypotézy, z nichž jedna zní: DDA mají nižší globální sebehodnocení než dospělí, kteří nevyrostali v rodině alkoholika. Autorka použila Rosenbergovu škálu sebehodnocení a výsledkem bylo tvrzení, že „[...] se hypotéza více méně

---

32 I hated my dad more than my mother, even though she was the alcoholic, because he just wouldn't *talk* to me or *listen* what I was feeling at the time.

potvrdila. I když rozdíl mezi globálním sebehodnocením obou skupin nebyl tolik signifikantní“ (Fuchsová, 2008).

2.5.7 Deprese

Deprese je často zmiňovaným tématem v souvislosti s následky alkoholického prostředí a dospělou osobou dítěte. Powell (2006) ve své práci uvádí několik výzkumných studií, které mají konzistentní závěry. Patří mezi ně studie Wycoff a Cameron (2000) se svým závěrem, že „*DDA stejně jako ostatní členové rodiny vykazují nízký stupeň deprese*“ (Powell, 2006, s.26). Jacob, Windle a Seilhamer (1999) stejně jako Domenico a Windle (1993) se naopak shodují ve svých tvrzeních, podložených výzkumnými studiemi, že zejména ženy DDA vykazují vyšší stupeň deprese v porovnání s ostatní populací.

2.5.8 Resilience

V souvislosti s tématem dospělých dětí alkoholiků byla také provedena řada studií, které se zaměřují na zodpovězení otázky, jak je možné a čím je způsobeno to, že i přes všeobecně přijímané negativní prognózy jsou mnohé dospělé děti alkoholiků v životě úspěšné a rodinné stigma nepředávají dalším generacím. Tyto děti, potažmo dospělí, úspěšně zvládli těžkosti, které je v průběhu vývoje v rodině alkoholika potkaly. V této souvislosti se píše o resilienci.

„*Termín „resiliency“ znamená doslova pružnost (elastičnost, houževnatost, mrštnost, nezlomnost – schopnost rychle se vzpamatovávat apod.)*“ (Křivohlavý, 2001, s.71). Resilience dospělých dětí alkoholiků je ústředním tématem disertační práce Powell (2006). Odkazuje na Millerovou (2003) a její pojetí resilience, která je chápána jako situace, kdy osoba, u které bychom na základě prožitých traumatizujících negativních životních očekávali patologické symptomy a poruchy, takové symptomy nevykazuje. Za resilientní označuje tedy např. takové děti, které vyrůstaly v rizikovém sociálním prostředí, kterým prostředí alkoholika bezesporu je, a přece nepodlehly pocitu bezbrannosti a neodaly se nadměrnému pití. Na otázku, které faktory hrají v takové situaci podstatnou roli, se snaží odpovědět výzkumy na téma resilience. Ruppert (2008) uvádí následující faktory, které dle výzkumů zajišťují, že člověk přežije obtížné životní situace:

- resilientní lidé přijímají svůj osud, nezavírají před ním oči a nepokoušejí se mu uniknout
- resilientní lidé mají takové sociální kontakty, že neřeší své problémy sami kdesi v ústraní
- resilientní lidé si nepřipadají jako oběti
- resilientní lidé jsou optimističtí a věří, že jednoho dne se situace zlepší

2.5.9 Identita

Lze vůbec po tom všem dozrát ve zdravého a životaschopného jedince? Formování identity je centrálním úkolem období dospívání. *„Integrace, k níž dochází ve formě ego identity, představuje [...] více než pouhý součet identifikací dětství. Je to suma nahromaděných zkušeností, jež plynou ze zkušenosti ega integrovat veškeré identifikace s kolísáním libida, se schopnostmi rozvinutými díky nadání a příležitostmi, jež nabízejí sociální role. Pocit ego identity pak tvoří akumulovaná důvěra v to, že vnitřní neměnnost a kontinuita vybudovaná v minulosti bude odpovídat neměnnosti a kontinuitě jedincova významu pro jiné lidi“* (Ericson, 2002, s. 237-238).

Zjednodušeně se dá říci, že období formování identity je neustálou snahou o získání odpovědi na otázku „Kdo jsem?“. V rodinném prostředí alkoholika, kde dítě nemělo možnost vybudovat si základní důvěru a zvládnout vývojové úkoly raného dětství, je jeho cesta normálního vývoje narušena a nemůže být emočně připraveno vypořádat se s úkoly identifikace a separace. S kým se má identifikovat? S rodičem-alkoholikem? Se spoluzávislým rodičem? Je-li rodič-alkoholik navíc stejného pohlaví jako dítě, je proces identifikace velmi komplikovaný. Na základě klinických důkazů uvádí Brown (1988), že mnoho dospělých dětí alkoholiků zůstává uvězněno ve stádiu adolescence. Jejich vazba k rodičům je postavena na narušené důvěře a vnímání sebe i ostatních. Děti alkoholiků mohou stěží projít procesem emoční separace, protože jim chybí odpovídající vazba. Není-li dítě připoutáno, není od koho se odpoutat. Touha po pevné vazbě nebyla naplněna, ale neztratila se.

2.5.10 Shrnutí

Pokusila jsem se o nástin problematiky DDA, které z mého pohledu, není v naší společnosti zpracovaná. Zjistila jsem, že u nás neexistuje terapeutická skupina, která by se skládala pouze z dospělých dětí alkoholiků. Kontaktovala jsem pana Ing. Kabilku, který se věnuje dětem alkoholiků v občanském sdružení Anima, který mi sdělil, že pracují pouze s dětmi alkoholiků. Následně jsem konzultovala téma dospělých dětí alkoholiků s Mgr. Ivetou Hřčkovou, která na problematiku DDA narazila při terapeutické práci s dospělými. Svoje výsledky prezentovala na 9. Logo-dni organizovaném Společností pro logoterapii a existenciální analýzu. Setkala se s mnoha klienty s velkými úzkostmi. Následně zjišťovala, že v převážné většině se jedná o klienty, v jejichž rodinné anamnéze se objevuje rodič alkoholik. Začala se tímto tématem zabývat a zjistila, že DDA mohou mít „něco“ společného. To „společné“ se snažím prozkoumat.

3 Metodologická část

Rozhodla jsem se pro **kvalitativní přístup**, který je z mého pohledu pro zkoumání problematiky DDA jediný možný. Nechtěla jsem se dobrat statistických dat, ale zažít lidské setkání, pracovat se živým materiálem, neomezovat získávání dat odpověďmi na předem dané otázky. Kvalitativní výzkum vnímám jako „*proces dotazování směřující k porozumění*“ (Čermák, 2008, s.11).

3.1 Výzkumný problém

Hlavním tématem mého výzkumu je život dospělých dětí alkoholiků. Vycházím z teoretických poznatků uvedených výše a nyní se pokusím nahlédnout tam, kam mě samotní respondenti pustí.

Hlavním impulsem, který mě k výběru tématu vedl, byla bezpochyby moje osobní zkušenost, kterou jsem nechtěla prezentovat, ale považuji za nutné tento fakt uvést. Domnívám se, že ovlivňovala můj vztah k respondentům, stejně jako se nevědomě vynořovala v průběhu vedení jednotlivých rozhovorů. Při svém studiu nejen psychologie jsem se setkávala v různých podobách s tvrzením, že děti alkoholiků mají větší pravděpodobnost stát se alkoholiky, ale nikdy jsem nenašla odpověď na to, proč by tomu tak mělo být a z čeho tak závažné tvrzení vyplývá. Začala jsem pátrat a nejprve se mi do ruky dostala publikace *Dospělé děti alkoholiků* J.G.Woititizové. Následně jsem studovala další zahraniční zdroje, které měly převahu kvantitativních studií, ale odpověď na otázku, jaká je zkušenost dospělých, kteří vyrůstali v rodině alkoholika, jsem v nich nenašla.

Za významnou inspiraci pak považuji publikaci Woititizové *Treating Adult children of alcoholics: A developmental perspective*, jejíž autorka vychází s terapeutické práce s dospělými dětmi alkoholiků. Kladla jsem si otázku, zda u nás existuje terapeutická skupina pro dospělé děti alkoholiků. Oslovila jsem občasně sdružení Anima, které pracuje s dětmi alkoholiků. Skupinu pro dospělé děti alkoholiků jako takovou nevedou. Získala jsem kontakt na Mgr. Ivetu Hřčkovou, která se problematikou DDA zabývá, ale o terapeutické skupině dospělých dětí alkoholiků také žádné informace neměla.

Na základě prostudované literatury a rozhovorů s odborníky se domnívám, že

problematika dospělých dětí alkoholiků není důkladně zmapovaná. Protože mi jde především o vhléd do tohoto tématu, definuji své cíle obecněji.

Otázky uvedené v úvodu mé práce dostaly během studia materiálů k tématu následující podobu:

Jak vlastně vypadá dětství, dospívání a následně dospělý život lidí, kteří mají za sebou zkušenost dítěte alkoholika?

Jak vypadá takové rodinné prostředí?

Existují nějaká témata společná těm, kteří vyrůstali v takovém prostředí?

3.2 Výzkumný vzorek a data

Rozhodla jsem se pro **kvalitativní přístup**, který je z mého pohledu pro zkoumání problematiky DDA jediný možný. Nechtěla jsem se dobrat statistických dat, ale zažít lidské setkání, pracovat se živým materiálem, neomezovat získávání dat odpověďmi na předem dané otázky. Kvalitativní výzkum vnímám jako „*proces dotazování směřující k porozumění*“ (Čermák, 2008, s.11). Potud odpověď na otázku, co jsem se rozhodla zkoumat.

Výzkumnou skupinu tvoří lidé, kteří sami sebe označují za dospělé, kteří vyrůstali v rodině, kde figuroval alespoň jeden rodič – alkoholik. Nestanovila jsem žádná další demografická kritéria výběru. Výběr respondentů probíhal **metodou samovýběru**, která je založena na principu dobrovolnosti (Miovský, 2006). Nejprve jsem oslovila jedince, o nichž vím, že vyrůstali s rodičem alkoholikem. Následně jsem oslovila občanské sdružení pro péči o rodinu závislých Anima a požádala o kontakty na osoby, které by byly ochotné poskytnout mi interview.

Data získaná v rámci interview mohou podléhat různým zkreslením. Prvním zdrojem zkreslení může být motivace k účasti dána finanční či jinou odměnou. Toto zkreslení jsem vyloučila, protože všichni respondenti se rozhodli se mnou hovořit bez jakékoli vidiny odměny, ale z ochoty pomoci mi při zpracování mé práce. Druhým zdrojem zkreslení může být fakt, že respondenti dopředu znali téma našeho rozhovoru a byli ochotni o něm mluvit. Zde se nabízí otázky, co ti, kteří rozhovor odmítli? V neposlední řadě může dojít ke zkreslení

vědomím respondentů, že tazatelka sama má stejnou zkušenost. Nejedná se tedy o reprezentativní vzorek, což ale v případě kvalitativního výzkumu není nutné. Na druhou stranu je pro mě podstatný fakt vybudované důvěry a tím získané možnosti nahlédnout poněkud dál, než by tomu bylo u „anonymních“ respondentů. Celkem jsem tedy vedla interview s pěti respondenty, kteří sami sebe označují jako děti alkoholiků.

Jednalo se o skupinu velmi variabilní původem, počtem sourozenců, místem bydliště, vzděláním, atd. Neusilovala jsem o to, vytvořit homogenní skupinu či reprezentativní vzorek. Z toho důvodu jsem demografickým kategoriím nepřikládala žádnou váhu při výběru respondentů.

Respondenty jsem oslovila s tím, zda by byli ochotni vést se mnou rozhovor na téma dospělých dětí alkoholiků a že bych je nechala vyprávět o svém dětství, dospívání a současném životě. Než k samotnému rozhovoru došlo, měli respondenti zhruba týden čas o zmíněném tématu popřemýšlet. V závěru rozhovoru jsem respondenty požádala, zda by mohli svému příběhu dát nějaký název.

Uvědomuji si, že téma našeho rozhovoru bylo velmi intimní. Všem svým respondentům jsem vysvětlila účel, ke kterému náš rozhovor slouží a od všech obdržela ústní souhlas s pořízením audiozáznamu z našeho rozhovoru. Kompletní přepisy rozhovorů jsem se v zájmu bezpečnosti mých klientů rozhodla k diplomové práci nepřikládat s tím, že potencionálním zájemcům o prostudování budou poskytnuty se souhlasem respondentů. Jména respondentů jsou pozměněna stejně jako další reálie, které by mohly vést k identifikaci respondentů. Během rozhovoru jsem se snažila hlídat psychický komfort respondentů. Při emočně vypjatějších situacích jsem poskytovala respondentům podporu a pochopení. Otázku oslovování během rozhovoru jsem musela vyřešit se dvěma mými respondenty, se kterými jsem se setkala poprvé. Vzhledem k tomu, že mi byli představeni mými známými, kteří měli k respondentům blízký vztah, zafungovala při našem setkání jakási předem daná důvěra, které přirozeně vedla k tykání během rozhovoru.

3.3 Metoda získávání dat

Jako metodou získávání dat jsem zvolila **nestrukturované intreview**, resp. narativní interview v jeho ne zcela čisté podobě³³, které je charakteristické tím, že úkolem tazatele je

---

33 Hendl používá termín „epizodický rozhovor“, který se zaměřuje na popis životních epizod, probíhá formou

„podněcovat u dotazovaného spíše vyprávění než klasickou konverzační výměnu. Jde tedy o to, pomoci dotazovanému vhodnými otázkami, doplňky, narážkami, komentáři atd., aby se nám pokusil vyprávět o jevu, který nás zajímá“ (Miovský, 2006, str. 158). V úvodu našich rozhovorů zazněla z mé strany téměř identická pobídka, které v jednom z interview měla následující podobu: „Můžeš mi povyprávět o svém dětství, dospívání a současném životě?“ Cílem této metody získávání dat je získat co nejvíce autentického materiálu, u kterého předpokládám, že způsob, jakým ho respondenti strukturují, dělí, co zdůrazňují je důležitý a nese v sobě cenné informace o nich samotných, o jejich životě, zkušenostech a prožitcích. Otázky, které jsem kladla v průběhu vyprávění, vycházely z výpovědí respondentů a měly spíše povzbuzující charakter k dalšímu vyprávění. Z vyprávění jsem pořídila s dovolením respondentů audiozáznam, který jsem následně přepisovala a analyzovala. Výsledkem výzkumu měl být popis dětství a dospívání s rodičem alkoholikem a jeho následků tak, jak to vnímají sami respondenti.

3.4 Analýza dat

Získaná data jsem se rozhodla analyzovat dvojím způsobem. Prvním krokem byla **narativní analýza**, jejíž metodologická východiska považuji za nutné uvést.

V narativní analýze jde především o analýzu vyprávěného životního příběhu. Příběh je určitým vyjádřením organizace našich zkušeností a narativitu lze z tohoto pohledu pojímat jako symbolizovaný záznam jednání mající časovou dimenzi, určité uspořádání naší žité zkušenosti, oblast komponovaných imaginací (vědomých i nevědomých) vkládaných do příběhu (Miovský, 2006).

Jedná se o vytváření sebeobrazu, identity, který je ovlivněn kontextem vyprávění. Je to přístup zaměřený na dílčí, živou osobní, jedinečnou a subjektivní zkušenost účastníka výzkumu a snahu porozumět jeho životu v kontextuálních souvislostech. Zajímavým bodem je zjištění, jak jedinec chápe svoji identitu a zda přijímá odpovědnost za vytváření „svého příběhu“.

Velmi zajímavý postřeh k tématu má Chrz (2004), který uvádí typy životních konfigurací, které představují určitou vnitřní logiku uspořádání a ztvárnění života ve vyprávění. Vychází z Mureye (1998), který pojmenoval několik základních archetypálních

---

vyprávění respondenta.

perspektiv ztvárnění života. Jedná se o perspektivu **komedie**, která je nesena vírou ve šťastný osud, končí svatbou, oslavou, prostě dobrým koncem, dále je to **romance**, v jejíž logice je třeba to, oč běží, vybojovat, zachránit, vysvobodit. Základními figurami jsou hledání, výstup, dobrodružná cesta... Archetypem je boj s drakem. **Tragédie** představuje život jako katastrofu, ztroskotání, narážení na hranice osudu. Psychologicky bychom mohli tento postoj označit jako neschopnost vzít život do svých rukou, víru v externí locus of control,³⁴ což je důsledkem nízké resilience jedince. Posledním uvedeným archetypem je **ironie**, kde se jedná o ztvárnění života z hlediska deziluze, skepse a rezignace. Ironie je tak důslednou obranou před zklamáním a krutostí života. Zdá se, jako by jedinci došly síly a zároveň se připravuje o možnost pozitivního překvapení, protože už ho neumí prožít.

Výše uvedené archetypy lze mapovat ve vyprávění, v příběhu, který nám člověk předkládá, a z toho lze hermeneutickým kruhem dospět k tomu, jak přemýšlí a žije svůj život, jaká jsou jeho témata, cíle a cesty. Psychologové to shrnují pod pojem mentální schéma.

Narativní konstrukce má svoji vnitřní logiku. Jak Chrz (2004), tak Miovský (2006) vycházejí z McAdamse (1993), podle něhož je narativní identita sama životním příběhem a integruje minulost, přítomnost i anticipovanou budoucnost. Hlavními komponentami modelu jsou klíčové události, hodnoty a přesvědčení, perspektivy, cíle a sebeobrazy. Při narativní rekonstrukci lze využít pojmovou osnovu, jak ji uvádí Chrz (2004):

- **životní téma** je nejnázem v příběhu uchopitelné. V každém příběhu, potažmo pohádce, „o něco jde“. Téma je opakujícím se vzorcem lidských přání, záměrů, toho, co člověk v životě chce a sleduje v čase.
- **zápletky a figury** jsou součástí konstrukce dějové souvislosti. Aby bylo možné hovořit o zápletce, je třeba, aby některé události vyplývaly jedna z druhé. Logika narativního zřetězení zkušeností je logikou jednajících postav, které mají své důvody a které sledují své záměry. Každá zápleтка má svůj začátek, prostředek a konec.
- **hodnoty a přesvědčení** jsou odpovědí na otázky typu: co je dobré, oč má cenu usilovat. Jedná se o hodnotový a normativní aspekt, který je utvářen během celého života.
- **obrazy sebe a druhých** jsou ztvárněním postav, které mají určitou pozici, jsou rozvrženy v čase a ve vztahu k jiným lidem.

---

34 „Jedná se o jedince, kteří vycházejí z toho, co je před nimi, a domnívají se, že těžká situace se vyřeší sama, např. v důsledku zásahu osudu či na nich nezávislé změny okolností. Iniciativa podle nich nevyjde z nich samotných, ale ze situace, ve které jsou“ (Křivohlavý, 2001, s. 70)

- **reflexe a hledisko** znamená vyjádření smyslu a důvodů jednání. Podstatná je v tomto případě samotná schopnost sebereflexe.

Vstupuji-li na pole narativní analýzy, dobrovolně se zříkám (Schwartz, Ogilvy, 1979, Lincoln, Guby, 1985 in Čermák, 2008):

- objektivitu – jako iluzorní představy, že mentální procesy, výzkumné nástroje a dokonce vlastní vědecká disciplína může být neutrální
- jednoduchosti - jako přesvědčení, že lze jednotlivé jevy separovat a udržet v konstantní podobě nezávisle na jejich vazbách a interakcích s různými kontexty
- determinismu – jako představy, že pokud lze nalézt a matematicky vyjádřit determinanty zkoumaných jevů, lze na tomto základě predikovat budoucí stavy zkoumané skutečnosti
- reprezentativnosti – jako představy o nezbytnosti výzkumu u statisticky významné části populace, aby bylo možné formulovat psychologicky spolehlivé závěry
- expertního postavení – jako představy o výzkumníkovi, který zaujímá objektivní, nestrannou a neutrální pozici a který ví o zkoumaném problému více než zkoumaná osoba
- validity – jako statistické míře spolehlivosti výzkumného nástroje a konsekventně i výzkumných zjištění

Cílem této analýzy je tedy „*explorace a porozumění vnitřnímu světu jedince prostřednictvím verbálního výkladu a příběhu. V tomto případě je příběh cestou k odhalování identity a osobnosti*“ (Čermák, 2008, 1s. 6-17).

Následně jsem získaná data jsem analyzovala **metodou zachycení vzorců** (Gestaltů) (Mioviský, 2006), která představuje poměrně jednoduchý nástroj, jehož princip spočívá v tom, že v datech vyhledáváme určité opakující se vzorce nebo témata. Doufala jsem, že objevím opakující se témata, která jsou společná v životě dospělých dětí alkoholiků.

4 Analytická část

V analytické části se pokusím přiblížit jednotlivé životní příběhy mých vypravěčů. Nejprve uvádím demografická data, která o sobě sami uvedli nebo je znám již z předešlého setkání. Témata, která se ve vyprávění vyskytovala, uvádím v pořadí, ve kterém je představili sami vypravěči. V závěrečné analýze každého vyprávění se snažím vyvarovat interpretací a držím se vzorce narativní rekonstrukce jednotlivých příběhů. V následující kapitole analytické části uvádím opakující se témata v jednotlivých příbězích a zamýšlím se nad jejich důsledky v životě mých vypravěčů a dospělých dětí alkoholiků obecně. Tato opakující se témata ilustruji citacemi z jednotlivých vyprávění. V závěru uvádím témata, která explicitně ve vyprávění nezazněla, ale v kontextu vyprávění je možné je zachytit.

4.1 Příběh první: „Nešťastný otec“

Karel je studentem VŠE v Praze. Při studiu pracuje ve větší úspěšné firmě z oblasti automobilového průmyslu. Je mu 24 let a má o tři roky staršího bratra, který je závislý na drogách a v současné době abstínuje. Alkoholikem v jeho rodině je otec, který rovněž v tuto chvíli abstínuje.

Karel začíná svoje vyprávění tím, jak situaci vnímal:

„Když jsem byl mladší, tak neviděl jsem to nikdy jako problém. Jako problém mi to přišlo, jak si to táta začal uvědomovat, tak ňák sám. Ted' si nejsem jistej kolik mi bylo let, ale bylo to ňák ... možná když mi bylo deset, možná ještě trošku mladší. Tak on poprvý začal přemýšlet o tom, že přestane pít úplně.“ Přestože otec pil dle slov Karla: *„... od té doby, co nastoupil, dalo by se říct, na střední školu.“*, začal si to Karel uvědomovat, až když otec připustil, že má s alkoholem problém. V následující pasáži se Karel pokouší mapovat důvody otcova pití, čímž se dostává do klasické pasti hledání důvodů. Jedním z důvodů je otcův původ. Otec Karla pochází se Slovenska. Karel vnímá, že by v pití otce mohla hrát roli jakási kulturní podmíněnost. *„Ještě to je takový trochu zajímavý, že když jsem se bavil s ňákejma Slovákama, úplně nezávisle na naší rodině, třeba ze studentama, co jsou tady ze Slovenska, tak jsem říkal, že mám taky příbuzný, ten kraj se jmenuje Kysúce, a on no jo no, tam to znám, tam se hrozně chlastá. ((smích))“* Dalším důvodem, který uvádí je rodinný původ. *„Jednak to bude i z rodiny, protože tam byly problémy s alkoholem. Protože jeho tatínek, by se dalo říct, že je taky alkoholik.“* V myšlení Karla se objevuje předsudek dispozic k pití a jakási rodinná tradice.

Zvýšenou konzumaci alkoholu a následný propad do závislosti Karel také vysvětluje „jako takovou možnost úniku. ... Že člověk nechce utýct z reality, ale má prostě dost nějakého... prostě svých problémů.“ Otcovo pití se neustále stupňovalo až do stavu, „že nebyl schopnej odejít do práce.“ Jednu ze situací Karel popisuje následovně: „Nicméně pak nastaly tadyty problémy, vlastně lidi od něj z práce... vlastně on měl ráno odejít do práce, neodešel, takže z práce volali k nám domů nebo byli tam. On jim neotevřel, protože byl absolutně našrot. Tak jeli za mámou do práce ptát se, jestli neví, co s ním je. Tak ona tam jela s nima zase, tak ho tam našla. Potom když tam za ním přicházeli jeho kamarádi se na něj ptát, tak říkal jim, že mu není dobře. Tak takhle vlastně všechny tadyty věci no. Tam to bylo fakt už obludný v tom, že ke konci vlastně, on už jediný co dělal vlastně, bylo, že ležel na posteli a pil.“ Ve chvíli, kdy rodina alkoholika hlídá a omlouvá, roztáčí se tak kolotoč spoluzávislosti, který ale většinou všichni zúčastnění vysvětlují potřebou pomoci buď jednomu nebo druhému rodiči. Karel má následující zkušenosti s tím, co všechno musel dělat: „mezitím co jsme ho hlídali, měl tak jakoby různě poschovávanéj alkohol. ... Tak jsem se vždycky snažil dělat takový, aby fakt nepil no. S tím, že mu prostě bránit dveře vod bytu vlastním tělem, aby nevyběhl ven a takovýhle věci.“ A vnímá to jako pomoc matce.

Tématem první části našeho rozhovoru byl popis otcova chování a důvodů, proč začal pít a pokračoval v tom. Ohledně dětství Karla zazněly pouze dvě vzpomínky: „Prostě zůstali jsme doma s tátou sami. A táta odešel do hospody, myslel si jako, že to tam zvládnou, nicméně moc se mi to nepovedlo. Řekl, ať si udělám párky no, tak jsem tam začal brečet... (...) Ještě z té doby si pamatuju, že zrovna v tu dobu dávali snad i nějaký film o alkoholících... Je to jakoby shoda náhod. A z toho se mi vracel takovej jeden záběr, že těm, v Americe je to zvykem, že těm jakoby psychicky labilní jedincům nebo lidem s psychickou poruchou v těch blázincích, jednak dávali kazajku a jednak jim na hlavu dávali takový čepice divný, takový papírový kornouty. Nevím proč, ale tohleto mi hrozně utkvělo v paměti. Že ještě dneska si na to pamatuju.“ Zdá se, že Karel-dítě tušil, že něco není v pořádku, ale zpětně interpretuje situaci v intencích „on občas jako přišel opilej, ale bylo to spíš takový pro zasmání.“

Tématem další pasáže vyprávění je vztah Karla k alkoholu a závislosti jako takové. Karel uvádí, že ho maminka varuje před tím, aby nedopadl jako otec. Karel se zamýšlí nad tím, jak on s alkoholem a drogami zachází a co je pro něho měřítkem toho, že jeho užívání alkoholu je přiměřené a tím pádem v pořádku. „Ale právě mít nějaký zázemí, který funguje a pak jakoby ... člověku se z něj jakoby nechce tím alkoholem. Že to není únik z reality, ale únik

ze stereotypu, že někdo člověk není spokojený se svým současným životem.“ V tuto chvíli by se dalo namítnout, že otec zázemí měl. Měl ženu, práci, dva syny a přesto se oddal pití. Karel opět stáčí rozhovor k tématu důvodů otcova pití a uvádí: „U otce to bylo hodně takový, že vlastně jsme mu říkali: to se chceš uchlastat? A on jo, tak se uchlastám. Že člověk fakt není spokojený s tím, co má. (...) Přitom jako zabezpečený byl. Tam nebyl problém s peněžitkem. Zase nic takového, ale byl problém s tím, že vlastně necejtíl se tak jakoby naplněně.“ Karel sám sebe vnímá jako spokojeného s tím, co má, neví, proč by být neměl, když jsou na tom někteří hůř. Zmiňuje svého bratra, který měl problémy s drogami a postupně odkrývá svůj vztah k drogám, především marihuaně. „Tak jakoby marihuanu konzumuju dost pravidelně. ...pokud to zvládám způsobem jakým to zvládám, tak to není zas tak velký problém. Mám to vyloženě jako takovou, dalo by se říct, takovou relaxaci.“ Následně Karel srovnává sebe s bratrem a vypráví o bratrově závislosti.

Pokusila jsem se otázkou přimět Karla ke zhodnocení svého dětství, o kterém Karel vypráví: „Jako nebylo to tak hrozný. Nevím, spíš jsem byl se svým mládím i spokojený. Otec ačkoliv to byl takovej přísný, dalo by se říct i spořivej... On rozhodoval o penězích. Tak to dětství jsem měl v pohodě i tak někdo v osmi letech jsem si říkal, že v tomhle věku bych chtěl zůstat do konce života. I když doma jakoby byly problémy, ale ty tam jsou pořád. Tak někdo v patnácti letech jsem pochopil, že jakoby to můžu do určité míry ovlivnit tím, že jakoby se můžu vměšovat do hádek svých rodičů, pomoci tátovi, když bude pít, tadyto, ale že ve finále vůle to ovlivní. Když ten člověk nebude chtít sám, tak... (...) ...jako smutný to je určitě. Já ale zase na druhou stranu to člověku dává jakoby možnost někdo vyniknout podle mě.“ Svůj vztah k rodičům popisuje jako „poměrně bez problémů“ a uvádí, že bratr je na tom hůř. Bratr vyčítá otci způsob chování k matce. Karel sám k tomuto tématu dodává, „že otec je vůči matce hrozně dominantní. Bylo tam i určitý domácí násilí, bil jí a tady v tom ... To je zase další kapitola. Nechápu, jak máma může s otcem vydržet ...“ Agresivitu otce Karel spojuje s alkoholismem.

V závěrečné části otevírá Karel důvěrnější témata, která souvisejí s jeho současným prožíváním. Jeho strach z toho, aby nebyl jako otec a představa, že do určité míry to nemůže ovlivnit. Vztah s matkou, které v posledních letech dost pomáhal s hlídáním otcem, které obnášelo: „... poschovávat všechen alkohol, hlídat ho, aby nikam nešel, ale i za cenu toho, že jsem nešel třeba do školy.“ Karel vysvětluje péči o otce tím, že otec se o něho, když nepil, staral dobře, takže neměl důvod nestarat se o něho. Karel také reflektuje, kdy byl schopen

o tématu alkoholismu otce mluvit poprvé. „... je zajímavý, že já jsem poprvý o tom začal s někým mluvit, když jsem byl opilej. Že jakoby člověk ztratí určitý zábrany a jako nemá smysl tady si na něco jakoby hrát... Nebo že jsem si spíš potřeboval vylejt srdíčko u někoho.“ Zdá se, že i přes slova o spokojeném mládí, se Karel otcovým alkoholismem trápil. V současné době je otec Karlovi předkládán jako odstrašující příklad. A jak takovou informaci Karel zpracovává? „Tak je to takový, že si z něj snažím brát to dobrý. Jako vodstrašující příklad... nevím. Víím, co je na něm špatnýho, anebo myslím si, že víím, co je na něm špatnýho. Myslim si, že víím, co je na něm dobrýho. (...) Tak ňák snažim se vyvarovat jeho chyb.“

V příběhu Karla jde především o to, pochopit, proč byl otec závislý a co ho do závislosti přivedlo. Na tuto otázku Karel odpovídá názvem svého příběhu „Nešťastný otec“. Hlavní roli tedy hraje otec, následně matka, bratr a Karel. Každá z postav se se závislostí otce vyrovnává svým vlastním způsobem. Matka otci pomáhá a mohu tvrdit, že se stala spouzávistlou. Bratr Karla se vydal cestou závislosti na drogách a Karel sám se snaží situaci vidět v celé své šíři a uvědomuje si rizika, která by ho mohla k závislosti dovést. Karel je přesvědčen o hodnotě rodinného zázemí, pracovní realizace a důležitosti partnerského vztahu. I přes negativní zážitky s otcem vegetujícím na alkoholu a složitost situací, kdy musel otce hlídat a pomáhat matce, je schopen hledat ve své zkušenosti to dobré. Patrná je v jeho vyprávění také bagatelizace prožité zkušenosti.

4.2 Příběh druhý: K tomu hezkýmu přes ty nejstrmější kopce

Pavlna je žena na mateřské dovolené a stará se o dvě dcery. Je nejstarší z pěti sourozenců – sester. Je vdaná za muže, který je žárlivý. Oba rodiče konzumují nadměrně alkohol, ale za alkoholika označuje matku. Matka i otec pijí i v současné době. Vyprávění Pavlíniny bylo velmi emotivní.

Pavlna reagovala na moji pobídku tím, že začala popisovat svoje dětství, kterému věnovala velmi málo prostoru, zhruba jednu šestnáctinu času. Sama si to vysvětluje tím, že pítí rodičů dříve asi tolik nevnímala. Zajímavé je, že si vybavuje málo vzpomínek a zároveň si nepamatuje, že by pítí rodičů ovlivňovalo její spokojenost. Zpětně si uvědomuje, že máma pila vždycky. Samotné dětství popisuje následovně:

„No ale myslím si, že když jsme byli mladší, tak že to nebylo až tak hrozný. Že třeba ty víkendy ... a to jsme byli zase u babičky, takže to jsme jakoby neviděli jo. Takže jsem v dětství ... nevím no, že ... My jsme jeli na výlet, takže jsme byli spokojený a že voni si tam dali nějaký to pivo, tak my jako děti ... s těma sourozencema jsme lítali ať už u vody nebo někde jinde.“

Naopak následně věnuje velmi mnoho prostoru popisování zážitků z období dospívání, které pro ni znamenaly stud a ponížení. Zlomové jsou čtyři zážitky, které velmi poznamenaly její identitu a sebevědomí. Pro pochopení situace považuji za nutné je uvést všechny čtyři tak, jak následovaly ve vyprávění za sebou.

„...to jsme jeli někam na výlet a ... když jakoby tě ztrapní před někým ... jsme jeli ještě s kámošem no a vona se tam opila, táta vodjel, protože von ji taky, že jo, tak je to takovej člověk ... von se radši sbalí a jde pryč a je mu jedno, jak je to daleko nebo, že jsme tam zrovna přijeli autem a máma řídí. Ale von nebude čekat, až vona jako bude v pohodě. Tak ten vodcestoval a nechal nás tam s mámou. No a teď jsme my jako haranti, co jsme mohli dělat. A to si jako pamatuju, že ten kluk, já jsem ho měla ráda a von táhnul mojí mámu opilou a až po čase jsem se dozvěděla, že byla pochcaná a takovýhle, jo. Takže vlastně až když mě ztrapnila jakoby, tak jsem si to teprve pamatovala.“

„Nebo jsem šla na brigádu, to mi bylo 16 jo a jdu ráno v pět hodin na vlak a teď kon jsem jakože jo, jdu na vlak a vidím někoho v příkopě a vona to moje máma, že jo. Pak až takovýhle kameny to si jako pamatuju.“

„A takhle v té pubertě to bylo, že jsem spala něk a vona přišla do pokoje ještě s nějakým chlapem jo a mně tam vodkryla peřinu ... mně tak jo, když mně bylo trapně, tak jsem to začala vnímat ... Tak mně tam vodkryla peřinu a jestli neudělám maturitu jo, že nejsem nic a takový jo, že pokavad nebudu mít maturitu... No a říkám byla jako opilá. Tak to bylo taky jako strašný, že ... to mi táta nikdy neudělal. Protože říkám, ten se opil a šel si lehnout.“

„...když jsme byli takový ty pubertáci, tak tam jsme měli jakoby klubovnu jo. No a my jsme tam něk usnuli ... a ... přijeli naši. Taky z hosopody no a ... já jsem vylezla z té postele, že musím rychle nahoru do pokoje jo, protože tam jsme neměli co dělat po osmé hodině.“

Jenomže vona jak byla opilá, tak tam vešla... to vona právě jako, jak se vopije, tak najednou je strašně starostlivá jako jo, takže vona já nevím nějak po čuchu šla do té klubovny, já ... kdo tam spí jo ... aby tam náhodou někdo nebyl navíc nebo já nevím. No a když zjistila, že jsem tam já, tak ať slezu dolu. No a taky ... tam stáli kluci, protože ty zase kecali s holkama nahoře ... no a vona mě tam začala třískat pěstí do hlavy jo ... no a táta prej, tos ještě neprošla přeze mě. Jak byli vopili, tak prostě mě ... tak mě tam ... (...) ... mě tam zrubali. Tak vychovávali přesně no. No a to ... až sem se počůrala no ... zase, zase před těma klukama trapas, takže to taky ... No a druhý den, aby to nevypada prostě ..., tak mi dala ještě tejden zaracha jo. No a ... až po letech jsem ji říkala, to jsem si prostě nezasloužila jo. Říkám úplně nechtěně jsem tam prostě usnula, nic špatnýho jsem neudělala.“

Pocity, které explicitně nezazněly, ale které ve mně vyprávění vyvolává jsou úzkost, vztek, bezmoc, ponížení, nespravedlnost...

V následující pasáži se věnuje vztahu, který má v současné s matkou. Matka pije neustále, Pavlína nikdy neví, v jakém stavu matku zrovna najde, jako babička nefunguje. Děti jí svěřit nemůže, protože neví, jestli by se matka zrovna neopila a zda by se o děti postarala.

Svůj vztah k matce popisuje následovně:

„Jako člověk nezapomene jo, to si jako budu pamatovat..., ale ... Asi sem jako vodpustila nebo to ... Že asi víckrát byla asi hodná nebo to ... (...) Že vona by jako dala z posledního, kdyby měla. Že by dala cokoliv, kdyby mohla ... Takže tím se to asi vykompenzovalo no.“

Přestože vypovídá, že matce asi odpustila, pěkné zážitky nepopisuje.

Pavlína se snažila několikrát matku přesvědčit, aby se šla léčit, ale ta trvá na tom, že alkoholik není, protože si lahve s alkoholem neschovává. Svoji konzumaci alkoholu navíc ospravedlňuje řadou důvodů. Pavlína vypráví o tom, co matku dle jejich slov vede k pití.

„A vona si vždycky nějaký důvod najde jo. (...) Ona tam bydlela ségra se svým klukem ... No a takže je vyhodila nebo respektive oni se teda potom vodstěhovali, takže pak už ani nemohla svádět, že pije kvůli nim, že kvůli nim se hádá s tátou. Pak to bylo kvůli přechodu jo. Ted'kon, že já sem na ní byla hustá jo, takže já říkám, jo tak ty už nevíš jako co by.“

V souvislosti se vztahem k matce dále Pavlína vypráví o tom, jak se matka snaží své pití kontrolovat a jaké rady jí dává.

„A to vona chodí někam jako k psychologovi nebo k psychiatrovi no a že jí řekla, že si to má jako psát ty piva. Kolik si denně dá. A vona mi to začala ukazovat a já říkám: mami, mě

tohlensto nezajímá prostě. Tak si piš dny, kdy jsi neměla žádný pivo. A když by sis dala jedno dvě, tak si tam udělej čárku, žes ten den zvládla, protože máš povolený jedno denně. No a najednou vona říkala, no vidíš už tam mám padesát čárek. A já říkám: no vidíš.“

Kromě toho, že matka Pavlínu ponižovala a fyzicky napadla, Pavlíně vadí i fakt, že matka „*dělá dusno*.“ tento moment se opakuje i v následujícím vyprávění o manželovi. V neposlední řadě je Pavlíně líto, „*že najednou nejsme na takovým tom prvním místě jo. Nebo aspoň druhým, třetím.*“

Pavlína si je vědomá toho, že situace v rodině není v pořádku a také toho, že o svých zkušenostech vypráví s úsměvem na tváři, což sama interpretuje jako obranu. Uvádí, že často pláče kvůli „*maličkostem*“. Vnímá to jako důsledek toho, že od malička se musela o všechno starat sama včetně péče o sestry a občas přijdou okamžiky, kdy je toho na ni příliš.

V následující pasáži se zamýšlí nad tím, v jakých směrech ji její dětství v rodině alkoholiků ovlivnilo. První v pořadí je úvaha na téma ona a alkohol. Svůj vztah k alkoholu popisuje následovně: „*Já mám takovou tu klapku prostě, já neříkám, že prostě ... , já si víno dám jo a ani takový to sladký pití mi nevadí jo, ale vim, kdy mám dost.*“ Svůj vztah s matkou k matce – alkoholičce charakterizuje slovy: „*Hodně mám s ní společnýho, ale to pití to nebude.*“ Pavlína také svoje současné problémy hodnotí skrze perspektivu svého dětství. Dostává se do konfliktu s mužem, který stejně jako její matka dělá doma dusno. Pavlína si pamatuje na to, že takhle se chovala opilá matka a je na takový způsob chování citlivá. Svému muži říká, že si nepřeje, aby se choval tak jako její matka. Matku vnímá jako odstrašující příklad a ilustruje to vyprávěním o trapných situacích, do kterých matka přivedla sestru:

„No jako třeba myslim si, že mně neudělala tolik jako ségře, že jí přišla na svatbu v puntikatý sukni jak cikánka jo, prostě jak největší pobuda, takže ségru nechtěli ani oddat, protože jako maminka tak smrdí, že jim tam zasmradila celou to jo... (...) Ale že tam táta musel mámu vyloženě vlíct, protože vona nebyla schopná, nějaký žabky měla příšerný jo a vopravdu jak kdybychom ji vytáhli vod někad' ze škarpy, tak takle šla na svatbu...“

„No a do porodnice taky přijela vopilá našim autem dokonce. (...) A zrovna tam ségra měla na pokoji sestřičku (...) vyprdlá mamika že jo, první dítě a ted' tam měla vožralou mámu. Štvala jí ta vožralá máma. Sestřička na ni promluvila, já maminko, z toho si nic nedělejte, a jak to řekla, tak se Romana rozbrečela no a utekla na záchod a nechala je tam.“

Další trápení, které vnímá jako důsledek svého dětství jsou silné bolesti hlavy. Zhruba o dvanácti let trpí silnými bolestmi hlavy, od kterých si snaží pomoci léky. V poslední době je

ale situace už tak náročná, že léky zvrací a nic jí nepomáhá. „...*jak mě bolí hlava, tak si musím jít lehnout jo, prostě zaspát to ... někdy to trvá den ... teď už dokonce to trvalo dva dny. No a já si myslím, jestli to není vod nervů, protože já se hodně nervuju vod malinka už s těma ségrama, že mě nechtěly poslouchat, že si nechtěly uklízet pokojíček jo a a samý takovýhle prkotiny a vono se to asi nastřádalo, takže možná se mi to projevuje v tom, že mě věčně bolí ta hlava no...(.) A říkám, je to horší a horší, častější a ještě do toho zvracím. Tenkrát mě štvála třeba jenom ta máma a ségry, teďkon už v tom jsou i moje děti, že jo, který má člověk 24 hodin denně, ještě do toho chlap jo, a když se k tomu nastřádá, že nejsou peníze jo, tak je to potom takový to no ...“*

Pavčina začala během vyprávění plakat a pláč s sebou přinesl velmi citlivá témata, která odhalovala Pavčinu křehkost a zranitelnost. Pavčina by přála svým dcerám jiného otce, který by na ni nežárlil. Vypráví, že pracovala za barem, kde se pohybovalo mnoho mužů, se kterými si nejenom povídala. „...*já jsem se s nima bavila a prostě to u řeči neskončilo ... Nevím proč, jestli to tak prostě ... že až tolik lásky jsem nedostávala.... Hlavně ve škole jsem nosila rovnátka ... (...) ... tak mě se hrozně posmívali ((pláče)) a já tím, že jsem byla citlivá jsem se neuměla bránit. No takže, když pak najednou nákej kluk měl vo mě zájem ... (...) ... tak jsem byla ráda, no.“*

Vztah s manželem je posledním tématem Pavčiny vyprávění. Ve vztahu není spokojená, ale drží se matčina úsloví o to, že trpělivost není síla. Pavčina se tedy snaží vydržet. Vydržet všechno. Ten, na koho se může obrátit jsou sestry. „*Ségry. Ty nemít, tak ... ((pláče))(...)* A kdyby se něco stalo právě s těma ségrama, tak nevím no. Asi tím, že jsme vod malička jako vždycky držely spolu...“

Životním tématem v příběhu Pavčiny je víra, že když vydrží, tak se dočká něčeho hezkého. Pavčina nevzdává svůj vztah s matkou ani svůj vztah s manželem. Z pohledu vnějšího pozorovatele se zdá, že jde o marný boj, který vysiluje samotnou Pavčinu. Hlavní figurou celého vyprávění je matka, se kterou se Pavčina opakovaně střetává, ale průběh těchto setkání nepřináší Pavčině nic dobrého. Tématem jejich konfrontací je matčina závislost na alkoholu. Otec zůstává stranou a jeho závislost Pavčina v rozhovoru neřeší. Vztah s otcem Pavčina pravděpodobně navázat nemohla a o blízkou vazbu s matkou se snaží do morku kostí. Podstatnými figurami v životním příběhu Pavčiny jsou její sestry, které spojila jejich zkušenost dětství v rodině alkoholika. Ve vztahu s manželem Pavčina šťastná není, ale věří, že

by to mohlo být lepší. Vychází se svého přesvědčení, kterým pojmenovala svůj příběh, a který vystihuje Pavlínin postoj k životu a obtížím, které ji provázejí: „K tomu hezkýmu přes ty nejstrmější kopce“.

4.3 Příběh třetí: Uvědomění, zmatek a těžkost života

Karla je matkou osmnáctiměsíční dcery a v současné době pracuje na částečný úvazek jako zdravotní sestra. Je vdaná, manžel je lékař, ale udržuje paralelní vztah s jiným mužem. Partnerské potíže se snažili řešit terapií. Karla po několika sezeních zahájila skupinovou terapii. Je starší ze dvou sourozenců, přičemž mladší bratr konzumuje marihuanu. Alkoholů holdují oba rodiče, za alkoholika Karla označuje matku. Otec je pravidelným konzumentem marihuany. Karla s manželem a dcerou bydlí ve stejném domě jako její rodiče.

Vyprávění Karly odpovídá svojí strukturou a obsahem názvu, který sama svému vyprávění dala. Vládne tu především zmatek ve struktuře vyprávění. Karla jednotlivá témata průběžně opouští a zase se k nim vrací a v obsahové struktuře vyprávění se objevují paradoxy. Na několika místech si Karla sama protiřečí.

Karla zahájila vyprávění tím, kdy začala situaci vnímat a jak na ni působila. *„Tak já jsem to začala vnímat, až když jsem byla na základní škole, to mi mohlo bejt tak těch 12, 13 asi, že naši byli takoví hodně společenský a spoustu kamarádů si vodili k nám a ten byt byl vlastně špatně udělanej, že jsme slyšely, jsme byli jen za zatahovacíma dveřma, s bráchou jsme měli pokojíček, že vlastně oni do rána se tam bavili, se smáli, a prostě hrozná sranda, a teď prostě teď bylo slyšet jak jsou nali ... .. opilí a mě to hrozně vadilo a úplně jsem nesnášela, když jsem ráno vstala a teď voni tam ještě seděli na tom zad..., tak úplně jsem k nim měla nenávisť a nechut’.“* Motiv nechuti a nenávisti k rodičům se ve vyprávění opakuje i později. Způsob, jakým matka pila, ilustruje Karla na příkladu, kdy byla matka tak opilá, že spadla ze schodů a utrpěla úraz s následným krvácením do mozku. Karla sama doufala, že touto zkušeností se matka poučí a pití omezí, ale nestalo se tak. V současné době je situace taková, že matka si schovává lahve s vodkou a předstírá, že nepije. Pokusy přimět matku k léčení vždy selhaly, ačkoli si ona sama svou situaci uvědomuje.

„Vždycky, že se půjde léčit ambulantně, jenže nikam by nejela a nakonec z toho vždycky sejde. (...) a minule říkala, že nám koupí, jako mě a tátovi, ty alkohol testy, aby jako nám dokázala, že opravdu nepije, že kdykoliv jí dám udělat ten test a tak... A taky jako se to

neuskutečnilo. “

Vztah k alkoholu narušuje i partnerské soužití Karliných rodičů a vztah otce k matce Karla popisuje: *„... on na ni hrozně nadává jaká je hrozně špatná, jaká je alkoholička, že je vypitá a že je blblá a takhle, že se s ní nedá ani mluvit... Ale prostě já nikdy nepochopím, že on s ní pije. “*

Následně se Karla vrací ke svému narušenému vztahu k rodičům. *„No já k nim mám odpudivý vztah, tak že jako nemám být jako na co hrdá u těch svých rodičů. Žijou dál takovým bohémským životem, nemají nic ve svém věku, jenom dluhy jako... A myslím, že to jako opravdu není normální. Takže mám k nim jako odpor vždycky, když je takhle vidím nebo když vidím, jak přijdou a maj v hlavě prostě... “* Karla nabývá dojmu, že rodiče považují za normální fakt, že táta kouří marihuanu, brácha je feťák a matka pije, což je v rozporu s tím, jak situaci vnímá Karla sama. Současně se také cítí ohrožena závislostí a myslí si, že se u bratra projeví nějaké dědičné dispozice.

Bezpečně se cítila v době těhotenství, kdy nikam nechodila a alkohol nekonsumovala. *„Tak to byl jiný život a teď, když zase můžu všechno, tak se docela bojím. “* říká. Konzumaci alkoholu vnímá jako zdroj zábavy, což odpovídá modelu, který ji předali rodiče.

Pokusila jsem se Karlu otázkou vrátit zpět k vyprávění o tom, jak ona sama prožívala svoje dětství. Situaci popisuje následovně: *„Hnusili se mi, no tak jsem si připadala nějak... hnusili se mi a styděla jsem se za ně, že mám takový rodiče. (...) ... nějak mi chybělo, že jsme nesportovali a nejezdili jsme s nima. (...) ... vždycky jsem záviděla dětem, že mají normální rodiče. (...) ... já jsem dycky chtěla úplnou rodinu, i když jako jsem vlastně vyrůstala v úplný rodině můžu říct ... ale ... nevím no..., aby ty rodiče nějak nepili, sportovali, jezdili s dětma třeba na vodu, to jsme nikdy nebyli. To mi chybí... “*

V následující pasáži, která se věnuje současnosti, Karla vypráví o zážitku s matkou, který pro ni opět znamenal ostudu. Jedná se o situaci, před kterou byla Karla postavena a kterou musela řešit, ačkoli ji nezpůsobila. *„Jo to je vlastně nedávno tak tři měsíce. Máma opět v opilosti spadla z dvou metru z postele, tam maj dvoupatrovou postel. Táta okamžitě přilít, že ať tam okamžitě jdu, že ta kráva spadla z těch dvou metru úplně opilá, že tam leží. Tak tam jdu, ve mě se to vzňalo, ta nenávisť k němu. Ta tam ležela v krvi, ten nadával, tak jsme zavolali sanitku, tak si ji odvezli, vyšetřili „cetečko“, ta hlava... Takže super. Ještě ostuda v nemocnici, kde mě znaj... No pak tam teda voláme, voni že nic, že se našťestí nic nestalo, ale že by si ji tam měli nechat na pozorování, ale ona podepsala revers. Tak to*

neexistuje, tak se s nima hádám do telefonu, že je opilá, ona že ne, že je svéprávná, že prostě může jít domu a ať ji přivezu věci. Takže já, že jsem řekla, že já nikam nepojedu s věcmi, nepojedu, ať tam prostě zůstane, že si to na triko nevemu, že ji nebudu hlídat, jestli má tlak a puls a oni že s ni není řeč a že tam prostě musím přijít. Libor sloužil mimo nemocnici, takže jsem Zuzku nechala samotnou doma, musela jsme tam teda jít, vzala jsem župan a kartáček, že tam teda zůstane ne? Na chodbě jsem ji viděla vožralou, sotva mluvila, jsem se tam s ní dohadovala a ona, že jde domu... úplně mimo... Ten pohled vidím do teď... A že vo tom se mnou nebude diskutovat a že jde domu. Takže hrozná scéna tam a opravdu musela jít skutečně domu, nemohla jsem tam nic udělat, tak jsem šla pro auto a odvezla jsem ji domu. Tak to byla taková další událost a čekám, až přijde další. To jako není konce myslím ... Fakt ostuda.“

Karla požádala matku, aby jí pohlídala dceru, když musela do práce a matka situaci nezvládla. Když Karla přišla z práce, byla matka opilá. Karla následně ve vyprávění uvažuje o tom, zda by nebylo vhodnější s matkou ukončit jakýkoli styk, ale vnímá to jako obtížně realizovatelné vzhledem k tomu, že bydlí ve stejném domě. Fakt, že se Karla nemůže na rodiče spolehnout a nemá v nich oporu ji vadí. „... a nejvíc mi vadí, že nemám tu oporu v nich. (...) Zjišťuju, že fakt jako nemám nikoho, kdo by mně pomohl.“

Karla si klade otázku, zda je ona normální. Pochybnosti o ní samotné jsou způsobeny opakujícími se problémy v partnerství. Vypráví, že každý vztah, který začala, skončil stejně. V počátku usilovala o vztah do té míry, že se ponížovala a snažila se dokázat, že je pro dotyčného ta nejlepší. Když se jí podařilo muže získat, přestala ho chtít. „Najednou on už pro mě není zajímavý, že mi na začátku tak ublížil nebo ne ublížil, že mě nechtěl, tak jsem to špatně nesla a musela o něj bojovat, takže se mu to nějak vrátí, že teda ho nechci najednou, za to, jak se choval.“

Stejný mechanismus funguje v současné době v Karlině manželství. Karla vypráví, že na počátku musela o manžela bojovat, protože ji omítal. Karla začala vést paralelní vztah s jiným mužem a uvědomuje si, že je opět v situaci, kdy mu dokazuje, že je pro něho ta nejlepší. V tuto chvíli neví, co má dělat. Manžela vnímá jako dokonalého otce své dcery, ale jí nevyhovuje, protože jsou příliš rozdílní. Přítel je pro ni atraktivnější, protože je společenský, umí se bavit, chodí na pivo, ale zároveň si není jistá, zda je toto pro fungování rodiny vhodné. Následně se opět ve vyprávění opakují témata studu za původní rodinu, absence podpory rodičů a obav z toho, do jaké míry a jak je svou rodinnou historií zasažená.

Závěrečnou, ale velmi podstatnou pasáží vyprávění je sebereflexe Karly. Nejprve se

věnuje úvaze na téma, jaká je matka. Vnímá se jako špatná matka, která své dceři nevěnuje dostatek pozornosti. V porovnání s manželem svou rodičovskou roli nezvládá tak dobře jako on. Svou dceru vnímá jako šťastnější v přítomnosti otce. Připouští, že tento její postoj může vycházet z nízkého sebevědomí, které o sobě má. „*Když se mě někdo zeptá, v čem se cejtím dobrá ... v ničem.*“ uvádí Karla a pokračuje: „*Já jsem na nic nepřišla (smích). Takže nemám vůbec žádný sebevědomí. A vlastně nemám ... nevážím si sama sebe určitě.*“ Její sebepojetí sytí i výroky manžela, které Karla selektivně uvádí: „*Ten Libor říká, jak jsem doma nesnesitelná, nervózní, nevyrovnaná. (...) ... že jsem nevyrovnaná, hrozná.*“ Karla připouští, že je věčně nespokojená. Nic jí není dost dobré a rozhodně není spokojená se sebou samotnou. Stydí se za to, že neumí cizí jazyky, vařit, péct... Přála by si být chytřejší a dosáhnout větší spokojenosti sama se sebou. Současně by si také přála slyšet od někoho pochvalu za to, že je dostatečně dobrá. Uznání vnímá přes projevy lásky. Problematické ale v tomto směru je, že se sama bojí dát své city najevo. „*Když dám city najevo, tak toho člověka odradím, protože já taky nestojím o někoho, kdo mi dá ty city najevo ... Ale nebaví mě hrát takovýhle hry jako! Jenom mně přijde všechno jako hra kdo z koho jako...(.) A jako myslím si, že to je ve mně. Že jako nejsem úplně svá jako...*“ Je zde patrná ambivalence v tom, co vlastně Karla chce. Navíc se domnívá, že je vnitřně zlá, že stále hledá na něčem chyby a nevěří pravdivosti citů, které jí někdo projeví. Charakter vyprávění Karly vystihuje věta,

v závěru uvedla: „*Asi já jako se musím nějak změnit, ale proč jako? Nechápu to.*“

Životním tématem v příběhu Karly je snaha o pochopení sebe i situací, ve kterých se ocitá. Karla hledá řešení, které by jí vyhovovalo, ale vlastně neví, jak by mělo vypadat. Osciluje mezi manželem a milencem, nechá se situací ovládat. Rozhodnutí odkládá, protože je ve hře zodpovědnost za dceru. Vztah k rodičům se zdá být velmi narušen a aktuálně je v centru zájmu Karliných úvah její budoucnost s jedním z mužů, kteří jsou velmi rozdílní. Manžel naplňuje představu dokonalého otce a vhodného partnera pro rodinu, milenec je však zábavný a připomíná model rodičů. Karla si uvědomuje, že si přeje úplnou a fungující rodinu, ale domnívá se, že s manželem by šťastná nebyla a zůstala by s ním především kvůli dceři. Otázkou však je, s kým by Karla byla šťastná, protože sama připouští, že je nespokojená prakticky se vším a na všem hledá chyby.

4.4 Příběh čtvrtý: Drsná ženská

Helena je matkou čtyřměsíční dcery, se kterou je na mateřské dovolené. Je vdaná a její manžel je také dospělým dítětem alkoholika. Helena je nejmladší ze tří sester. Je absolventkou VŠCHT a v současné době studuje další vysokou školu. Před nástupem na mateřskou pracovala v personalistice. Před dvěma lety zahájila pětiletý psychoterapeutický výcvik. Alkoholikem v její rodině byl otec, který před osmi lety zemřel na rakovinu.

Vyprávění Heleny je systematické, má vnitřní strukturu a řád. Helena postupuje chronologicky a po každé významné události uvažuje nad tím, jaký pro ni měla význam a jak ovlivnila její osobnost a způsoby jednání.

Helena rozděluje své vyprávění do dvou fází. V první z nich, která trvala zhruba do devíti let, byl pro ni otec velmi důležitý. Vypráví o tom, co všechno jí táta naučil a uvádí velmi silnou vzpomínku, kdy se pustila do konfrontace s učitelkou ve škole, která dětem tvrdila, že matka je v rodině nejdůležitější. Na to Helena reagovala následovně: *„A já sem zvedla ruku a řekla sem, že si myslím, že důležitější je otec... a že s ní nesouhlasím. (...) Já si myslím, že ten tatínek je důležitější než maminka jo.“* Ze způsobu, jakým se jako dítě postavila na odpor učitelce je zřejmé, že její vazba na otce byla velmi silná a ona sama to také reflektuje. Vztah mezi otcem a Helenou se začíná komplikovat ve chvíli, kdy jako dívka začíná mít jiné názory, pohled na věc a staví se na odpor otcovu rozhodnutí. Od té doby si taky začíná uvědomovat, že otec pije a doma se začínají řešit problémy způsobené otcovým pitím. Pod vlivem alkoholu otec matku několikrát uhodil. Děti se začínají účastnit konfliktů mezi rodiči, především proto, že mají obavu o matku, aby jí otec neublížil. Helena popisuje konflikty rodičů: *„... ty hádky, který u nás byly, když taťka byl opilý, tak se řešily v kuchyni u stolu a my sme byli u toho. (...) Takže my sme ji šli jakoby bránit. Říkali sme si, že když tam jako pudeme, tak on jí nic neudělá a ještě jako to vyřešíme vlastně. (...) No, takže prostě druhý den se šlo do školy a my sme diskutovali třeba jako do dvanácti jo, takže pak sme si šli lehnout.“*

Helena to reflektuje následovně: *„... já se vlastně nebojím jít do konfliktu i s padesátiletým chlapem, protože moje názory od desíti let byly přijímány jako... sem byla u toho, jak se hádají rodiče jo. Takže to je rozhodně něco, co sem hodně ovlivněná tím, že mě brali od malička jako partnera, bez toho aniž bych já do toho vlastně patřila vůbec, jo.“* Uvědomuje si, že musela řešit problémy dospělých, která zdaleka nebyly určeny k řešení jí ani jejím sestram.

Otcovo pití se postupně stupňovalo, až došlo k situaci, kdy „*dal mamce náskou facku, že jako spadla na postel v ložnici, takže sme u toho jako byly.*“ Reakcí na tuto událost byl okamžitý odchod matky i sester z bytu a 14 dní pobývaly u svých známých. Poté už sestry začaly přesvědčovat matku, aby se s otcem rozvedla. Zjevně toužily po klidu.

Následovala další zlomová událost Helenina dětství a to pokus otce o sebevraždu. „... *já si myslím, že se nechtěl pokusit o sebevraždu nicméně... nicméně to udělal, že jako hodně pil a zároveň to udělal takovým způsobem, že si vzal léky a všechny ty léky naskládal v kuchyni takhle ty krabičky, co všechno si vzal... Abychom to viděli... že nám jako chtěl ukázat, co teda udělal... Já nevím prostě, proč to udělal.*“ Po této události celá rodina doufala, že otec bude umístěn na psychiatrii, ale nestalo se tak. Helena se během dopoledne ve škole dozvěděla, že otce pustili z nemocnice, a tak se s matkou a sestrami opět uchýlila ke známým. Svoji reakci na informaci o propuštění otce popisuje slovy: „*A tak to já jako hrůzu v očích, že? Jak to teda bude, nebo co se bude dít?*“ Je zřejmé, že byla vystavena velkému stresu. Sama ale situaci popisuje: „*Ale jako když si tohle... když si jako říkáš, to bylo hrozné, ale mně to tak nepřišlo. Mně to přijde jako normální. Ne že by to byl standard jako, že to tak dělaj všichni, ale když si to tak zpětně vzpomínám, tak to taková hrůza nebyla. Že sme se akorát přestěhovali, já jsem byla v klidu někde jinde a že to tam pro mě bylo lepší než být doma a stresovat se, kdy zase taťka přijde opilý a kdy jako zase tam bude náká scéna a budeme zase u toho stolu v kuchyni něco řešit nebo něco jako zase vyvede.*“ Bezpochyby normální ale takové situace nejsou.

Stres a napětí, které jako dítě prožívala ilustruje na dalším příkladu. „... *ale taky to bylo o tom, že už jako sme čekali s čím přijde jo. Že sme jezdili kolem jeho kanceláře a když tam zůstalo auto večer, tak to znamenalo, že je opilý a vrátí se domu trolejbusem... A už jenom prostě jak sahal na kliku, tak už jako... jako pohoda pohoda doma a teď jako otevřou se dveře a už jenom ten způsob, jakým tu kliku otevíral bylo jasné, co se bude dít...(.) No, nebo že mu spadly klíče, zachrastění, prostě cokoliv. Takže jako ty sedíš v klidu, najednou slyšíš tu kliku a děje se co? Tak první, co tě napadne je, tak co je lepší? Zůstat sedět nebo se du schovat do pokojíku?*“ Helena přichází se zajímavou úvahou, která souvisí s jejím pojetí identity. Domnívá se, že kdyby byla chlapec, tak by si k ní otec tolik nedovoloval a nedělal by scény, protože by byla fyzicky silnější. Přesto ale byla velmi odvážná, když svému otci v jedné situaci, kterou pokračovala svoje vyprávění, řekla, „*že už toho má dost a že je ožralý jako prase*“. Bylo jí zhruba devět, deset let. Matka a sestra ji následně bránily před útokem otce.

Byl to velmi odvážný čin od malého děvčete a současně to vnímám jako výzvu ke konfrontaci, která měla vést k nějakému řešení, protože Helena uvádí, jaké to mělo důsledky. Žádné. „*A vím, že sem přišla druhý den ze školy a říkám si, co se bude dít, protože pak sem ho neviděla, že jo, od té doby. A ... on přišel jako nejspřádanější otec rodiny a bavil se s mamkou, jako kdyby se vůbec nic nestalo.*“

Helena se v současné době vnímá jako osoba, které se nebojí jakékoli konfrontace a umí říkat věci od plic. Původ této své vlastnosti spatřuje právě ve zkušenostech prodělaných s otcem. Ke konci první části vyprávění, která se věnovala dětství, se Helena dostala k tomu, jak situace otcových výstupů a scén prožívala. V Helenině vyprávění je patrná únava ze stále se opakujících situací a bezvýchodnost. „*No, beznaděj. Prostě nic, nemá to řešení prostě. Já sice přicházím neustále s něčím, ale to nemá řešení prostě...*“

Během dospívání si Helena řekla dost. „*Ve chvíli, kdy přijde, tak já se s ním nebudu bavit a nebudu mu nic říkat, protože to nemá smysl.*“ Helenu k tomuto rozhodnutí inspirovalo latinské přísloví, které říká, že mluvit s opilým je jako mluvit s nepřítomným. Helena se snažila v tomto směru ovlivnit i zbytek rodiny, ale to se jí nedařilo. „*... hlavně sem chtěla, aby mamka to pochopila, protože ona byla i ta, která do něj šla a chtěla se s ním hrozně bavit a hrozně to řešit, jenže on byl opilý. Takže ona tam přilívala do ohně vlastně neustále. No a pak... pak to byl kolotoč. Takže my sme jí říkali už toho nechej, nech ho na pokoji, to nemá žádný smysl. Jestli se s ním chceš bavit, tak se s ním bav, když je střízlivý. A ona furt, taky si tam něco řešila, ona furt to nedokázala pochopit. A já jsem se s ním od těch šestnácti už nebavila.*“ Helena se jako věřící zabývala také tématem odpuštění. Sama za otcem šla a řekla mu, že mu odpouští všechna zranění, která jí způsobil a čekala nějakou emočně silnou reakci, určitou formu katarze, která se nedostavila. Helena nedostala to, po čem toužila a co očekávala.

Rodiče se v den Heleniny maturity rozvedli a ona sama popisuje celou událost jako frašku, která je absurdní. „*... ale to nejlepší na tom bylo to, že já sem přišla z té maturity a my sme celá rodina seděli v té kuchyni, taťka byl střízlivý, oni byli čerstvě rozvedení a my sme tam seděli jako nejspřádanější rodina.*“ Motiv předstírání spořádané rodiny se v Helenině vyprávění opakuje několikrát. Po rozvodu otec začal pít stále víc, Helena začala studovat v Praze. O událostech doma ji informovala matka, která stále ještě žila s otcem ve společné domácnosti, ale Helena už nechtěla nic slyšet. „*A už sem to ani nechtěla slyšet a už... ne, že by mi to bylo jedno, ale už jsem toho měla trochu tak jako dost,*“ říká Helena. S otcem Helena

v kontaktu příliš nebyla.

Zásadní situace nastala, kdy se dozvěděla, že otec umírá na rakovinu tlustého střeva. „*No a takže sme skončili všetni v té nemocnic jako ta spořádaná rodina, která jako je u toho umírajícího otce. Kdy mamka se tam chovala jakože se nikdy nerozvedli, jakože sou nejmilovanější pár na světě, tak ho tam jako hladila a dávala mu pusy a vím, že sme na ni zůstaly s těma ségrama zírat.*“ Helena vnímala společně se sestrami, že je poslední šance vztahy s otcem narovnat. Chtěly mu říct, že umírá, aby tam byl ten čas. Matka ale na jejich sdělení zareagovala tak, že pokud to udělají, tak s nimi nepromluví ani slovo, vydědí je a tím s nimi končí. Takže ve chvíli, kdy přicházely o otce a toužily po tom, aby došlo ke smíření, jim vyhrožovala matka, že přijdou o ni. Ke smíření nedošlo a navíc se Helena pár hodin před smrtí s otcem pohádala. Poté, co otec umřel se Helena dočkala další rány pod pás od své matky a to když matka pronesla: „*že to je vlastně naše chyba, že se rozvedli, že by to sama nikdy neudělala a že teď už nemá ani vdovský důchod prostě po něm.*“ Následný pohřeb Helena opět vnímala jako absurdní situaci, kdy doprovázela matku otce, která ji nikdy jako svou vnučku nepřijala, o čemž věděla celá rodina.

Situaci po smrti otce a vztahy mezi sestrami a matkou popisuje slovy: „*.... a teď by se mohlo říct a od té doby bylo všechno v pohodě..., ale vlastně nebylo. (...) My sme ztratily společného nepřítel.*“ Alkoholismu otce, který stál v centru dění rodiny, stínil a bránil normální, zdravé konfrontaci mezi sestrami a matkou. Jejich vzájemné vztahy se nemohly vyvíjet normálním způsobem.

V současné době si Helena vzpomíná na tátu především v souvislosti se svou čtyřměsíční dcerou. „*... protože kdyby fakt jako zrovna nepil, tak si myslím, že by byl fakt super jako děda, protože on k těm malým dětem fakt jako byl výborný. Tak jak já si to pamatuju. A on se vždycky... vždycky říkal, že se těší, až budu prostě mít děti, že on bude hrdý děda a bude jezdit po tom Zlíně s tím kočárem a bude všem ukazovat, jaký prostě má děti.*“ Pokud by tedy otec nepil. „*Na jednu stranu si říkám, že je vlastně výhodný, že umřel, že si to tak jako můžu odžít a můžu si to představovat. Na druhou stranu tam ta reakce z jeho strany není, ale zase by tam byl strach, jaká by byla.*“

V souvislosti s otcovým pitím a agresivitou, se Helena zamýšlí nad tím, jak vnímá a hodnotí bití žen, jaký má vztah k alkoholu a jaký má vztah k opilým lidem, který je velmi radikální, čemž se nelze divit. „*Co se týká opilých lidí, když ... no. Když vidím opilého člověka, tak já jdu pryč a je mi jedno, jestli to je ženská nebo chlap. Kdyby chtěl moji pomoc,*

já mu ji asi nedám. Myslím si, že to je i... kdybych uviděla bezdomovce opilého, který potřebuje pomoc, já bych se bála, že bude agresivní, že mi něco udělá a nešla bych tam, protože se bojím. (...) Prostě nedám první pomoc tomu člověku, když bude potřebovat, prostě nedám.“ Helena přinesla do vyprávění další figuru, kterou je její tchán-alkoholik. Helenin postoj k němu je velmi radikální. Prostřednictvím tchána „*se to vlastně jakoby vrací zpátky, ale já si to nenechám vrátit.*“

V závěru vyprávění se Helena pokouší o pochopení a náhled na situaci. Vnímá, že otec nebyl pouze alkoholik, ale také člověk, který ji spoustu věcí naučil. „*Já jako vlastně musím říct, že sem měla pěkný dětství. Jo byl tam ten alkohol, ale už se mi to ani nechce pamatovat. ... jako bylo tam zoufalství a nemohoucnost, ale taky tam bylo to, co mě naučil taťka, že jako se o mě staral, že byl fér.*“ Každopádně ale také dodává, že ve vztahu k mužům otec figuruje jako negativní příklad. „*... on tam byl ten, který selhával a na kterým sem teda vlastně viděla, jak ne. Že on mi dával ten příklad toho, jakože tudy cesta nevede...*“ Náš rozhovor končí Helena tím, že všechny tři sestry mají náběh na bulimii.

Vyprávění Heleny na mě působí jako velmi smutná tragikomedie a ona mnohé situace jako absurdní hodnotí. Životním tématem Heleny je udržení si hranic. Jako dítě byla vystavena situacím, které nemohla ovlivnit. Pouze se jich účastnila, ale prožívala je vnitřně jako absurdní. Navenek ale hrála svoji roli, která zdaleka neodpovídala věku dítěte a kladla na ni nemalé nároky. Jako dítě toužila po klidu a rozvodu rodičů, což matka sice udělala, ale zpětně jí to vyčetla. Jakoby potřeby dětí nebyly podstatné. Umíráním a smrtí otce se jenom vyostřily vztahy mezi matkou a sestrami, které do té doby byly odsunuty stranou otcovým pitím, jež se neustále řešilo. V současné době je Helena konfrontovaná s tchánem alkoholikem, ke kterému zaujímá velmi nekompromisní postoj a chrání si svoje hranice.

4.5 Příběh pátý: Zatni zuby a táhni (Popelka, která si musí všechno vybojovat sama)

Patricie je matkou dvou chlapců, z nichž starší začne chodit v září do školy. Pracuje jako lékařka a zhruba šestnáct let žije se svým manželem. Patricie má starší sestru, se kterou v současné době neudrhuje žádný kontakt. Alkoholikem v její rodině byl otec, se kterým se matka v pěti letech Patricie rozvedla. Otcův alkoholismus a následné zdravotní potíže musela

Patricie řešit do doby, než otec zemřel, což se stalo před dvěma lety. Vyprávění Patricie se neobešlo bez slz.

Patricie vypráví, že otec hodně pil, ale jako dítě ho měla moc ráda. „... *co si pamatuju, tak si pamatuju, že jsem tátu vždycky měla hrozně ráda. Vždycky jsem na něj čekala a ... (...) Táta jako většinou byl právě v nějakým zařízení typu bystra, baru či hospody. Tak že často sem se nedočkala.*“ Zjevně toužila po vztahu s otcem, který díky jeho alkoholismu nebyl naplněn. Rodiče se rozvedli právě kvůli alkoholismu otce, neshodám mezi rodiči, které vedly k domácímu násilí. Pití otce zatěžovalo rodinu i finančně. „*Táta by nezodpovědnej v tom že prostě propil všechny peníze. (...) Já si často pamatuju, že mě mamka posílala pučovat si peníze. Nebylo to moc příjemný, i když je ti prostě pět, tak to prostě vnímáš, že to nebyly fajn věci. A hodně se hádali, pamatuju si, mám několik zážitků, že jsem byla i svědkem toho, že mamku prostě bil, když se vrátil domů.*“ Jako dítě v takových situacích prožívala Patricie strach a většinou někam utekla. Jako výraznou vzpomínku uvádí zážitek, kdy otec pod vlivem alkoholu rozbil pětisetlitrové akvárium.

„*Mamka chtěla, aby mi koupil zlatý náušnice, dala mu i peníze na to a on to propil. Takže mi koupil nějaký laciný náušničky a tenkrát se hrozně hádali. A táta, jak byl opilej, tak vzal ten popelník a to nádherný akvárium rozmlátil. Vzal ten popelník, flákl ho. A já jsem seděla v kuchyni a najednou slyšíš prostě ty střepy a najednou plavaly všude potom bytě rybičky a ve střepch... a já jsem jako seskočila a šla jsem do toho obýváku a tam prostě byly nádherný skaláry jak dlaň... byly v těch střepch a bylo to před Vánocema, už byl jako naklizenej ten byt... Tak to vím, že bylo hrozný.*“

Po rozvodu rodičů měl otec soudním rozhodnutím zakázáno se s dcerou stýkat. Starší sestru Patricie měl otec v péči, takže děvčata byla rozdělena. Patricie žila s matkou a svoje dětství hodnotí jako hrozné. Velmi bolestně vnímala absenci otce a s matkou nenavázala bližší vztah. Cítila se osamělá. „... *ňáký velký svěřování, mám problém, potřebuju s ním pomoct, to sem neznala. To prostě si člověk musel vyřešit sám, ať ti bylo šest nebo dvanáct. (...) Nepamatuju si, že by se mnou někdo v první třídě psal úkoly... jako všechno sem si musela udělat sama. (...) Že by mi někdo něco vysvětlil doma, s něčím pomoh do školy...*“ Motiv osamění a absence podpory se ve vyprávění Patricie opakuje v pasáži, kdy vypráví o svém manželství.

Během dospívání se Patricie pokusila otce kontaktovat. Chtěla, aby se s ní sešel a vysvětlil jí, proč o ni neměl zájem, proč ji nikdy nepřišel pozdravit. Na dopis, který otcí

poslala, otec nereagoval. Dál byla vystavována situacím, kdy ji otec ignoroval a uvažovala nad tím, že otci není dost dobrá. Bolestně ji také zasáhla situace, o které vypráví: „*Já jsem shodou okolností s tou holčičkou (nová otcova rodina), ona byla o rok starší než jsem byla já, tak jsem chodila třeba na klavír. Ona chodila do jiný skupiny, ale když jsme měli koncert tak tam táta prostě byl na tom koncertě a přines jí kytičku, já jsem tam byla taky... to bylo takový... takový jako, že si připadáš vodstrčená a... já jsem mu nic neudělala nikdy ... jako bych vůbec neexistovala ... mohla se snažit sebe víc a stejně to bylo jedno.*“ Patricie ve svém vyprávění téma osamění dále rozvádí. Velmi ji vadilo, když otce s novou rodinou někde potkala. Připadala si hodně opuštěná a odstrčená. Poté, co se otec rozvedl se svou novou ženou, vrátil se zpět k Patriciině matce. Patricii bylo v té době 18 let, studovala medicínu a na návrat otce reagovala odchodem z domova a situaci vyřešila společným bydlením se svým současným manželem. Na otce měla vztek, že se nechtěl jít léčit, přestože to sliboval. Patricie si uvědomuje, že díky situaci v rodině předčasně dospěla a reflektuje také svůj vztah k alkoholu, od kterého si držela dlouho velký odstup.

Komplikace, které otcův alkoholismu Patricii způsobil, popisuje takto: „*Tak jsem tam chodila za ním, když něco potřeboval. To už byl ve fázi, kdy hodně potřeboval tu lékařskou pomoc, tak jsem vlastně všechno zařizovala. V den mý svatby mu praskl žaludeční vřed, takže byl na jipce v Liberci. Asi tři roky na to měl komplikaci, že se mu zúžil telorickej kanál, tak jsem mu zařizovala operaci a hospitalizaci, a pak už to bylo vo tom ho někdy stabilizovat, když už na tom byl metabolicky hodně špatně. Na psychiatrii pak ho dostat někam na léčení, většinou utek na reverz.*“ Patricie vnímala otce jako sraba, který si nedokázal přiznat, že je nemocný a potřebuje pomoc.

Když začne Patricie uvažovat nad tím, jak ji její rodinná historie ovlivnila, tak nejprve uvádí svůj rezervovaný vztah k alkoholu. Následně uvádí dopady v partnerském životě a domnívá se, že ji to ovlivnilo hodně. „*Můj muž mi říká, že sem prostě poznamenaná, že sem handicapovaná, že nevím, jak má fungovat rodina, že sem to nikdy neviděla... (...) Za to mám vždycky chuť ho prostě... dát mu facku nebo pěstí do čumáku, protože mně tohle hrozně vadí. Že sem z dysfunkční rodiny, a že vlastně co po něm chci, když ani nevím, jak to má fungovat. To mně přijde sprostý a hrozně mně to vadí. (...) Bezpochyby vim, jak to nemá fungovat...*“ Patricie stejně jako ve své původní rodině zažívá v manželství pocity nepochopení a osamění. Její představa o rodině, ve které by se povinnosti rozdělily mezi manžele, ve které by si pomáhali, mohli spoléhat jeden na druhého a život sdíleli, se nenaplnila. Patricie je

přesvědčená, že to nejde a v současné době vnímá, že je na spoustu věcí sama, musí si je prosadit a to ji mrzí.

Patricie také uvažuje nad tím, že i výběr partnera mohl být ovlivněný její zkušeností z rodiny. *„My sme se s Jirkou rozhodli pro to společný bydlení v době, kdy právě táta se dal tenkrát dohromady znovu s mamkou. A ... nechci říct, že toho Pavel nějak využil, ale prostě nabídl mi, že spolu budem bydlet a tak sme spolu začali bydlet a po pěti letech sme se prostě vzali no. (...) ... se mi stalo, že se do mě zamiloval jeden kluk a já sem tenkrát, nějak to s Pavlem neklapalo a i sme se rozešli, ale já sem se necejtla natolik, dost dobrá, abych jako šla do jinýho vztahu. Víš, že sem si říkala, já ho přece nemůžu zatížit těma všema problémama. Jako to přeci nejde. Radši ne.“* Patricie zjevně vnímala svoji rodinnou historii jako handicap, který snižuje její vlastní hodnotu.

Patricie si také uvědomuje, že ji velmi chyběla opora a v dospělosti se dostala do situace, kdy si s otcem vyměnily role a ona byla ta, která mu nařizovala, co má dělat. To ale rozhodně nebyla pozice, po které toužila. *„No a mě to nebavilo. Já sem prostě nechtěla taková bejt.“* Na stavu opilého otce, kterému se ve vyprávění věnuje, ji nejvíce vadilo, *„že ztrácí nějaký lidský hranice, že je mu lhostejný, jak vypadá, jak se chová, jak to působí na okolí. Mně třeba vadilo, táta byl hrozně chytřej, měl několik světových patentů, ale pak na něj koukali, no jo, to je ten alkoholik. Víš, ta lidská degradace tý osobnosti. Toho, že neskonale chytřej člověk to dotáhne do toho, že se počůrává na chodníku jo. To mi na tom vadilo. Takový to jeho... lidský ponížení, který von si musel uvědomovat.“* Patriciin vztah k otci alkoholikovi ve stavu opilosti se promítá obecně do postoje vůči všem opilým lidem. *„Vadil mi ten puch toho člověka, ta ztráta sebekontroly, ta hnusná vodvazanost, ta vopilecká prostě... nevím, jak to říct... Ten opileckej způsob jednání, chování. To jak se vodbourávaly ty hranice, vobčas byli zlí, agresivní, nekontrolovatelný...“*

V současné době je již Patricie schopná o svém otci mluvit, ale pociťuje lítost nad jeho promarněným životem. Mrzí ji, že její synové nemají dědu, ale také to, že se nemá na koho obrátit, když potřebuje „chlapskou“ radu a pomoc. Při vyprávění pláče. Na druhou stranu jí otec velmi zasahoval do jejího rodinného života a to jeho smrtí skončilo. Jako pozitivní hodnotí to, že se matka rozhodla k rozvodu. *„Takže sem nakonec ráda, že sem s tím nebyla víc konfrontovaná. No... pak to bylo blbý že jo, když už sem měla děti malý, že jo, třeba Ondráška a ten táta prostě vyváděl, tak... máš spoustu starostí s vlastním životem, s miminkem, s prací a najednou do toho musíš řešit ještě otce, kterej prostě pije a utíká a ...“*

Tak to mně spíš vadilo, že to je tak bezohledný, že nebere ohledy ani na tohle...“ V současném vztahu s manželem se opakuje téma závislosti. Manžel Patricie je závislý na jídle, váží 127 kg, a Patricie si myslí, že není schopen s tím něco dělat. Neustále slibuje, že od druhého dne se bude hlídat, ale Patricie vnímá jeho slova jako plané řeči. Manžel jí pak vyčítá, že ho dostatečně nepodporuje.

V závěrečné pasáži vyprávění se Patricie zamýšlí sama nad sebou a nad tím, jak ji dětství s otcem alkoholikem ovlivnilo osobnostně. *„Myslím si, že sem od toho dětství měla pocit... že sem hrozně chtěla, aby mě lidi měli rádi... a že mi to zůstalo. (...) Dřív jsem chtěla hodně vyniknout, bejt dobrá ve svý profesi, někam to dotáhnout.(...) Jinak víno mám ráda, vínko si ráda dám. Nepiju tvrdej, to je pravda. Tvrdej alkohol vůbec nepiju... táta taky hodně kouřil, tak kuřáky taky nemám ráda, když jsou to ty huliči, takový ty notoři s dvackou denně.“*

Na závěr vyprávění se vrací k tématu smrti otce a celou situaci popisuje. *„Víš, vono to bylo hrozný. My sme odjeli s Jirkou a s klukama do Krkonoš na víkend s kamarádama. A v sobotu večer mi volali lidi, že viděli tátu vopilyho, někde pomočenýho v příkopu. Pak že ho viděli znova, jak leží v paneláku na chodbě poblitej, počůranej, pomočenej... Tak ty seš jako na V Krkonoších a říkáš si, doprčic, vždyť ty vlastně nic dělat nemůžeš... Já sem si říkala, doprčic, co teďka jako máš dělat jo. A říkala jsem si, to bude nejlepší, když to prostě skončí. Když... Vždyť takhle už to dál nejde, co bude dál? A já sem si tu noc, já se vůbec nemohla spát a říkala sem si, vono by fakt asi bylo nejlepší, kdyby umřel. A voni zavolali, že umřel... .. Tak sem na sebe byla naštvaná, že sem to...“* Patricie opět pláče. Uvědomuje si, že se všem zúčastněným ulevilo, ale neopouští ji lítost nad tím, že se jí nikdy nedostalo ocenění ze strany otce. *„No je mi to líto. Je to obrovská jako... nemůžu říct hluboká rána, ale asi jo.(...) Líto, že taky nemůžeš prostě jít jako za tím tátou a jako ta jeho holčička se k němu přitulit. (...) Že by tě nákej chlap takhle bezmezně miloval... ((pláče))... ..“* Patriciina touha po nenaplněné otcovské lásce zůstává. Na závěrečnou otázku, jak se má, Patricie odpovídá: *„Cejtím se hrozně uštvaná tím životem prostě. (...) a doma tě vysávají ty chlapečkové a manžel, tchýně...“*

Ústředním tématem Patriciina vyprávění je popis rodinného života, zkušeností s otcem, ale současně je možné vystopovat velkou samotu, smutek, lítost a touhu po naplněném vztahu s otcem alkoholikem. Svoji energii směřuje Patricie do budování své vlastní rodiny, ale vztah s manželem není optimální. Místo pochopení, podpory a přijetí se

Patricii dostává stigmatizace a souzení. Podstatnými figurami vyprávění jsou otec, matka a manžel. Její pozice ve vyprávění je na okraji. Jako dítě si připadala osamělá a odstrčená, což se promítá do současné touhy být milována a oblíbená. Patricie je pod velkým tlakem.

4.6 Shrnutí

Každý z příběhů je jedinečný, ale lze je podle životních okolností respondentů rozdělit do tří kategorií. První kategorii reprezentuje Karel, který je muž a má otce alkoholika. Další kategorie je charakteristická tím, že se jedná o ženy, Pavlínou a Karlu, které mají závislé oba rodiče, ale ve svém vyprávění se zaměřily na matku alkoholičku. Obě jsou vdané a mají děti. Poslední, třetí je kategorie žen, Patricie a Heleny, které žily v domácnosti s otcem alkoholikem, jejich matky se s ním rozvedly a otec již zemřel.

Pokud budu uvažovat o příbězích mých respondentů v pojmech základních archetypálních ztvárnění života tak, jak uvádí Chrz (2004), pak by bylo možné označit příběhy následovně. Příběh Karla je spíše komedií, která je nesena vírou ve šťastný konec. Příběh Pavlíny lze nejen podle názvu („K tomu hezkému přes ty nejstrmější kopce“) označit za romanci, v jejíž logice je třeba to, oč tu běží, vybojovat. Jako romanci bych označila i příběh Heleny. Vyprávění Karly je z kategorie tragédie, jež představuje život jako katastrofu, ztroskotání a neustálé narážení na hranice osudu, stejně jako příběh Patricie.

4.7 Témata

V následující kapitole se pokusím pojmenovat společná témata, která respondenti do vyprávění přinášeli a která je jako dospělé děti alkoholiků spojují. Všichni moji respondenti začali své vyprávění vzpomínkami na dětství a následně se věnovali osobě rodiče alkoholika. Tento fakt vnímám jako důsledek jednak toho, že byli ovlivněni tématem mé diplomové práce, ale může se jednat také o fakt, že v rodinném systému stojí alkoholik se svými potřebami v centru dění (Brown, 1988), což se do vyprávění promítá právě tím, že je takovému rodiči a vzpomínkám na něho věnována podstatná část vyprávění.

Ke každému z pojednaných témat uvádím citace z vyprávění respondentů a uzavírám hodnocením a teoretickým ukotvením. Jednotlivá témata lze rozdělit do dvou okruhů. Prvním je popis rodinného prostředí tak, jak ho moji vypravěči vnímali jako děti, a druhým je pak vyprávění o samotných dospělých dětech alkoholiků a jejich vlastním prožívání v současné době.

4.8 Děti alkoholiků

4.8.1 Vzpomínky na dětství

Následující podkapitola shrnuje výroky mých respondentů, které popisují dětství jako takové.

Tak to dětství jsem měl v pohodě i tak něk v osmi letech jsem si říkal, že v tomhle věku bych chtěl zůstat do konce života. I když doma jakoby byly problémy, ale ty tam jsou pořád.

Karel

No ale myslím si, že když jsme byli mladší, tak že to nebylo až tak hrozný. Že třeba ty víkendy ... a to jsme byli zase u babičky, takže to jsme jakoby neviděli jo. Takže jsem v dětství ... nevím no, že ... My jsme jeli na výlet, takže jsme byli spokojený a že voni si tam dali nějaký to pivo, tak my jako děti ... s těma sourozencema jsme lítali ať už u vody nebo někde jinde.

Pavčina

Tak já jsem to začala vnímat, až když jsem byla na základní škole, to mi mohlo bejt tak těch 12, 13 asi, že naši byli takový hodně společenský a spoustu kamarádů si vodili k nám a ten byt byl vlastně špatně udělaný, že jsme slyšeli, jsme byli jen za zatahovacíma dveřma, s bráchou jsme měli pokojíček, že vlastně oni do rána se tam bavili, se smáli, a prostě hrozná sranda, a teď prostě teď bylo slyšet jak jsou nali ... .. opilí a mě to hrozně vadilo a úplně jsem nesnášela, když jsem ráno vstala a teď voni tam ještě seděli na tom zad..., tak úplně jsem k nim měla nenávist a nechut'.

Že jako... nějak mi chybělo, že jsme nesportovali a nejezdili jsme s nima... (...) ... vždycky jsem záviděla dětem, že mají normální rodiče.

... aby ty rodiče nějak nepili, sportovali, jezdili s dětma, třeba na vodu to jsme nikdy nebyli. To mi chybí... Takovej ten harmonickej...

To nevím, ale já si ani nevybavuju nic ... než jako mi bylo těch dvanáct ... no jaký sem měla to

dětství. Vůbec jako nevím ... Nevím ... Nějak prostě nevím.

Karla

... a ty vzpomínky, které já mám, tak prostě, že můj tatka byl do těch desíti jako nejlepší. (...) ... moje silná vzpomínka je ze druhé třídy, kdy nám říkali, že prostě, já nevím, nějaká kráva učitelka říkala, že vlastně matka je nejdůležitější z celých rodiny a že ten otec je tam úplně na prd. Že tam je tak jako do počtu. A já sem zvedla ruku a řekla sem, že si myslím, že důležitější je otec... a že s ní nesouhlasím.

Já jako vlastně musím říct, že sem měla pěkný dětství. Jo byl tam ten alkohol, ale už se mi to ani nechce pamatovat. ...

Helena

No co si pamatuju tak, si pamatuju, že jsem tátu vždycky měla hrozně ráda. Vždycky jsem na něj čekala a... (...) Jak mě třeba vzal do kina nebo... jak jsem na něho čekala, hodně často jsem na něho čekala. (...) To mi máma jako vždycky říkala, že už musím jít spát nebo do postýlky a táta jako většinou byl právě v nějakém zařízení typu bystra, batu či hospody. Takže často sem se nedočkala....

Táta by nezodpověděl v tom, že prostě propil všechny peníze. (...) A pak vlastně bral peníze mamce. Já si často pamatuju, že mě mamka posílal pučovat si peníze. Nebylo to moc příjemný, i když je ti prostě pět tak to prostě vnímáš, že to nebyly fajn věci.

Dětství bylo hrozný, protože tátu jsem neměla a mamka...

... vlastně měla sem trošku tu Danušku, tu ségru a švagra, který mi hodně pomáhali, ale nějaký velký svěřování, mám problém, potřebuju s ním pomoci, to sem neznala. To prostě si člověk musel vyřešit sám, ať ti bylo šest nebo dvanáct.

Patricie

Podstatným rysem předcházejících vyprávění naprostá absence veselých zážitků s rodiči. Vzpomínky na dětství mých respondentů nejsou vzpomínkami na radostné okamžiky

v jejich životě.

4.8.2 Vzpomínky na traumatické události

Naprostu každý z mých respondentů do vyprávění přináší historiky se svým rodičem alkoholikem, které lze charakterizovat jako traumatické události v životě jednotlivce. Jedná se o něco nezapomenutelného, co jako podstatné v kontextu svého života vnímají, protože jinak by to nezmiňovali.

Nicméně pak nastaly tadyty problémy, vlastně lidi od něj z práce... vlastně on měl ráno odejít do práce, neodešel, takže s práce volali k nám domů nebo byli tam. On jim neotevřel, protože byl absolutně našrot. Tak jeli za mámou do práce ptát se, jestli neví, co s ním je. Tak ona tam jela s nima zase, tak ho tam našla. Potom když tam za nim přicházeli jeho kamarádi se na něj ptát, tak říkat jim, že mu není dobře. Tak takhle vlastně všechny tadyty věci no. Tam to bylo fakt už obudný v tom, že ke konci vlastně, on už jediný co dělal vlastně, bylo, že ležel na posteli a pil.

On nepotřeboval jíst, jenom se potřeboval prostě napít, lehnout si, než mu dojde jakoby ... než mu začne bejt špatně, a pak to přebíjí zase alkoholem. To mě přijde teda úplně neskutečný, jak to, že ten organismus to vydrží.

Karel

A takhle v tý pubertě to bylo, že jsem spala něk a vona přišla do pokoje ještě s nějakým chlapem jo a mně tam vodkryla peřinu ... mně tak jo, když mně bylo trapně, tak jsem to začala vnímat ... Tak mně tam vodkryla peřinu a jestli neudělám maturitu jo, že nejsem nic a takový jo, že pokavad nebudu mít maturitu... No a říkám byla jako opilá. Tak to bylo taky jako strašný, že

... No jako třeba myslím si, že mně neudělala tolik jako ségře, že jí přišla na svatbu v puntikátý sukni jak cikánka jo, prostě jak největší pobuda, takže ségru nechťeli ani oddat, protože jako maminka tak smrdí, že jim tam zasmradila celou to jo ... (...) Ale že tam táta musel mámu vyloženě vlíct, protože vona nebyla schopná, nějaký žabky měla příšerný jo

a vopravdu jak kdybychom ji vytáhli vod někad' ze škarpy, tak takle šla na svatbu

No a do porodnice taky přijela vopilá našim autem dokonce. (...) A zrovna tam ségra měla na pokoji sestřičku (...) vyprdlá mamika že jo, první dítě a teď tam měla vožralou mámu. Štvala jí ta vožralá máma. Sestřička na ni promluvila, je maminko, z toho si nic nedělejte, a jak to řekla, tak se Romana rozbřečela no a utekla na záchod a nechala je tam.

Pavčina

A pak se stal mámě úraz díky tomu alkoholu, to bylo v 7. třídě, to jsem zrovna byla na školním výletě v Anglii. Ona prostě opilá spadla ze schodů, když šla v noci venčit psa a no a málem umřela, protože měla nějaký silný krvácení do mozku, vypadalo to s ní velmi špatně Tak to úplně do teďka vidím, jak jsem přijela z tý Anglie a šli jsem do tý nemocnice za ní, to byla asi ve špatnym stavu a to jsem si myslela, že se tím něco změní a nezměnilo se tím vůbec nic.

Karla

My sme šli zase spát a jenom sem uslyšela nákou ránu, tak sem vylezla, taťka přišel opilý ... a... myslim, že mi Jířa řekla, že dal mamce nákou facku, že jako spadla na postel v ložnic, takže sme u toho jako byli. A vždycky, když se nás taťka jako zeptal, proč tady jako ste nebo co chcete, tak vždycky ta odpověď byla, nechcem, abys bil mamku jo. (...) A to se... no dopadlo to tak, že my sme se v noci sbalili, druhý den se šlo do školy, takže musel bejt čtvrtek... a sbalili sme se a normálně sme šli ... v těch jedenáct sme odešli ke známým ... (...) Takže sme vzali mamku, ta byla jako úplně hotová z toho a odešli sme jako k těm známým a zůstali sme tam 14 dní bydlet. (...) ... my sme chtěli, aby se mamka rozvedla s taťkou.

... a právě on prožíval nějaké těžší období... a on... já si myslím, že se nechtěl pokusit o sebevraždu nicméně... nicméně to udělal, že jako hodně pil a zároveň to udělal takovým způsobem, že si vzal léky a všechny ty léky naskládal v kuchyni takhle ty krabičky, co všechno si vzal... (...) My sme mysleli, že si ho v nemocnici nákou dobu nechaj nebo že pude na psychiatrii, že prostě se pokusil o sebevraždu a oni si ho tam nenechali a mně přišel v pátek do školy říct jeden známý, že jako taťku pustili domů, běžte jako bydlet, běžte jinam. Že se jako zase všichni potkáme u těch lidí, co sme jako u nich už bydleli. A tak to já jako hrůzu v očích, že? Jak to teda bude, nebo co se bude dít?

Že sme jezdili kolem jeho kanceláře a když tam zůstalo auto večer, tak to znamenalo, že je opilý a vrátí se domu trolejbusem... A už jenom prostě jak sahal na kliku, tak už jako... jako pohoda pohoda doma a teď jako otevřou se dveře a už jenom ten způsob, jakým tu kliku otvíral bylo jasné, co se bude dít...(…) No, nebo že mu spadly klíče, zachrastění, prostě cokoliv. Takže jako ty sedíš v klidu, najednou slyšíš tu kliku a děje se co? Tak první, co tě napadne je, tak co je lepší? Zůstat sedět nebo se du schovat do pokojíku?

No a já sem mu řekla... já sem stála na tý posteli a řekla sem mu, že už toho mám dost a že je ožralej jak prase. V těch devíti, desíti letech. (...) A to, když sem řekla, tak ho držela mamka s nejstarší ségrou, aby po mně nešáh. Já sem byla na tý posteli...

Helena

A táta jak byl opilej, tak vzal ten popelník a to nádherný akvárium rozmlátil. Vzal ten popelník, flákl ho. A já jsem seděla v kuchyni a najednou slyšíš prostě ty střepy a najednou plavali všude potom bytě rybičky a ve střepích... a já jsem jako seskočila a šla jsem do toho obýváku a tam prostě byly nádherný skaláry jak dlaň... byly v těch střepích a bylo to před Vánoce, už byl jako naklizenej ten byt... Tak to vím že bylo hrozný. Pak jsem se ségrou, se starší ségrou, nám mamka sbalila a poslala nás vlakem za babičkou, protože nechtěla, abychom v tom bytě byly.

Patricie

Všechny výše popsané situace jsou traumatickou zkušeností. Alkoholické chování narušuje normální chod rodiny, je nepředvídatelné a neovlivnitelné. Dítě je svědkem událostí, které jsou nepříjemné, zahanbující a stresující. Svým jednáním je nemůže nijak ovlivnit, přestože se o to pokouší, ale mnohdy pouze řeší to, co dítěti řešit nepřísluší - a to následky chování a jednání rodiče-alkoholika.

4.8.3 Popření

Nejen Brown (1998) uvádí, že popření alkoholismu je popírán uvnitř rodinného systému a zejména pak navenek. Sám alkoholik si problém nepřipouští. Ilustrací tohoto

popření jsou výroky mých vypravěčů. Alkoholik předstírá, že nepije, ale jeho okolí to samozřejmě vnímá. Do kruhu popírání jsou vtaženy i děti a to především v situacích, kdy je alkoholik střízlivý. V takových chvílích se o alkoholismu rodiče nemluví a téma zůstává tabu. Ke stejnému závěru dospěla Ripková (2007) při rozhovorech s dospělými dětmi alkoholiků. Zejména důsledky mechanismu popření se mohou vynořovat v dospělosti v podobě neschopnosti nebo obtíží důvěřovat vlastnímu pohledu na realitu. Toto trvalé popírání reality může vést k velké vnitřní tenzi a potížím v emočním poli jedince.

... ze začátku jsem přemýšlel, jestli to říkat, neříkat, ale pak si říkám, já si tady nebudu kvůli otcovi vymějšlet nějaký ty ... A možná že právě to, když se to tabuizuje, tak to nahrává tomu, aby ten člověk v tom zůstal. (...) ... je zajímavý, že já jsem poprvý o tom začal s někým mluvit, když jsem byl opilej. Že jakoby člověk ztratí určitý zábrany a jako nemá smysl tady si na něco jakoby hrát ... Nebo že jsem si spíš potřeboval vylejt srdíčko u někoho.

... otec si to nepřál, aby se o tom mluvilo.

Karel

A vona prostě tvrdí, že alkoholik je člověk, kterej si schovává flašky. Takže vona vlastně alkoholik vůbec není (smích). No tak mně to je jasný (smích).

Pavlína

Tak vona si vlastně ještě schovávala flašky s vodkou a takhle jsem to občas objevila doma a do teď si tedy schovává flašky s vínem dělá, že nepije teda, ale já to na ni poznám a okamžitě ...

Tak prostě tejdén se vona stydí, tejdén nevyleze nebo možná i dýl třeba čtnáct dní, a pak se potkáme a jakože nic.

Karla

A vím, že sem přišla druhý den ze školy a říkám si, co se bude dít, protože pak sem ho neviděla, že jo, od té doby. A ... on přišel jako nejspořádanější otec rodiny a bavil se s mamkou, jako kdyby se vůbec nic nestalo.

Helena

4.8.4 Pseudodůvody pití

Naprostá většina alkoholiků ospravedlňuje své pití, hledá a nachází důvody, které je k pití vedou. Za pozornost stojí fakt, že tyto důvody hledají a nacházejí i jejich děti. Rizikem pro dospělý život těchto dětí je pak skutečnost, že přijímají pití jako zvládací strategii v obtížných životních situacích.

Jednak to bude i z rodiny, protože tam byly problémy s alkoholem. Protože jeho tatínek, by se dalo říct, že je taky alkoholik.

Oni maj hodně peněz, ale nevim, ta práce toho člověka možná tak nák nenaplnuje, (...) ... když si představim takovou tu pyramidu potřeb, tak voni byli zabezpečený a chyběl jim vlastně ten nejvyšší stupeň nákej jakoby to dosažení, náká seberealizace určitě.

Možná že i tohle jakoby tam přispělo určitou měrou k tomu, že ten člověk vlastně používá ten alkohol potom už ne jako zábavu, tak jako tomu bylo dřív, ale jako takovou možnost úniku.

Že člověk nechce utýct z reality, ale má prostě dost nákýho... prostě svejch problémů, který má třeba v profesním životě, určitě i v rodinným životě u nás doma, takže vlastně odejde do tý hospody.

... a pak se jednou pohádali s mámou a von začal pít zase hrozně moc.

On vlastně jak byl voják, tak odcházel od armády a udělal velkou oslavu pro všechny no a vlastně po tý oslavě začal pít. Takže asi neměl, co dělat, neměl tu práci ... (...) Přitom jako zabezpečenej byl. Tam nebyl problém s penězma. Zase nic takovýho, ale byl problém s tím, že vlastně necejtil se tak jakoby naplněnej.

Karel

... ted' se vymlouvá na přechod jo, že táta s ní nechce to jo.

No a vona prostě, já jsem byla jedenáct let ... jako já jsem jedenáct let dřela a táta byl doma

*no tak teď se může napít nebo táta jí asi podváděl jo, takže ona teď kon může pít. (...)
A vona si vždycky nějaký důvod najde jo.*

Pavčina

*... že to svádí, že kvůli bráchovi začala pít a že jak začal fetovat... (...) ... ale to není pravda,
protože když to vezmu zpětně, tak prostě pila už... Kdysi... kdysi, když brácha byl v pohodě....
to je taková výmluva.*

Karla

On jako pil, když měl největší stres...

Já se mu vlastně nedivím, že začal pít. Jeho rodina je hrozná, fakt.

Helena

*... moje ségra tvrdí, že ke konci to pít, že on vlastně zapíjel, že tohle neunes, tak jak se
choval, ale já tomu nevěřím.*

Patricie

4.8.5 Spoluzávislost druhého rodiče

Spoluzávislost druhého rodiče jako téma se objevuje ve dvou z pěti rozhovorů. Důvodem je fakt, že oba rodiče dvou z mých pěti vypravěčů byli závislí na alkoholu a v takovém případě nelze o spoluzávislosti hovořit.

*To pak máma ještě přemejšlela nad tím, jestli jako mu dovolit se trochu napít a snižovat mu ty
dávky, jenomže pak si člověk uvědomí, že doma je to těžko uhlídatelný, protože ty jakoby
členové rodiny musí chodit do práce, protože tady na to jakoby paragraf, aby se to nikde
nerozneslo.*

Takže jakoby jeden den jsem ho hlídal já doma a druhý den vona.

Karel

... a hlavně sem chtěla, aby mamka to pochopila, protože ona byla i ta, která do něj šla a chtěla se s nim hrozně bavit a hrozně to řešit, jenže on byl opilý. Takže ona tam přilívala do ohně vlastně neustále. No a pak... pak to byl kolotoč. Takže my sme jí říkali už toho nechej, nech ho na pokoji, to nemá žádný smysl. Jestli se s nim chceš bavit, tak se s ním bav, když je střízlivý. A ona furt, taky si tam něco řešila, ona furt to nedokázala pochopit.

Helena

4.8.6 Naprostá konfuze rolí rodič-dítě a pocity zodpovědnosti

Téma konfuze rolí spojuje všechny mé vypravěče. Tradiční rozdělení rolí rodič-dítě je v rodině porušeno. Dítě na sebe přejímá zodpovědnost za dospělého. Buď rodiče hlídá, aby nepil, stará se o něho, nařizuje mu, co má a nemá dělat nebo se nedobrovolně vměšuje do konfliktů mezi rodiči ve víře, že situaci vyřeší nebo ji může alespoň svým jednáním ovlivnit. Dítě je pak v situaci, kdy namísto uspokojování svých potřeb, které přísluší jeho věku, pečuje o rodiče-alkoholika. Nemůže naplno žít roli dítěte, která mu přísluší, a tu naplnit. V roli rodiče svého rodiče-alkoholika pak zákonitě selhává, protože situaci v rámci rodinného systému vzhledem ke svému věku není s to změnit. Chybí mu kompetence dospělého a právo se rozhodnout, zda chce nebo nechce v takovém prostředí zůstat.

Tak jsem se vždycky snažil dělat takový, aby fakt nepil no. S tím, že mu prostě bránit dveře vod bytu vlastním tělem, aby nevyběhl ven a takovýhle věci...

Tak něk v patnácti letech jsem pochopil, že jakoby to můžu do určitý míry ovlivnit tím, že jakoby se můžu vměšovat do hádek svejch rodičů, pomoci tátovi, když bude pít, ...

Takže jakoby jeden den jsem ho hlídal já doma a druhý den vona. (...) ... poschovávat všechen alkohol, hlídat ho, aby nikam nešel, ale i za cenu toho, že jsem nešel třeba do školy.

Tak ale zase otec se o mě staral dobře, když opominu tohleto a to, že tam jakoby v tý rodině to úplně neklapalo. Takže já neměl důvod nestarat se o něj stejně.

Takže těžko říct, jestli jsem to nebral tak, že pomáhám spíš jí než jemu.

Karel

No tak jsem jí tam začala nadávat, teď celá hospoda úplně koukala, já říkám, no tak to nikam už jezdit nemusíme. To jsem byla taky taková rázná. (...)

A to vona chodí někam jako k psychologovi nebo k psychiatrovi no a že jí řekla, že si to má jako psát ty piva. Kolik si denně dá. A vona mi to začala ukazovat a já říkám: mami, mě tohlensto nezajímá prostě. Tak si piš dny, kdy jsi neměla žádný pivo. A když by sis dala jedno dvě, tak si tam udělej čárku, žes ten den zvládla, protože máš povolený jedno denně. No a najednou vona říkala, no vidíš už tam mám padesát čárek. A já říkám: no vidíš. (...) No pak to vydržela už jenom deset dní, jo a já říkám: no mami, tak to už mě zase nezajímá.

... vod malička všechno bylo na mě vlastně. Vo ségry jsem se starala.

Pavčina

A tak jsem řekla, tak sem na ni řvala, že už Karolínu neuvidí, že potřebuje léčení a prostě stokrát a vona, že jo, že teda by potřeboval pomoc...(…) Vždycky, že se půjde léčit ambulantně, jenže nikam by nejela a nakonec z toho vždycky sejde. (...) a minule říkala, že nám koupí, jako mě a tátovi, ty alkohol testy, aby jako nám dokázala, že opravdu nepije, že kdykoliv jí dám udělat ten test a tak... A taky jako se to neuskutečnilo.

Karla

Spíš sem o tom tak nějak jako slyšela a navíc ty hádky, který u nás byly, když taťka byl opilý, tak se řešily v kuchyni u stolu a my sme byli u toho. (...) ... sem byla u toho, jak se hádají rodiče jo. (...) ... že mě brali od malička jako partnera, bez toho aniž bych já do toho vlastně patřila vůbec, jo.

Jenom jsme se báli o mamku samozřejmě, aby jí taťka něco neudělal, takže sme šli bránit mamku (...) Takže my sme ji šli jakoby bránit. Říkali sme si, že když tam jako pudeme, tak on jí nic neudělá a ještě jako to vyřešíme vlastně. (...) No, takže prostě druhej den se šlo do školy a my sme diskutovali třeba jako do dvanácti jo, takže pak sme si šli lehnout.

Helena

Tak jsem tam chodila za ním, když něco potřeboval. To už byl ve fázi, kdy hodně potřeboval tu lékařskou pomoc, tak jsem vlastně všechno zařizovala.

Jako, když sme se s tátou začali znova bavit, tak já jsem byla v pozici tý, která mu nařizuje, co musí dělat, která to zařizuje... No a mě to nebavilo. Já sem prostě nechtěla taková bejt.

Patricie

4.8.7 Násilí: Mezi rodiči i na dětech

Násilí probíhalo ve všech rodinách mých vypravěčů. Ať už se jednalo o samotné fyzické násilí na dětech, tak zejména násilí mezi rodiči. „*Domácí násilí poškozuje děti, i když jsou pouhými svědky a samy nejsou obětí*“ (Vágnerová, 2005, s.263). Objektem násilí v příbězích mých vypravěčů byla buď matka, nebo ony samy. O důsledcích, které tato zkušenost pro mé vypravěče měla, bych pouze spekulovala. Pouze Helena toto téma uvádí v kontextu jejího současného života. Obecně lze tvrdit, že zkušenost s rodičovským násilím ochuzuje děti o pocit bezpečí domova. V kombinaci s nevyzpytatelným chováním rodiče-alkoholika vyvolává nejistotu a úzkost.

To téma je takový, že otec je vůči matce hrozně dominantní. Bylo tam i určitý domácí násilí, bil jí a tady v tom ... To je zase další kapitola. Nechápu, jak máma může s otcem vydržet ... (...) Ale určitě to souvisí taky s tím alkoholismem a takhle.

Karel

No a taky ... tam stáli kluci, protože ty zase kecali s holkama nahoře ... no a vona mě tam začala třískat pěstí do hlavy jo ... no a táta prej, tos ještě neprošla přeze mě. Jak byli vopílí, tak prostě mě ... tak mě tam ... tak mě tam zrubali. (...) ... až sem se počůrala no ... zase, zase před těma klukama trapas, takže to taky ... (...) Takže to bylo taky hrozný no.

Vona je docela hubená, takže táta jí třeba vod sebe vodstrkuje, protože vona mu dělá taky jako: ty už mě nemáš rád a ty mě nemiluješ a vona do něj šije a von když pak chce třeba spát, když druhý den třeba vstává do práce ... Ale vona do něj tak dlouho hučí, jo, tak vona bude

tak dlouho hučet, že táta už jí kolikrát dal pěstí.

Pavčina

Jako tam násilí probíhalo, v tý formě, jak byl táta vulgární, jinak si nevzpomínám ...

Karla

...tak, protože my jsme věděli, že čas od času taťka mamku uhodil ...

... Jít'a se ho pokusila někam zatlačit a on ji stříhnul tak, že jí odletěly brýle a mně taky myslím, že jednu stříhnul a ještě to komentoval: tak a máte obě dvě stejným dílem, jakože ...

Jak tam bylo to bití, tak já jsem vždycky říkala, že ve chvíli, kdy na mě šáhne nějaký chlap, tak odcházím a rozvádím se. To je věc jako... to je jedno z témat, o kterých jako nežertuju.

Helena

... když přišel a byl třeba opilej hodně, tak jsem byla i svědkem, že mamka přede mnou jednu chytla, což taky nejdou moc hezký věci.

Patricie

4.8.8 Zesměšňování a ponižování dětí

Zesměšňování a ponižování dětí je v podstatě druhem násilí páchaného na dětech a lze je zařadit do kategorie psychického týrání, se kterým mají zkušenost tři z mých pěti vypravěčů.

A já jí říkám, hele, nezlob se na mě, ale já z něj třeba pořád cejtim kokosovej likér. A von prej, tak ty to ze mě cejtíš... (...) ... ale ten člověk pořád ještě pije a ted'kon máma vo tom neví a já jsem si byl téměř jistej, že von pořád pije a von se mi začal jakoby smát, že jsem se zbláznil, že přece už nepije. No a ted'kon prostě jsem našel tu láhev, tak jí mámě ukazuju a von jenom, tak to ti moc děkuju samozřejmě.

Karel

No ale v takový tý pubertě, to jsme jeli někam na výlet a ... když jakoby tě ztrapní před někým ...

... až sem se počůrala no ... zase, zase před těma klukama trapas, takže to taky ...

Pavčina

Táta o nás vykládal docela ošklivý věci. (...) Jsem řikala, že mám ty samý jedničky a vona jako Patričko, proč mi jako lžeš, dyť já to vim a já říkam (smích), ale já mám fakt samý jedničky a ona, ale prosim tě, táta mi řekl, žes měla čtyřku z matiky viš a (smích) já jsem jenom koukala.

Patricie

4.8.9 Pocity spojené s alkoholismem rodiče

Bezmoc, strach, lítost, napětí, beznaděj, vlastní nedůležitost, odpor, stud, bezmoc, nejistota, vztek, nechut' jsou všechno pocity, které moji vypravěči ve svých příbězích uvádějí v souvislosti s vnímání rodiče-alkoholika.

Bezmoc ... jako smutný to je určitě.

... tak ňák podvědomě z toho mám strach, že ... vlastně táta je ve finále úplně to samý jako jeho otec.

Karel

A to si jako pamatuju, že ten kluk, já jsem ho měla ráda a von táhnul mojí mámu opilou a až po čase jsem se dozvěděla, že byla pochcaná a takovýhle, jo. Takže vlastně až když mě ztrapnila jakoby, tak jsem si to teprve pamatovala.

Nebo jsem šla na brigádu, to mi bylo 16 jo a jdu ráno v pět hodin na vlak a ted'kon jsem jakože jo, jdu na vlak a vidim někoho v příkopě a vona to moje máma, že jo.

Takže já když třeba přijdu k našim nebo to a máma zrovna má to svoje období, tak to je člověku až líto, protože myslim si, že to mám s mámou jinak v pohodě.

Táta teda pije hrozně, ale u něho to člověk nevnímá, protože se napije, přijde domů, lehne,

spí, jo a nikoho tím jakoby ... já nevím no ... nezatěžuje nebo to. Ale máma ta prostě ta dělá dusno a scény, takže u ní to řešíme víc než u táty.

Vona já se stavím ještě tady v hospodě, já si vezmu petku a dojdu jako domů. (...) ... no a už nepřišla. Jo ... tak prostě člověk ... že s tím jako ani nepočítá. Najednou je to k ničemu no...

... tak já říkám, mami já už nechci znát ty tvoje zážitky z hospody.

No že pak právě ... buďto že dělá dusno jo.

No ale spíš asi to, že najednou nejsme na takovým tom prvním místě jo. Nebo aspoň druhým, třetím.

Pavčina

No já k nim mám odpudivej vztah, tak že jako nemám bejt jako na co hrdá u těch svejch rodičů. Žijou dál takovým bohémským životem, nemají nic ve svém věku, jenom dluhy jako... A myslím, že to jako opravdu není normální. Takže mám k nim jako odpor vždycky, když je takhle vidím nebo když vidím, jak přijdou a maj v hlavě prostě...

Hnusili se mi, no tak jsem si připadala nějak... hnusili se mi a styděla jsem se za ně, že mám takový rodiče.

Ta tam ležela v krvi, ten nadával, tak jsme zavolali sanitku, tak si ji odvezli, vyšetřili „cetečko“, ta hlava... Takže super. Ještě ostuda v nemocnici, kde mě znaj... (...) Na chodbě jsem ji viděla vožralou, sotva mluvila, jsem se tam s ní dohadovala a ona, že jde domu... úplně mimo... Ten pohled vidím do teď... A že vo tom se mnou nebude diskutovat a že jde domu. Takže hrozná scéna tam a opravdu musela jít skutečně domu, nemohla jsem tam nic udělat, tak jsem šla pro auto a odvezla jsem ji domu. Tak to byla taková další událost a čekám, až přijde další. To jako není konce myslím ... Fakt ostuda.

Že tak jako se stydim.

Karla

Dopadlo to tak, že sme zavolali sanitku a myslím si, že nechybělo moc na to, aby umřel. Že koho to napadlo, tak ten mu zachránil život prostě. Vím, že ho tam ještě jako snášeli lidi z baráku a že to byla jako hrozně trapná situace...

Že sme se akorát přestěhovali, já jsem byla v klidu někde jinde a že to tam pro mě bylo lepší než být doma a stresovat se, kdy zase taťka přijde opilý a kdy jako zase tam bude nějaká scéna a budeme zase u toho stolu v kuchyni něco řešit nebo něco jako zase vyvede.

Tak určitě to byl vztek a strach. My sme bránili mamku, takže strach o mamku. Mně ani asi nešlo tak o sebe... že se mi něco stane, ale prostě strach o mamku, aby ji nebil. Já sem už hlavně chtěla, aby to skončilo, to byly nekonečný debaty v té kuchyni. Já už jsem si kolikrát říkala, mě už to nebaví. Už jako pojďme všichni spát. Každý do nějakýho pokoje. Zavřeme se a už toho mám dost. Že to nikam jako nevedlo.

No, beznaděj. Prostě nic, nemá to řešení prostě. Já sice přicházím neustále s něčím, ale to nemá řešení prostě... S tadytím člověkem já se prostě nedohodnu. (...) Ve chvíli, kdy přijde, tak já se s ním nebudu bavit a nebudu mu nic říkat, protože to nemá smysl.

No, když já sem byla vlastně v Praze na vejšce a mamka mi řílala, co se tam děje a já jsem to už ani nechtěla slyšet. (...) A už sem to ani nechtěla slyšet a už... ne, že by mi to bylo jedno, ale už jsem toho měla trochu tak jako dost.

Helena

No tak já jsem většinou utekla. Já jsem se bála tady těch věcí.

Tak jsem si říkala..., že jsme mu nebyly dost dobrý... (...) ... takový jako, že si připadáš vodstrčená a... já jsem mu nic neudělala nikdy... jako bych vůbec neexistovala ... mohla se snažit sebe víc a stejně to bylo jedno...

Měla sem vztek, měla sem vztek, že se nechtěl léčit nebo že prostě mi to slíbil a...

To, že ztrácí nějaký lidský hranice, že je mu lhostejný, jak vypadá, jak se chová, jak to působí na okolí. Mně třeba vadilo, táta byl hrozně chytřej, měl několik světových patentů, ale pak na něj koukali, no jo to je ten alkoholik. Víš, ta lidská degradace tý osobnosti. Toho, že neskonale chytřej člověk to dotáhne do toho, že se počůrává na chodníku jo. To mi na tom vadilo. Takový to jeho... lidský ponížení, který von si musel uvědomovat.

Patricie

4.8.10 Partnerské potíže mezi rodiči / rozvod

Konflikty mezi rodiči, stejně jako násilí, se jako téma objevily ve všech vyprávěních. Manželství rodičů Heleny a Patricie skončilo rozvodem. Důvodem byl pak alkoholismus otce.

Protože naši měli trochu problémy mezi sebou, pořád maj určitě, protože otec je hodně temperamentní, ale to by bylo na dlouhý povídání úplně někam jinam...

Karel

Vona je docela hubená, takže táta jí třeba vod sebe vodstrkuje, protože vona mu dělá taky jako: ty už mě nemáš rád a ty mě nemiluješ a vona do něj šije a von když pak chce třeba spát, když druhý den třeba vstává do práce ... Ale vona do něj tak dlouho hučí, jo, tak vona bude tak dlouho hučet, že táta už jí kolikrát dal pěstí.

Pavčina

... on (otec) na ni hrozně nadává jaká je hrozně špatná, jaká je alkoholička, že je vypitá a že je blblá a takhle, že se s ní nedá ani mluvit... Ale prostě já nikdy nepochopím, že on s ní pije. Prostě vždycky s ní pil a pije s ní nadále.

Karla

Vývrcholení bylo moje maturita, kdy se naši rozvedli. Na moji maturitu naši byli u stání a rozvedli se. A mamka doted' říká, že sme ji k tomu dohnali, že by to jinak nikdy jako neudělala.

Helena

... naši se rozvedli když mi bylo pět let. (...) A hodně se hádali.

Patricie

4.9 Osobnost DDA

4.9.1 Aktuální pocity a prožívání / sebereflexe

Čtyři z mých respondentů (ženy) se v průběhu rozhovoru zmínily o tom, co aktuálně prožívají a jak se cítí. Dvě z nich během vyprávění plakaly. Následující pasáže lze vnímat jako určitou sebereflexi v kontextu prožité zkušenosti dítěte alkoholika.

A já furt brečím jo jako, takže (smích), ale právě u filmu nebo nemůžu jít na besídku dětskou jo do školy. To ať jsou tam cizí děti, tak to taky bulím a myslím si, že právě no, že jsem vevnitř taková jako ... citlivá.

A když se dlouho bavím o takovejch vážnejch tématech, tak bych zase brečela.

No takže spíš takhle jo, že se to vodrazí úplně ... že když se člověk rozbřečí, tak pak je v tom asi ta máma. Jako jo, že prostě, když jsem v pohodě, tak máma může do té skleničky lejt, ale pak třeba doma se dívám na něco nebo já nevím nebo mi stačí říct strašně málo a v tu ránu já brečím, brečím jo. Tak je to asi tím třeba.

Tenkrát mě štvála třeba jenom ta máma a ségry, ted'kon už v tom jsou i moje děti, že jo, který má člověk 24 hodin denně, ještě do toho chlap jo, a když se k tomu nastřádá, že nejsou peníze jo, tak je to potom takový to no ...

Nesmí mě nikdo litovat. To pak brečím.

A máma asi, že to ví, tak když jsem začala bulet, tak mi ještě kolikrát vynadala že jo... (...) ježiši, co děláš? Ty furt děláš. Tak se to udělá takhle nebo takhle. ... A ted' se nesměju. Ted' bulím ani nevím proč ((pláče)). (...) Nejhorší je, když bulím a nevím proč no ... ((pláče)).

Já říkám, já bydlím kousek vod ní a prostě stejně nepřijde na kafe jo a když už, tak se mě ptá, jestli tam máme náký pivo. Takže vlastně ...

No tak ted'ka si myslí, že jsem špatná máma. Myslí si, že sem špatná ted'ka a vůbec nevím, co s tím mám dělat, protože .....(...) ... jako já se jí nedokážu plně věnovat, i když jako bych chtěla, když mám hlavu někde úplně jinde a řeším prostě tisíc věcí a ... tak jsem mimo prostě.

Jako nedokážu být sama, takže ... takže co mám dělat ... no.

Tak já dělám jenom problémy, že pořád někam chodím, že jo a ... odcházím večer a přijdu ráno... že jako bych měla být doma, že jo. (...) Ale zase si říkám, že protože sem doma nespokojená. Kdybych jako byla doma spokojená, tak jako sem ráda doma a nenapadne mě třeba někam jít, ale nemusí to tak třeba být.

Mně přijde, že sem pořád nespokojená. V tom to je. (...) Nic není dost dobrý, no. Já sama se sebou rozhodně nejsem spokojená, jazyky neumím, přestože se učím už 14 let, stejně je neumím prostě, přitom všichni umějí dobře. Tak za to se stydím. Uměla sem i líp vařit, pít. To je všechno (smích). (...) Asi bych chtěla být chytřejší ... Já vím, co bych chtěla, abych jako dosáhla aspoň trochu té spokojenosti sama se sebou. Tak kdybych tohle všechno měla, tak bych asi byla spokojená.

Tak si bych taky pak chtěla jako od někoho slyšet nebo jako cejtit, že si mě váží, že sem teda jako úplně dobrá ... (...) Že by mě dával najevo asi tu lásku.

Že jako myslím, že ty chlapi za to ňák nemůžou no... Že fakt se cejtim zlá jenom já. (...) Že jako mi nemůže ukázat tu opravdovou lásku, že ... protože já taky vlastně ... neukazuju, protože se bojím vodučkej svý city. Protože, když ten jeden zjistí, že toho druhýho má, tak vlastně ... že ... tak ted' ho mám a ...

Ale zas nemůžu být šťastná jako... a spokojená momentálně se svým životem, tak jako ... Když dám city najevo, tak toho člověka odradím, protože já taky nestojím o někoho, kdo mi dá ty city najevo ... Ale nebaví mě hrát takovýhle hry jako! Jenom mně přijde všechno jako hra kdo z koho jako...

Mně přijde, že sem zlá jako vnitřně. Že hledám prostě nějaký chyby a ... nevěřím si, tak nevěřím, když mi někdo řekne, že mě má rád. Nebo jako za tím vždycky hledám jako... říkám, ať mi to neříká, že to říká každý. A stejně to neberu jako pravdu. Já prostě vždycky hledám nějaký problémy a chyby.

Karla

No a do teška tak něk si to myslím, že od mala mi prostě nevadí říct komukoliv svůj názor, protože já sem se vlastně pletla do dospělých od malinka a říkala jsem ne je to takhle takhle a šla sem to jako řešit.

Takže vlastně, když si to tak vezmu, tak já jako malá holka sem svému otci řekla, že je ožralý jako prase, tak si říkám, mně jako nevadí komukoli cokoli říct teď. Jakože já do toho pudu. (...) Navíc sem od malinka braná jakože... jako partner komukoli. Bavít se prostě s padesátiletým chlapem ve svých patnácti letech a říct mu jako něco od plic pro mě nebyl problém nikdy...

... myslím, že jsme všechny tři silné jako osobnosti a pořád hledám odkud to je a vim, že jsme na to narazili v tom individuálu. Že vlastně já jako malý dítě jsem byla brána jako partner pro dospělý a ještě řešit manželství. A mně tak přijde, že tady by někde mohl být začátek toho, že já se nebojím jo. A že i když domyslím ty důsledky, tak vim, že si to ustojím.

Mně přijde, že to mám něk rádoby zpracované. Aspoň já si to aspoň myslím. To, co tam pořád je, je ten tchán (alkoholik)... kterým se to vlastně jakoby vrací zpátky, ale já si to nenechám vrátit.

Helena

Myslím si, že sem v té pubertě, dejme tomu v těch osmnácti, víc vyspělá... Tím, jak sem všechno musela dělat sama, tak sem byla zvyklá spolíhat sama na sebe.

Teďko už jako jsem schopná o tom mluvit. Jako sem schopná říct, že táta jako byl alkoholik a že na to prostě doplatit. Že umřel na trauma, který si způsobil...

Spíš mě mrzí víš, že ani ty kluci nemaj dědu. Že vo to všechno přišel... Ale já bych taky chtěla, aby... Chtěla bych to, abych věděla, že si je veme a pojedou na ryby nebo s dědou do lesa na houby nebo... I to zázemí, jako jít za někým a říct, hele prostě ten můj chlap, nechceš mu něco říct... No kdyby nebyl alkoholik, že ... .. Bylo by to veselý, ale... .. ((pláče)) ... ..

Jedna věc je, že ti prostě v životě něco chybí... Prostě... .. Přijala jsem to, že to tak je prostě, že jo...

No... pak to bylo blbý že jo, když už sem měla děti malý, že jo, třeba Matýska a ten táta prostě vyváděl, tak... máš spoustu starostí s vlastním životem, s miminkem, s prací a najednou do toho musíš řešit ještě otce, kterej prostě pije a utíká a ... Tak to mně spíš vadilo, že to je tak bezohledný, že nebere ohledy ani na tohle...

Myslím si, že sem od toho dětství měla pocit... že sem hrozně chtěla, aby mě lidi měli rádi... a že mi to zůstalo. (...) Dřív jsem chtěla hodně vyniknout, bejt dobrá ve svý profesi, někam to dotáhnout. To si myslím, že už taky mně trošku opustilo.

No je mi to líto. Je to obrovská jako... nemůžu říct hluboká rána, ale asi jo.

((pláče)) mně je vlastně líto i toho táty. Myslím si, že si zasloužil jinej konec. Že toho udělal hodně za svůj život, že všechno tohle je překrytý tím, že chlatal a že se uchlastal k smrti...

A ... líto toho, že třeba nevidí, jak ty kluci rostou, ty moji kluci...

Líto, že taky nemůžeš prostě jít jako za tím tátou a jako ta jeho holčička se k němu přitulit. Jak se říká, že ty holčičky maj ty táty vomotaný kolem prstu, tak to bych taky chtěla, víš. Že by tě nákej chlap takhle bezmezně miloval... ((pláče))... .. Tak bez výhrad no... ((pláče))... ..

Cejtim se hrozně uštvaná tím životem prostě. ... a doma tě vysávají ty chlapečkové a manžel, tchýně... ..

Patricie

4.9.2 Sebevědomí

Kategorii sebevědomí by bylo možné zahrnout do předešlé skupiny sebereflexe, ale vzhledem k tomu, že ve třech rozhovorech zazněla otázka sebevědomí explicitně a bytostně a v kontextu problematiky DDA je podle teoretických východisek podstatná, rozhodla jsem se ji oddělit. Za pozornost stojí fakt, že všechny tři respondentky se shodují na nedostatku sebevědomí. Uvážíme-li, že všechny tři měly nebo stále mají závislé i otce, pak výsledek odpovídá závěrům studie Rangarajan (2008) uvedených v teoretické části práce. Výjimkou je Helena, která se i přes alkoholismus otce cítí silná. Je třeba ale podotknout, že svůj vztah k otci do určitého věku považuje za pěkný.

Asi tím sebevědomím, že to ... Já jsem dělala za barem a tam lidi byli a člověk ... já jsem se s nima bavila a prostě to u řečí neskončilo ... Nevím proč, jestli to tak prostě ... že až tolik lásky jsem nedostávala.... Hlavně ve škole jsem nosila rovnátka ... (...) tak mě se hrozně posmívali ((pláče)) a já tím, že jsem byla citlivá jsem se neuměla bránit. No takže, když pak najednou nějak kluk měl vo mě zájem ...

Pavčina

Pak jsme se dobrali k tomu, že příčina je v tom, že si sebe jako nevážim. Když se mě někdo zeptá, v čem se cejtim dobrá ... v ničem.

Takže nemám vůbec žádný sebevědomí. A vlastně nemám ... nevážim si sama sebe určitě.

Karla

... se mi stalo, že se do mě zamiloval jeden kluk (...) ale já sem se necejtila natolik, dost dobrá, abych jako šla do jinýho vztahu. Víš, že sem si říkala, já ho přece nemůžu zatížit těma všema problémama. Jako to přeci nejde. Radši ne.

Patricie

4.9.3 Rodič jako memento: Rodinné stigma

Rodič jako odstrašující příklad figuruje ve všech rozhovorech. Nejedná se pouze o závislost rodiče jako takovou, ale i jeho fungování v rámci rodinného systému. Moji respondenti jednoduše vědí, „jak to vypadat nemá“.

Tak maminka mě varuje pořád :) A většinou to bejvá, když přijdu pozdějc odněkad'. (...) No (smích) to je hodně častý. Vždycky: ty nevíš, co to udělalo s tatškou? (...) Dávaj mi ho prostě jako odstrašující příklad.

Karel

A jako ... nevím ... určitě bych se někde ve škarpě támhle neválela, jo ... Ale zase říkám, bůh ví, jak to se mnou bude v budoucnu.

Že to jsou takový zkušenosti a poučení jo. Máma taky si kolikrát dělá srandu. Vona říká: no aspoň to vidíte jo, co se stane když. (...) ... že v ní máme odstrašující příklad (smích).

Pavčina

... brácha feťák, máma pije a je úplně mimo, táta kouří marihuanu ... Tak jako co víc by si člověk moh' vybrat (smích) než takovouhle rodinu jako.

Karla

Že on mi dával ten příklad toho, jakože tudy cesta nevede... a velmi silně. Jo mně přijde, že když víš, že tudy to nejde, tak to vede jinudy teda. Ale kudy, to už nevím. Rozhodně vim, jak to vypadat nemá.

Helena

No nemyslím si, že bych nevěděla, jak ty hodnoty v rodině fungují. Naopak vim, jak by se mi to líbilo, kdyby to prostě nějakým způsobem fungovalo, kdyby ty dva si pomáhali... (...) Bezpochyby vim, jak to nemá fungovat...

Patricie

4.9.4 Vztah k rodičům: Opuštění

Ve vztahu k rodičům se mísí různé protichůdné pocity a stejně rozdílné jsou výpovědi mých respondentů. Karel s rodiči vychází dobře, Pavlína se pohybuje mezi neúctou k matce a vůlí jí odpustit. Motiv opouštění se objevuje i ve vyprávění Heleny, která reflektuje i vztah ke svým sestřím a matce. Ve vyprávění Patricie se mísí vztek s lítostí a jediná Karla označuje svůj vztah k rodičům jednoznačně jako odpudivý.

Já s rodičema vycházím poměrně bez problémů. Dalo by se říct, že se jim snažím i pomáhat.

Karel

Jako v pohodě no, ale když se pak opije, tak to ji proklínám jako jo... To jsem jí už kolikrát jako řekla, říkám ty seš normální alkoholik, jdi se léčit jo, že jako člověk až takovou úctu k ní jakoby nemá, že někdo by si to třeba k rodičů nedovolil.

Asi sem jako vodpustila nebo to ... Že asi víckrát byla asi hodná nebo to ...

Pavlína

Máma opět v opilosti spadla z dvou metru z postele, tam maj dvoupatrovou postel. Táta okamžitě přilít, že ať tam okamžitě jdu, že ta kráva spadla z těch dvou metru úplně opilá, že tam leží. Tak tam jdu, ve mě se to vzňalo, ta nenávisť k němu.

No já k nim mám odpudivej vztah, tak že jako nemám bejt jako na co hrdá u těch svejch rodičů.

Karla

Já sem měla potom i takový ty... jak sem věřící a tak jako to vlastně řešíš, že nemůžu být nasraná na toho svýho otce vlastně a teď to tam jako je i to téma opouštění. Já sem jako věděla, že potřebuju si tím projít a ještě je na to kladený důraz, tak ...já sem za nim byla párkrát a řekla sem mu, že... že mu odpouštím. Že všechno, co se stalo, že si to třeba ani neuvědomuje, ale že mě zranil a že mu prostě odpouštím a že chci, aby to věděl.

(smrtí otce) my sme ztratily společného nepřítele. A teď, co nás teda bude držet pohromadě...

A myslím, že to teď je to tak nahoru a dolu...

... se nedívám na něho jenom jako na toho parchanta.

Helena

Měla sem vztek, měla sem vztek, že se nechtěl léčit nebo že prostě mi to slíbil a...

Strašně špatně sem hledala... s ním vůbec nějakou řeč a když sem ho viděla, tak většinou byl taky vopilej.

((pláče)) mně je vlastně líto i toho táty. Myslím si, že si zasloužil jinej konec. Že toho udělal hodně za svůj život, že všechno tohle je překryty tím, že chlastal a že se uchlastal k smrti...

Patricie

4.9.5 Dobré stránky rodičů

Schopnost vidět dobré stránky rodičů je pro vztah k nim určující a moji respondenti až na Karlu je vidí. Domnívám se, že je velmi úlevné připustit, že existuje na rodiči něco pozitivního, s čím je možné se identifikovat.

On má na jednu stranu ohromnou vůli ve všech různých věcech, ve sportu ... V některých věcech ho to zavádí, že je to až jako tvrdohlavost.

Vím, co je na něm špatnýho, anebo myslím si, že vim, co je na něm špatnýho. Myslím si, že vim, co je na něm dobrýho.

Karel

Jako vyloženě zlí nejsou jo. (...) ale jako když nepije, tak si s ní deme pokecat vo všem, vo problémech.

Že vona by jako dala z posledního, kdyby měla. Že by dala cokoliv, kdyby mohla ... Takže tím se to asi vykompenzovalo no.

Pavčina

No a mě se ptal švagr, jestli ten náš otec fakt byl tak hrozný a byla u toho Jitka a já sem ji říkala, že... já sem se snažila, jak jen to šlo být objektivní a vlastně sem ji ukázala na to, že nebyl. Že vlastně to, co ona umí a na čem si zakládá, tak ji učil taťka jo (...) prostě hrozně moc věcí ona tam od něj umí.

Helena

Byly tam kvality, na který si skoro nikdo nevzpomene, protože tady ho znali jako toho, co se pomočuje na chodníku.

Patricie

4.9.6 Očekávaná pomoc od rodičů

Téma pomoci od rodičů přinesly do vyprávění Pavlína s Karlou, které obě mají matky-alkoholičky. Lze tedy spekulovat o tom, že matky mých ostatních respondentů byly schopné s dětmi navázat vztah a podporovat je. Navíc v případě Pavlíny a Karly je závislý i otec.

Taky jako ale k ní bych děti nedala, protože bych nevěděla, jestli zrovna nebude pít jo...

Asi že bych očekávala, že by mi mohla trošku víc pomáhat.

Já vím, že se to nestane. Třeba aby si vzala ty děti a jednou s nima jela na výlet.

Pavlína

A jako nemám v nich oporu jako že prostě... (...) A vím, že mi nemůžou s ničím pomoc, protože mají svých starostí, problémů a všeho až až, takže jako takže od nich nemůžu nic čekat jako...

Hm... a jiný to nebude, protože oni se nezmění a nejvíc mi vadí, že nemám tu oporu v nich. (...) Zjišťuju, že fakt jako nemám nikoho, kdo by mě pomohl.

Od mejch rodičů se nedá čekat vůbec nic. Když vidim všude kolem sebe, co prostě maj za

rodiče, tak ty rodiče maj k něčemu. Že to je normální, že jako ... já nevím ... ..

Karla

4.9.7 Postoj k alkoholikům

Nekompromisní postoj k alkoholikům zazněl explicitně ve vyprávění Heleny a Patricie, které obě měly alkoholiky otce. V jejich vyprávění se objevuje téma strachu z agresivity, kterou obě u svých otců zažily. Za pozornost stojí i skutečnost, že obě považují alkoholiky za slabochy. Otázkou je, zda ono slabošství v jejich očích není důsledkem genderového stereotypu silného muže. Jejich otec selhal i jako muž.

Když vidím opilého člověka, tak já jdu pryč a je mi jedno, jestli to je ženská nebo chlap. Kdyby chtěl moji pomoc, já mu ji asi nedám. Myslím si, že to je i... kdybych uviděla bezdomovce opilého, který potřebuje pomoc, já bych se bála, že bude agresivní, že mi něco udělá a nešla bych tam, protože se bojím.

Možná tam je i strach-nestrach z takových lidí. Jo, že to je strach z toho, když jsou opilí, tak pro mě nemá smysl se s nima bavit a... jdu pryč, ale zároveň oni jsou hrozně slabí. Že oni se tím alkoholem potřebují posílit, ale ve chvíli, kdy jsou jakože posílení, tak pro mě to není... v tu chvíli já se s nima nebavím. (...) Mně přijde, že si jako něco potřebují řešit, že něco kompenzují tím alkoholem.

Helena

Samozřejmě, že se mi hnusili všichni lidi, kteří pili, že jo. Máš k nim prostě nějakej, nemůžu říct ostych, ale prostě považuješ je z slabochy. (...) Že nedokážou kontrolovat svůj život ... (...) ...když jim nabízíš prostě pomocnou ruku a všechno se jim snažíš vysvětlit, tak jim je to jedno, jsou to slaboši, kteří prostě tohle neustojej.

Když si někdo dá dvě deci dobře, nebo čtyři, teď je to úplně jiný, tak taky dobře, ale když pak vychlastá 12 piv a... tak vždycky mi to vadilo. Vadil mi ten puch toho člověka, ta ztráta sebekontroly, ta hnusná vodvazanost, ta vopilecká prostě... nevím, jak to říct... Ten opileckej způsob jednání, chování. To jak se vodbourávaly ty hranice, vobčas byli zlí, agresivní, nekontrolovatelný...

4.9.8 Vztah k alkoholu a jiným návykovým látkám

Téma vztahu k alkoholu se objevuje ve všech vyprávěních. Karel přiznává i svůj pozitivní vztah k marihuaně, jíž je pravidelným konzumentem. Žádný z mých respondentů není abstinent, svůj vztah k alkoholu mají jasně daný a necítí se alkoholem ohroženi. Výjimkou je Karla, která vyjadřuje obavy z toho, aby se jí pití nezalíbilo.

Nevim no. Já když jdu do té hospody, zůstanu tam třeba i dýl, tak je to ne abych se víc napil, ale protože mě to tam baví s těma lidma. Nebo ta atmosféra se mi líbí prostě. Není to o tom alkoholu bych řekl.

Tak jakoby marihuanu konzumuju dost pravidelně. (...) Nicméně zase takový, snažim se argumentovat, že pokud to zvládám způsobem jakým to zvládám, tak to není zas tak velkej problém.

Když to vezmu vyloženě ze svý zkušenosti, jakoby co dělám já ... Určitě dokáže navodit nějakou příjemnější atmosféru, rozváže jazyk, hodně i často, že člověk říká i ... může bejt zábavněj, ale může bejt i sakramentsky nepříjemnej určitě. Že člověk by měl mít asi možná vyřešený věci, i když někdy to úplně nejde ... (...) ... protože tam jsou nějaký schovaný věci.

... přijde mi příjemný se napít, když se s lidma dobře pobavím.

... kouřil jsem trávu, začal jsem experimentovat s lysohlávkama, taky s pervitinem, prostě bylo toho nák víc, ale nebylo to tak, že by mi to kazilo tu školu.

Karel

No hlavně, že já pudu třeba na zábavu nebo támhle, ale určitě ... já ani pivo teda nepiju, protože jinak všechny ostatní jo, ty mladší ségry, tak voni si to pivo daj jo. Já mám takovou tu klapku prostě, já neříkám, že prostě ... , já si víno dám jo a ani takový to sladký pití mi nevadí jo, ale vim kdy mám dost.

Pavčina

No nevím, jako mám chuť jako... nevím jestli je to normální, tak jsem si dávala s Lukášem nebo s kýmkoliv večer flašku vína, že jo. Nebo když jsem jako doma, neotevřu si jako víno, to jsem nikdy neudělala, ale když je načlá flaška, tak si k počítači vezmu skleničku, tak se jako bojím, aby se mi to ... (smich) ... nějak nezalíbilo.

Karla

Co se týká alkoholu, tak ... .. Nemyslím si, že bych k tomu měla takový ten postoj, že nikdy a že bych se bála, že někdo pije. Vůbec. Já tak jako piju, jak se mi chce.

Helena

No asi sem s tím alkoholem nijak nespěchala. (...) Fakt já sem k tomuhle měla dlouho, dlouho velkej odstup a vůbec sem se k tomu nechtěla přiblížit...

Rozhodně sem se nikdy neopila a myslím, že mám ňákou klapku, že to prostě nechci ňák... ňák přepíjet nebo... Není o tom, že bych se třeba bála si dát dvě deci vína nebo že bych si myslela, že mám podklady proto bejt alkoholik. To si nemyslím.

Jinak víno mám ráda, vínko si ráda dám. Nepiju tvrdej, to je pravda. Tvrdej alkohol vůbec nepiju...

Patricie

4.9.9 Stávající partnerství

Téma stávajícího partnerství přinesly do rozhovoru tři mé respondentky, které se ve vztahu necítí spokojené a vnímají ho jako problematický.

No a hlavně mi hrozně vadí, když přijde jako ten můj chlap a začne dělat dusno. Jo říkám, tak tohle mi dělal máma, ty mi to dělat nebudeš.

No ...((pláče)), co mě první napadlo ... první, co mě napadne ... a je to hrozný ... je jinej táta (pro dcery) ((pláče)). No ... Třeba kvůli tomu, že se teď hádáme ... Přitom vim, že je miluje

prostě ... Taky vim, že má důvod prostě žárlit no ...

Já se vo ty peníze starám a pak dostanu vynadáno, že mi nic nezbylo, ale když máme takovejch dluhů ... No a pak ty hádky vzniknout no. A pak se do toho připlete, co bylo no ... to se bude asi řešit do konce mého života.

Já chci, aby si von uvědomil, že když člověk někam jde, že na tom nic není, že to není nic špatnýho. Jdu přes den, vrátím se domů ze dvě hodiny a von v tom vidí strašnej problém jo. Von asi není zvyklej, že to no ... Von si to asi neuvědomuje, že mě to taky štve jako.

Já už říkám, ty se jdi někam léčit. Taky by potřeboval si vo tom s někym promluvit, aby si jako uvědomil, že prostě to no. ...

Pavčina

... ono v tu dobu, když jsme tam měli chodit, když jsem to navrhla, tak jako v tu dobu jsem si říkala, že asi bych chtěla ten vztah zachránit, že bych chtěla mít tu úplnou rodinu, ale jenom kvůli tý Karolíně, prostě ne kvůli sobě. Jako kdybysme tu Karolínu neměli, tak... tak spolu nejsme samozřejmě už dávno. Tak kvůli tý Karolíně prostě, že jako ji to nechci zkazit a aby vyrůstala jako v nějaký normální rodině.

Tak nevím ... a když jsem někdy s Lukášem chtěla jít do hospody, tak z jednoho piva je mu špatně, hned je unavenej, tak takhle bych si to taky nepředstavovala.

Ten Lukáš říká, jak jsem doma nesnesitelná, nervózní, nevyrovnaná ... I když mně nepříde, že bych ňák řvala, ale ... on je velice klidnej člověk jako táta prostě, a pak mi příde, že jako neřvu, ale mluvím jinak než von prostě ... že jsem nevyrovnaná, hrozná.

Karla

Můj muž mi říká, že sem prostě poznamenaná, že sem handicapovaná, že nevím, jak má fungovat rodina, že sem to nikdy neviděla... (...) Za to mám vždycky chuť ho prostě... dát mu facu nebo pěstí do čumáku, protože mě tohle hrozně vadí. Že sem z dysfunkční rodiny a že vlastně co po něm chci, když ani nevím, jak to má fungovat. To mně přijde sprostý a hrozně

mně to vadí.

No...asi...sem myslela, že až já jednou budu mít rodinu, že vopravdu se chci spolíhat i na toho partnera, předat mu část těch povinností, jako sdílet ten život... No a zjistila sem, že to stejně nejde. Že prostě můj muž je nižší forma života na to, aby...(…) Víš, že sem na spoustu věcí sama a musím si je prosadit a zase a ... to mě trochu mrzí.

Patricie

4.9.10 Vztah k sourozencům

Stejně jako předešlé téma partnerství otevřeli téma vztahu k sourozencům ti respondenti, Karla a Patricie, kteří ho vnímají jako narušený.

Brácha (konzument drog) taky dopad podle tý výchovy, že nikdy nebyl vedenej k povinnostem, pracovat, platit, nechodil na brigády, jako že on... (….) Díky tomu, že on byl dobrej na tom snowboardu a měl sponzory, tak prostě nemusel nikdy nic. Jen se válel doma, máma mu nosila pod nos a do postele všechno a on s ní zacházel jak s kusem hadru.

Jako je mně ho líto svým způsobem, protože si myslím, že jako úplně za to nemůže prostě, že tam jsou ty počátky v tý výchově ... a že to je v genech ...

Karla

Dřív to byla ségra, ale ... my sme přerušily jakýkoli kontakty, takže... (….) Já si myslím, že je nemocná. Nechce to řešit a ... má svoji pravdu a nepřistoupí na to, že to je jinak.

Patricie

4.9.11 Závislost sourozenců

Téma závislosti sourozenců přinesly do vyprávění dva respondenti, jejich sourozenci se se závislostí potýkají. V obou případech se jedná o závislost na drogách. Karel explicitně nevyslovuje, že by se na závislosti bratra mohl podílet alkoholismus otce jako dědičné zatížení. Naopak Karla je o vlivu dědičnosti přesvědčená.

Ten měl problémy i s drogama právě.(...) Ten měl docela závažný problémy s pervitinem. (...) Chvilku dával si pauzy vlastně. Nejdřív to bylo vlastně, že šňupal, pak nitrožilně. To už bylo takový to no ... přehnaný.

Karel

Že on fetuje a určitě se podílí i na nějaký tý výrobě nebo něco. Takže to prostě berou a on to dělá a je to normální.

Tak ten brácha... určitě se na něm projevil něco dědičného...

Karla

4.9.12 Vztah k vlastním dětem

Myšlenkám na to, jak prožívá dítě současnou situaci v rodině se věnovala pouze Karla, které vnímá své manželství jako neuspokojivé.

No tak bojím se prostě, aby ta Karolína nás měla k něčemu lepšímu ... jako taky nevyrůstá v prostředí, kde vidí tu lásku. Že jako se bojím, aby vona ... věděla nebo ... jak se ty lidi k sobě maj chovat nebo, aby vyrůstalo v tom vztahu, kde ja jako ta láska. Se bojím, aby jako nebyla nějak tím zasažená.

Karla

4.9.13 Budoucí perspektiva

Na otázku, zda je jedinec ohrožen alkoholismem jako jeho rodič, hledali ve vyprávění odpověď tři moji respondenti. Za pozornost stojí fakt, že se jedná o respondenty, kteří za alkoholika označili rodiče stejného pohlaví jako jsou oni samy. V jejich případě se může jednat o ztíženou možnost identifikace s rodičovskou postavou stejného pohlaví. Zjednodušeně řečeno mají ženy obavu, aby nebyly jako jejich matky a Karel se snad nebude podobat svému otci. Ženy, které mají zkušenost s otcem alkoholikem, si ve vyprávění takovou otázku nekladou.

Já nevím, já říkám, že nebudu jako von. Teda ja neříkám, že nebudu jako von, protože vim, že to jako do určitý míry nemůžu ovlivnit, ale doufám, že zatím to tak nějak klope docela dobře. (...) Tak nějak snažim se vyvarovat jeho chyb.

Karel

Já říkám, se mnou se to snad potáhne do konce života. Že furt budu mít něco společného s těma ... alkoholikama no.

Pavčina

Nevím jako, já piju alkohol jo, ale nevím jako, neříkám nějak hodně nebo, že bych byla opilá nějak jako moc, ale bojím se toho že mám něco dědičného, nějaký ty závislosti, jestli to přijde, jestli si zahrávám nevím jako...

Karla

4.9.14 Co je normální?

Téma „normálního“ se ve vyprávění respondentů vztahovalo jak k jejich zkušenosti v

dětství, tak k jejich současnému životu. Karel s Helenou hodnotí svoji zkušenost jako normální. Na tomto místě je podstatné uvést, že oni situaci jako normální zpětně označují. Jako děti neměly na výběr, situaci v rodině museli žít a jako normální prožívat. Otázkou však je, jestli by za normální takovou situaci označili, kdyby se jich netýkala. Kdyby sami situaci označili jako nenormální, mohli by se ocitnout pod tlakem se s takovou skutečností vyrovnat. Co je normální, to zpravidla neřešíme.

To bylo vždycky takový, že von vždycky, když přestal, já nevím třikrát čtyřikrát a vydržel to opravdu dlouho třeba rok i dýl možná, a pak právě přišla ta chvíle, kdy on si řekl, jo tak když to budu držet v nějakých rozumnejch hranicích, tak to bude v pořádku. To bylo ještě takový to období, kdy já jsem to nevnímal tak nějak jako problém. Že jako přišlo mi to normální.

Karel

Táta kouří marihuanu pravidelně a je to normální, máma pije a je to normální, tak jenom čekám, kdy se to odrazí na mě.

Karla

... když si jako říkáš, to bylo hrozné, ale mně to tak nepřišlo. Mně to přijde jako normální.

Helena

4.9.15 Somatizace

Dvě z mých respondentek se potýkají se zdravotními obtížemi a obě je dávají do souvislosti se svojí prožitou zkušeností. Pavlína trpí bolestmi hlavy, které se stupňují, a domnívá se, že je to stresem, kterému byla od dětství vystavena. Helena uvádí, že má stejně jako její sestry bulimické epizody a tento fakt spojuje se svým vztahem k otci. Její tušení odpovídá praktické psychoterapeutické zkušenosti Chvály a Trapkové s anorektickými a bulimickými pacientkami.³⁵

Že vod dvanácti let holku bolí hlava. To je jak kdybych to tam psala já. Že se to vleče do

---

³⁵ Jako „vývojovou anorektickou fází“ označuje Chvála s Trapkovou období, kdy se dítě potřebuje emočně sblížit se zralou a empatickou matkou, aby se od ní mohlo vzápětí oddělit a podobně „vývojová bulimická fáze“ představuje následující období, ve kterém se dospívající potřebuje emočně sblížit se sexuálně bezpečným otcem. Od něho se pak s konečnou platností separuje z původní rodiny. Mentální anorexie se svými typickými projevy, jak ji popisuje DSM III, je projevem stagnace v anorektické vývojové fázi procesu separace a mentální bulimie upozorňuje na zastavení v bulimické vývojové fázi.

dneška a je to furt horší a horší. No já jsem si vzala Ibuprofen a bylo to lepší... (...) Tak párkrát mi pomoh, pak jsem byla těhotná, bolela mě hlava, vzala jsem si třeba Paralen no a hned jsem ho vyzvracela. Říkám, aha, Paralen nemůžu, tak jsem to musela překonat a po těhotenství mě zase bolela hlava, tak jsem si vzala ten Ibuprofen a zase jsem ho vyzvracela. Od té doby prášky zvracím, takže mně nic nepomáhá, takže jak mě bolí hlava, tak si musím jít lehnout jo, prostě zaspat to ... někdy to trvá den ... teď už dokonce to trvalo dva dny.

No a já si myslím, jestli to není vod nervů, protože já se hodně nervuju vod malinka už s těma ségrama, že mě nechtěly poslouchat, že si nechtěly uklízet pokojíček jo a a samý takovýhle prkotiny a vono se to asi nastrádalo, takže možná se mi to projevuje v tom, že mě věčně bolí ta hlava no.

Pavčina

Já si myslím, že všechny tři se ségrama máme náběh na bulimii.(...) Velmi, velmi... Já jí, já jí... Já myslím, že sem se jí zbavila někdy. Že sem se naučila nějak pořádně jíst. (...) Prostřední ségra ta má silný náběhy a ta nejstarší si myslím, že si taky něčím prošla. Možná je to tím, že my jsme dokázaly tatkově nějak odpustit a ta prostřední myslím, že tam ještě úplně není a... Nám všem třem lítaj váhy hrozně.

Helena

4.9.16 „Dospělé“ zážitky s rodičem alkoholikem

Touto kategorií rozumím zážitky, které mají moji respondenti se svým rodičem alkoholikem už v době, kdy s ním nebydlí ve společné domácnosti. Toto téma současných zkušeností přinesly do vyprávění dvě moje respondentky, které obě mají matku alkoholičku. V jejich vyprávění je patrná lítost, vztek, hledání řešení, beznaděj. Obě respondentky bydlí v přímém sousedství se svoji matkou a udržují s ní kontakt. Jakoby neustále doufaly, že se jednoho dne situace změní a ony to mohou ovlivnit.

No jako třeba myslím si, že mně neudělala tolik jako ségre, že jí přišla na svatbu v puntikatý sukni jak cikánka jo, prostě jak největší pobuda, takže ségru nechtěli ani oddat, protože jako maminka tak smrdí, že jim tam zasmradila celou to jo ... (...) Ale že tam táta

musel mámu vyloženě vlíct, protože vona nebyla schopná, nějaký žabky měla příšerný jo a vopravdu jak kdybychom ji vytáhli vod někad' ze škarpy, tak takle šla na svatbu.

No a do porodnice taky přijela vopilá našim autem dokonce. (...) A zrovna tam ségra měla na pokoji sestřičku (...) vyprdlá mamika že jo, první dítě a teď tam měla vožralou mámu. Štvala jí ta vožralá máma. Sestřička na ni promluvila, já maminko, z toho si nic nedělejte, a jak to řekla, tak se Romana rozbrečela no a utekla na záchod a nechala je tam.

Po cestě ještě, že se stavíme v Benešově, že jí něco koupíme jako za voblečení nebo něco k tomu dortu jako. No a ... Tak jsem tam vybírala a vona (matka), je počkej, já si vodskočím na záchod. No a nešla, nešla. A teď ta nákupčí, ta už jí zná, tak hele ta si šla k Babičkovi rovnou si tam dát pivo. Já říkám no tak to je pěkný. Tak jsem šla hnedka za ní no a viděla jsem ji, jak tam sedí vopravdu s tím pivem. No tak jsem jí tam začala nadávat, teď celá hospoda úplně koukala, já říkám, no tak to nikam už jezdit nemusíme. To jsem byla taky taková rázná. (...) Ona, to myslíš vážně, tak zase výchovná řeč, že tohle už jsem přehnala a takovýhle no a pak jsem se třeba dozvěděla, že když si tam teda došla na záchod, tak jí bylo blbý si tam něco nedat, jo. Takže se zase vymluvila na to, že to, no.

Pavčina

... když hlídala Karolínu, to bylo strašný. Jsem přišla z práce, ta byla úplně mimo. To se mohlo stát cokoliv, to ani nemůžu říct tomu Lukášovi úplnou pravdu, vůbec v jakým stavu byla, tak to by byla poslední kapka. To prostě fakt nejde musím s ní ukončit styk nějak, aby jako viděla, že to myslím vážně a ne, že to za týden pomine.

Karla

4.9.17 Smrt rodiče alkoholika

Se smrtí rodiče alkoholika mají zkušenosti dvě moje respondentky, jejichž otcové důsledkem závislosti zemřeli. Pro obě je to významné téma, které do rozhovoru přinesly. Na jednu stranu považují smrt rodiče za jakési vysvobození ze starostí, které jim působil, ale na druhou stranu vyjadřují lítost nad tím, že jejich otec nefiguruje jako děda v životě jejich dětí. S největší pravděpodobností by svoji roli dědy nehrál. Nejen pro moje respondentky platí, že *„vrozené vztahy trvají, i když nebyly naplněny. (...) Avšak úzkost z jejich nenaplnění je*

strašná asi tak, jako by nám hrozilo ochrnutí nebo znecitlivění části těla“ (Chvála, Trapková, 2008, s.138-139). Je velmi bolestné připustit, že jsme nebyli pro naše rodiče alkoholiky důležití, a proto se utěšujeme nadějí, že by pro ně třeba mohly být důležité naše děti.

A pohřeb to byla jako výtečná fraška jako non plus ultra. Já sem nebrečela celou dobu. Prostě mi umřel taťka, já sem nebrečela, jenom sem byla našťvaná. Navíc vlastně se si řekla, že to je úleva. Že to jako už nebudu muset řešit, že už to je.

A ted'ka... já sem si nějak prošla tím otcem a nějak sem si to řešila. Na jednu stranu je mi líto, že tady není, protože bych se s ním třeba bavila jinak. Otázkou je, jestli by to šlo. Jestli by přestal pít nebo... nepřestal.

Ted'ka si vzpomenu na taťku v souvislosti s Klárkou hodně, protože kdyby fakt jako zrovna nepil, tak si myslím, že by byl fakt super jako děda, protože on k těm malým dětem fakt jako byl výborný. (...) Tak tomu bych věřila. Tak ted'ka je to takový, že jako si vzpomenu.

... na jednu stranu si říkám, že je vlastně výhodný, že umřel, že si to tak jako můžu odžít a můžu si to představovat. Na druhou stranu tam ta reakce z jeho strany není, ale zase by tam byl strach jaká by byla. Když já sem za nim šla a říkala sem, že mu odpouštím, tak sem čekala

srdceryvný náký rozhovor, že se budem objímat a já nevím, co všechno...

Helena

My sme odjeli s Pavlem a s klukama do Tater na víkend s kamarádama. A v sobotu večer mi volali lidi, že viděli tátu vopilýho, někde pomočenýho v příkopu. Pak že ho viděli znova, jak leží v paneláku na chodbě poblitej, počůranej, pomočenej... Tak ty seš jako na Slovensku v Tatrách a říkáš si, doprčic, vždyť ty vlastně nic dělat nemůžeš... Já sem si říkala, doprčic, co ted'ka jako máš dělat jo. A říkala jsem si, to bude nejlepší, když to prostě skončí. Když... Vždyť takhle už to dál nejde, co bude dál? A já sem si tu noc, já se vůbec nemohla spát a říkala sem si, vono by fakt asi bylo nejlepší, kdyby umřel. A voni zavolali, že umřel... ... Tak sem na sebe byla našťvaná, že sem to...

Ale... jen mě mrzelo, že umřel sám no. (...) Víš, já ráno, ještě tý kamarádce sem říkala, dyť to je hrozný, dyť já si přeju, aby prostě umřel. To je přeci strašný. (...) Já sem si říkala, vždyť nám by se všem tak ulevilo jako. Dyť by to pro něj bylo vysvobození.

Vodpadly ty starosti, že jo.

((pláče)) mně je vlastně líto i toho táty. Myslim si, že si zasloužil jinej konec. Že toho udělal hodně za svůj život, že všechno tohle je překryty tím, že chlatal a že se uchlastal k smrti...

A ... líto toho, že třeba nevidí, jak ty kluci rostou, ty moji kluci, nebo...

Patricie

5 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo nahlédnout do života dospělých dětí alkoholiků, pátrat po možných důsledcích, které život dítěte v rodině alkoholika má v jejich dospělém životě a najít opakující se témata ve vyprávění mých respondentů. Nyní se pokusím o shrnutí výsledků mého výzkumu a odpovědi na otázky, které jsem vytyčila jako výzkumný problém.

Jak vlastně vypadá dětství, dospívání a následně dospělý život lidí, kteří mají za sebou zkušenost dítěte alkoholika?

Jak vypadá takové rodinné prostředí?

Existují nějaká témata společná těm, kteří vyrůstali v takovém prostředí?

Všichni moji respondenti mají totožnou zkušenost s prostředím, ve kterém vyrůstali. Jedná se o prostředí, kde je ústředním tématem alkoholismus a rodič-alkoholik. Přestože jsem respondenty žádala, aby vyprávěli o sobě, jejich vyprávění začalo vyprávěním o rodiči-alkoholickovi, o jeho chování a zážitcích spojených s tím, když byl opilý. Zdá se, jakoby tento fakt potvrzoval teoretické východisko o centrální postavení alkoholika v rodině. Při popisu rodinného prostředí se vynořovala následující témata:

- vzpomínky na traumatické události
- popření
- pseudodůvody pití
- spoluzávislost druhého rodiče
- konfuze rolí rodič-dítě
- násilí mezi rodiči i na dětech
- zesměšňování a ponižování dětí
- pocity spojené s alkoholismem rodiče (bezmoc, strach, lítost, napětí, odpor, bezmoc, vztek)
- partnerské potíže mezi rodiči / rozvod

Jedná se o prostředí značně nestabilní a moji respondenti potvrzují teoretická východiska uvedená v úvodu mé práce v kapitole 2.3.

V průběhu vyprávění jsme se dostali k aktuální situaci mých respondentů a jejich současnému životu. Je třeba uvést, že v tomto ohledu byly otevřenější moje respondentky-

ženy než muž. Témata týkající se jejich současného života jsem uspořádala následovně:

- aktuální pocity a prožívání / seberflexe
- sebevědomí
- rodič jako memento / rodinné stigma
- vztah k rodičů / odpuštění
- dobré stránky rodičů
- očekávaná pomoc od rodičů
- postoj k alkoholiků
- vztah k alkoholu a jiným návykovým látkám
- stávající partnerství
- vztah k sourozencům
- závislost sourozenců
- vztah k vlastním dětem
- budoucí perspektiva
- co je normální
- somatizace
- „dospělé“ zážitky s rodičem-alkoholikem
- smrt rodiče alkoholika

Jestliže se moji respondenti shodli při popisu rodinného prostředí, ve kterém vyrůstali, pak naplnění témat týkající se jejich současného života tak jednoznačné není. Uvážím-li nakolik naplňují jednotlivé charakteristiky DDA prezentované Woititzovou (1983), pak je výsledek následující:

- DDA odhadují, co je normální. Toto téma zaznělo ve třech rozhovorech z pěti.
- DDA soudí samy sebe bez milosti. Tento výrok potvrzují tři respondenti z pěti. Jedná se o ženy, které nezažily naplněný vztah ani s jedním ze svých rodičů. V jejich výpovědích souvisí s nízkým sebevědomím.
- DDA mají potíže v intimních vztazích. Potíže ve vztazích potvrzují tři z mých respondentek a zřejmě ne náhodou se jedná o tytéž, které uvádějí nízké sebevědomí. Všechny tři nejsou spokojené ve stávajícím partnerství (manželství) a všechny tři

shodně uvádějí kritiku, kterou je jejich partner častuje.

Ostatní kategorie uvedené v kapitole 2.5. nemohu na základě jednoho rozhovoru posoudit. Domnívám se, že se jedná buď o charakteristiky, které lze zmapovat při dlouhodobější terapeutické práci, nebo se mých respondentů jednoduše netýkají.

Jako velmi podstatné vnímám téma vyjasňování si vztahu k rodičům. Toto téma zaznělo ve všech rozhovorech. Škála jednotlivých pocitů, které se vztahují k rodiči alkoholikovi je velmi pestrá, od odpuštění po nenávisť. Každopádně lze konstatovat, že si moji respondenti uvědomují, že se jejich rodič na nich „něčeho“ dopustil, co mu musejí buď odpustit, nebo ho za to nenávidět. Jedná se o velmi silnou emoci, která je přítomna v jejich dospělém životě stále.

6 Diskuse

Domnívám se, že dospělým dětem alkoholiků není věnovaná dostatečná terapeutická pomoc. Jedná se o velmi variabilní skupinu jedinců, kteří mají velmi podobnou traumatickou zkušenost. Mým cílem bylo tuto problematiku otevřít, nahlédnout do dětství mých respondentů a zmapovat, jaké společná témata je provázejí v současném životě.

Zvolený design výzkumu má již sám o sobě určité limity. Výsledek nelze považovat reprezentativní a statisticky validní, to ani nebylo cílem práce. V závěrech týkajících se rodinného zázemí těchto dospělých panuje určité shoda, přesto je nelze zobecňovat. Na druhou stranu bych ráda uvedla, že vzhledem k faktu, že se jedná o téma empiricky málo probádané, považuji kvalitativní výzkum za jediný možný. Některá ze společných témat se objevují v teoretické části mé práce a některá považuji za nová a hodná dalšího zkoumání. Jsou jimi například somatizace, úzkost, vztah k sourozencům.

Další omezení se týká počtu respondentů. Domnívám se, že pro účely diplomové práce je dostatečný, ale z podstaty kvalitativního výzkumu a uplatněného způsobu zpracování dat by bylo na místě pokračovat v rozhovorech s dalšími dospělými dětmi alkoholiků do té doby, dokud přinášejí do vyprávění nová témata, která v předchozích příbězích nezazněla.

Podstatným limitujícím faktorem je také skutečnost, že tři mnou oslovení jedinci nebyli ochotni do výzkumu jako respondenti vstoupit. Jednalo se o muže. Otázkou je, co stojí v pozadí jejich neochoty se k tématu jejich dětství vracet.

V neposlední řadě je třeba uvést, že mnou prožitá zkušenost vstupovala do způsobu vedení rozhovoru a pravděpodobně i do interpretace výsledků. Přestože jsem se snažila o důslednou sebereflexi nelze tento fakt ovlivnění vyloučit.

I přes výš uvedené limity výzkumu jsem přesvědčena o jeho přínosu. Domnívám se, že se mi podařilo otevřít téma týkající se dospělých dětí alkoholiků a to s citem a respektem k mým respondentům.

Podařilo se potvrdit, že zkušenost dětství v rodině alkoholika je traumatickou zkušeností a k jako takové by k ní mělo být přistupováno. Nechci své respondenty stigmatizovat, ale současně nechci jejich zkušenost bagatelizovat. Všech pět se zabývá vztahem ke svému rodiči alkoholikovi, kde v pozadí vnímám téma naplnění vztahu rodič-dítě, kterému by měla být věnovaná pozornost.

Témat k dalšímu zkoumání je celá řada. Lze zkoumat odděleně muže a ženy, lze zkoumat vliv rodič-alkoholika na dítě podle pohlaví dítěte nebo rodiče. Lze dlouhodobě sledovat DDA v terapeutickém procesu. Téma, které vzbuzuje moji pozornost a zájem se mu dále věnovat, vychází ze zjištění Mgr. Ivety Hřčkové. Výzkumná otázka by mohla znít: Trpí dospělé děti alkoholiků úzkostí? Jestliže ano, pak v jaké míře?

Na závěr bych ráda uvedla svoji poměrně odvážnou hypotézu, ke které jsem dospěla během práce s literaturou, svými vypravěči a sebou samotnou. Týká se tvrzení, že děti alkoholiků mají větší pravděpodobnost stát se alkoholiky. Ano bezpochyby mají. Mnozí zažily či spíše nezažily naplněný vztah se svými rodiči. V dospělosti je pak může provázet úzkost. Úzkost tak velká, že se s ní musejí nějak vypořádat. To čemu se v dětství naučily od svého rodiče-alkoholika je zvládací strategie zvaná alkohol... Zda ji použijí, záleží na síle a struktuře jejich osobnosti.

Literatura:

ATKINSONOVÁ, Rita L., et al. *Psychologie*. Vyd.1. Praha : Victoria Publishing, a.s., 1995. 862 s. ISBN 80-85605-35-X.

BECK, Aaron ; EMERY, Gary. *Anxiety disorders and phobias*. New York : Basic Books, 1985. 325 s. ISBN 0-465-00384-2.

BURNEY, Robert. *Http://www.joy2meu.com* [online]. 1996 [cit. 2010-11-17]. Codependency is a vicious form of Post Traumatic Stress Disorder. Dostupné z WWW: <<http://www.joy2meu.com/Codependency.htm>>.

BROWN, Stephanie. *Treating adult children of alcoholics: a developmental perspective*, New York: John Wiley & Sonc. Inc. 1988, 333 s., ISBN 0-471-15559-4

ČERMÁK, Ivo. Myslet narativně: kvalitativní výzkum "on the road". In ČERMÁK, Ivo; MIOVSKÝ, Michal. *Sborník z konference Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Psychologický ústav AV ČR : Albert, 2002. s. 11-25. Dostupné z WWW: <<http://www.rorschach.cz/?p=189>>.

DRAPELA, Viktor J. *Přehled teorií osobnosti*. Vyd.1. Praha : Portál, 1997. 176 s. ISBN 80-7178-134-7.

ERIKSON, Erik H. . *Dětství a společnost*. Praha : Argo, 2002. 390 s. ISBN 80-7203-380-8.

FUCHSOVÁ, Daniela. *Dospělé děti alkoholiků - jejich sebehodnocení a sklon k prokrastinaci*. Brno, 2008. 80 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra rodinné výchovy a výchovy ke zdraví. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/144178/pdf_b/VSE.txt>.

CHVÁLA, Vladislav; TRAPKOVÁ, Ludmila. *Rodinná terapie a teorie jin-jangu*. Vyd.1. Praha : Portál, 2008. 248 s. ISBN 978-80-7367-391-8.

CHVÁLA, Vladislav; TRAPKOVÁ, Ludmila . *Http://www.sktlib.cz/publikace/separace.htm* [online]. 2003 [cit. 2010-10-10]. Proces separace a poruchy příjmu potravy. Dostupné z

WWW: <<http://www.sktlib.cz>>.

CHRZ, Vladimír . Výzkum jako narativní rekonstrukce. In MIOVSKÝ, Michal; ČERMÁK, Ivo; ŘEHAN, V. Kvalitativní přístup ve vědách o člověku III. *Sborník prací ze III. ročníku celostátní konference o kvalitativním přístupu a metodách*. Olomouc : FF UP, 2004. s. 21-32. Dostupné z WWW: <<http://www.adiktologie.cz/articles.php?l=cz&cid=232&iid=873&acc=enb>>.

KAGAN, Jerome. *The nature of the child*. New York : Basic Books, 1994. 281 s. ISBN 0-465-04852-8.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro . *Psychologie zdraví*. Vyd.2. Praha : Portál, 2001. 279 s. ISBN 80-7178-774-4.

LANGMEIER, Josef., KREJČÍŘOVÁ, Dana., *Vývojová psychologie*, Praha: Grada, 1998, 344 s., ISBN 80-7169-195-X

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. Vyd.3. Praha : Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-853-8.

MATĚJČEK, Zdeněk., LANGMAIER, Josef. *Psychická deprivace v dětství*. Praha :SZN. 1963. ISBN

MATĚJČEK, Zdeněk, et al. Děti v rodinách alkoholiků. In KUBIČKA, L; SKÁLA , J. *Sborník o abúzu alkoholu a jiných návykových látek*. Praha : Výzkumný ústav psychiatrický, 1982. s. 3-126.

MILLER, Alice. *The drama of the gifted child : The Search for the True Self*. 3. ed. New York : Basic Books, 1997. 136 s. ISBN 0-465-10690-1.

NICHOLAS, Karen B.; RASMUSSEN, Elisabeth H. Childhood Abusive and Supportive Experiences, Inter-Parental Violence, and Parental Alcohol Use: Prediction of Young Adult Depressive Symptoms and Aggression. *Journal of Family Violence*. January 2006, vol. 21, č. 1, s. 43-61.

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: Současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-831-7

POWELL, Linda.S., *Effects of self-help discourse upon adult children of alcoholics' resiliency levels as measured by self perception of problem solving and quality of life*, Capella. 2006. 116 s. Disertační práce. Capella university. School of Psychology. Dostupné také na WWW: <http://proquest.umi.com/pqdlink?Ver=1&Exp=05-07-2015&FMT=7&DID=1140191871&RQT=309&attempt=1&cfc=1>

RANGARAJAN, Sripriya . Epidemiology and prevention : Mediators and moderators of Parental Alcoholism Effects on Offspring Self-Esteem. *Alcohol & Alcoholism*. 2008, vol. 43, č. 4, s. 481-491.

RIPKOVÁ, Adéla . *Dospělé děti alkoholiků vlastním pohledem*. Brno, 2007. 52 s. Bakalářská práce. Masarykova universita, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/52906/fss_b/DospELE_deti__alkoholiku.pdf>.

RUFO, Marcel. *Pust' mě, ale neopouštěj!*, Praha: Portál, 2009, 142 s., ISBN 978-80-7367-616-2

RUPPERT, Franz. *Trauma a rodinné konstelace*. Vyd.1. Praha : Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-367-3.

DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine. *Malý princ*. Praha: Albatros, 2000, 93 s., ISBN 80-00-00786

SKÁLA, Jaroslav. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*. Vyd.1. Praha : Avicenum, 1987. 206 s. 613.81

ÜHLINGER, Claude., TSCHUI, Marlyse. *Když někdo blízký pije*, Praha: Portál, 2009, 144 s., ISBN 970-80-7367-610-0

VAVŘINOVÁ, Jana. *Vliv alkoholismu žen na rodinu*. Pardubice, 2008. 47 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filosofická fakulta, Katedra sociálních věd.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha : Karolinum,

2005. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

WOITITZ, Janet.G. *Adult children of alcoholics: A developmental perspective*. Deerfield Beach, Florida: Health Communications, Inc., 1983, 210 s., ISBN – 13: 978-1-55874-112-6